

Jenesis (Letoqeto)

Anutunonj jero iwoi kuuya letonji.

Jenasa-asari

Buk koi kanonj sundu koi kaanja jeja: Anutunonj siwe, namo, iikawaa iwoiya kuuya ano ejemba mokolonj orono singisongononj kamaanj ururo lombo siimboboloyawo ii balonj so ananaa qanananonj uro. Kaenj kamaanj nunuro Anutunonj oyanboyanj mokolonj laligowombaajonj kana nomaañ ii arengonj ano. Letoqeto (Jenesis) buk kokawaa uutanonj bakaya woi kokaenj eja:

1) Bonj 1-11 Sundu kanakanaiya: Anutunonj siwe ano namo mokolonj orono ejemba yonoo laaligogianonj wala eenanonj nomaenj kolooro. Adam ano Iiw, Kein ano Aabel yonoo sundugia. Noowaa kambañanonj gboulu somata waama namo tururo. Babilon kanonj taua koriga totoonj meg.

2) Bonj 12-50 Israel yonoo bemunjaleurgia yonoo sundugia: Wala Aabrahamnonj Anutu moma laarinj qaaya tenj koma laligoro qaaya jenj tegoro solañaniro. Iwaa gematanonj meria Aisak, esia Jeikob qata monj Israel ano iwaa merauruta 12 yonoo sundugia kania kania. Eja 12 ii Israel kanagesowaa tuunj 12 yonoo bemunjalegiaga koloogi. Bemunjale Joosefwaa sundu ii qaita monj. Nomaenj kolooro Joosefnonj wala Iijipt

keno iwaa gematanon manja Jeikob ano daremunjuruta kuuya yononon kanagen kaanagadeen sumanjurugia iyonowo Iijipt kantrinon kema waba laligogi.

Buk koi kanon ejemba yonoo laaligogiaa sunduya mamaga jejato, Anutunon nomaen ama ononoti, iikanon sundu iikawaa bakaya waja kolooja. Laaligowaa sundu kuuya iikawaa nanamemen eja waja ii Anutu. Kanakanaiyanon siwe, namo ano iyoroo iwoigara kuuya mokoloon onono singisongonon kamaan ururo pondan Mangia onja laligon kilenagia gosin qaagia jen tegon irongia meleema onono qagianon uro laligogi. Tosianon Anutuwaa qaa baatanon kenigiti, ii awaagadeen kalan koma unuano laaligogianon iikawaa so utegon asugiro. Noowaa kambanon sumanjuruta 8 yononon qaagoto, ejemba tosaanja kuuya yononon komugi. Kanagen soomonngo qaaya ii Aabraham ano gbiliuruta kanagen koloogiti, ii onono. Soomonngo qaa iikawaa so Anutunon kanagesouruta oyanboyan mokoloowutiwaajon galen koma onono laligon kouma laligon kougi. Ejembanon wala eenanon nomaen Anutu moma laarin mugiti, sundu towoya iikanon kamban kokaamba kaanagadeen momalaarinananon kotiin gbilia ewaatiwaajon ilaan nonomakeja.

Buk kokawaa bakaya waja 10 ii kokaen:

- 1) Siwe, namo ano iwoi kuuya mokoloo. 1.1–2.25
- 2) Singisongowaa lombo siimboboloyawo kanairo. 3.1-24
- 3) Aadambaa kambananonga kanain

- Nooawaanonj kouro. 4.1–5.32
- 4) Noowaa kambanonj apu gboulu somatanonj waaro. 6.1–10.32
 - 5) Babilon miri koriga totoonj megj. 11.1-9
 - 6) Seembaa kambanonga kanainj Abrambaanonj kouro. 11.10-32
 - 7) Bemunjale karoonj Aabraham, Aisak ano Jeikob 12.1–35.29
 - 8) Iisoowaa gbiliuruta ii kokaenj: 36.1-43
 - 9) Joosef ano iwaa daremunuruta 37.1–45.28
 - 10) Israel kanageso yonononj Iijipt laligogi. 46.1–50.26

Anutunonj jenj kotoro iwoi kuuya letoma koloogi.

¹ Kanakanaiyanonj Anutunonj Siwe ano namo mokoloonj orono. ² Mokoloonj orono namo ii gbameņa ano kijikajuyawo ero. Ero apu anjonj dusiitawo ii pangamanonj esuuro ero. Kaenj ero Anutuwwa Uņa Toroyanonj apu iikawaa qaganonj kema kanj laligoro. ³ * Kaenj laligoro Anutunonj kokaenj jenj kotoro: “Asasaga mono asugiwa.” Kaenj jenj kotoro gomanj mono asariro. ⁴ Asariro iiro awaa kolooro asasaga ano pangamanj mendeema orono. ⁵ Asasagaa qata weenj ano pangamambaa qata gomantiinja kaenj orono. Kaenj orono weemboria mutuya tegoro gomanj tiinj ano.

⁶ * Ano Anutunonj kokaenj jenj kotoro: “Mono apu batugianonj sombimbaa jawo kotiga asuginj apu mendeeno eugenj ano emugenj ewao.” ⁷ Kaenj

* 1:3: 2 Kor 4.6 * 1:6: 2 Piito 3.5

jenj kotonj sombimbaa jawo kotiga mokoloon iikanonj apu mendeeno deema jawo qaganonj eugenj ano jawo baatanonj emugenj eri. Kaenj kolooro. ⁸ Anutunonj sombimbaa jawo kotiga eugenjaa qata sombinj qaro. Kaenj qaro weemboria woiya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

⁹ Ano Anutunonj kokaenj jenj kotoro: “Apu sombinj baatanonj ejuti, ii mono menj kululuugi tuunj motoonggo kolooro namo toboga asugiwa.” Kaenj jenj kotoro mono kaenj asugiro. ¹⁰ Kaenj asugiro tobogaa qata namo qama apu tuunj somata kululuugiti, iikawaa qata kowe orono. Orooma iriiro iikanonj mono awaa kolooro. ¹¹ Awaa kolooro kokaenj jenj kotoro: “Namo qaganonj mono iwoi tonjonja kuuya kokaenj asuginj waabu: Loloo gbojoja iwoi kogiawo ii mono asuginj waama kuunj sogonkebu. Gere kasa tanigia kania kania mono namononj asuginj hongia kogiawo kuunj sogonkebu.” Kaenj jenj kotoro mono kaenj asugiro: ¹² Namo qaganonj iwoi tonjonja kuuya asuginj waagi. Loloo gbojoja iwoi kogiawo tanigia kania kania ii asugigi. Gere kasa tanigia kania kania ii namononj asuginj hongia kuunj sogogi. Kaenj asugiro Anutunonj injiuro iikanonj mono awaa kolooro. ¹³ Weemboria karonja tegoro gomanj mombo tiinj ano.

¹⁴ Ano Anutunonj kokaenj jenj kotoro: “Sombimbaa jawo kotiganonj mono asasaga asuginj weenj ano gomantiinja ii mendeema oroma nama (yara) yambu, konjuru kambaņ ano weenj kambaņ, gbani kambaņ ano weemboria motomotoombaa aiweseyaga ewu. ¹⁵ Iikanonj mono sombimbaa jawo kotakota kanonj asasaga ano

namo menj asariwu.” Kaen jen koto ro mono kaen asugigi: ¹⁶ Anutunonj asasaga somata woi mokolonj orono: Asasagaa galenja ween jaaya nano iikawaa kamakamaata koinj ii gomantiinja galenjaga nama enj ubao. Sengelao ii kaanjadeen mokolonj onono. ¹⁷ Anutunonj ii sombimbaa jawo kotiga iikanonj namo menj asariwutiwaajonj onono. ¹⁸ Ii namo menj asarinj ween ano gomantiinja galengiaga nama asasaga ano pangamanja mendeema orombutiwaajonj onono. Kaen asugiro Anutunonj inji ro iikanonj mono awaa kolooro. ¹⁹ Weemboria 4:ya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

²⁰ Ano Anutunonj kokaen jen koto ro: “Apu kowe iikawaa uutanonj mono iwoi isinjonjiawo asuginj sokoma apu qen kondondonjonj lanj kema kanj laligowu. Kaa njadeen koonja koonja namo qaganonj kanakeewanj elelaonj kotonj kema kanj laligowu.” ²¹ Kaen jen kowewaa oroya somasomata ano iwoi isinjonjiawo tanigia kania kania apu qen kondondonjonj qeqelala kema kankejuti, ii mokolonj onono. Kaa njagadeen koonj tanigia kania kania enganjiawo ii mokolonj onono. Mokolonj onoma inji ro iikanonj mono awaa kolooro. ²² Awaa kolooro kotuegonj onoma qaa kokaen jen koto ro: “Ono mono ko meragiawo juma seinj apu kowe sokoma laligowu ano koonj onjo mono kaanjadeen namo qaganonj kolonj seiwu.” ²³ Qaa kaen jen koto ro weemboria 5:ya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

²⁴ Ano Anutunonj kokaen jen koto ro: “Namo qaganonj mono iwoi kuuya laaligogiawo tanigia kania kania asugiwu. Miriwaa oroya, iwoi

bagianonj koma kondondongonkejuti ano duuyaa oroya tanigia kania kania, ii mono asugiwu.” Kaen jen kotooro mono kaen asugigi: ²⁵ Anutunonj duuyaa oroya tanigia kania kania ii mokoloonj onono. Miriwaa oroya tanigia kania kania ii mokoloonj onono ano iwoi kuuya bagia namononj koma kondondongonkejuti, tanigia kania kania ii mokoloonj onono. Mokoloonj onoma injiuro iikanonj mono awaa kolooro. Kianj.

Anutunonj eja ano emba mokoloonj orono.

²⁶ * Kawaa gematanonj Anutunonj kokaen jen kotooro: “Ayo, anana mono eja ananaa tani kaanja meninj iwoi kuuya galenj koma onoma laligowa. Iwoi kuuya ii kowewaa soraya, sombimbaa koonja ano miriwaa oroya, namo kuuya ano iwoi kuuya bagia namononj koma kondondongonkejuti, mono iyonoo galengiaga koloonj laligowa.” ²⁷ * * Kaen jen kotonj iyanjaa kaitaniaa so eja mokolooro. Anutuwaawaa kaitania kaanja laligowaatiwaajonj ii mokoloonj muro. Eja ano emba laligowaatiwaajonj ii mokoloonj orono. ²⁸ Mokoloonj oroma ii kotuegonj kokaen jen kotonj orono: “Oro mono gbili mokoloori koloonj seinj ama balonj sokoma laligowu. Kaen laligonj balonj toya koloowu. Kaen koloonj kowewaa soraya, kanakeewambaa koonja ano oro mokolenj lagiso buubuu namononj kema kankejuti, mono ii kuuya galenj koma pongia koloonj laligowu.” ²⁹ Kaen jen kotonj qaa kokaen irijoro: “Mobu, niinonj monjanj logoya kania kania balonj kuuya

* **1:26:** 1 Kor 11.7 * **1:27:** Mat 19.4; Maak 10.6 * **1:27:** Jen 5.1-2

sokoma asuginj waama kogia kuuj sogonkejuti ano gere kasa kuuya honj kogiawo kuuj sogonkejuti, iikanonj nembanenegia koloowaatiwaajonj anjen. ³⁰ Duuyaa oroya kuuya, kanakeewambaa koonja kuuya ano iwoi kuuya namononj kema kankejuti ano tosia kuuya sewanj aasonj horonkejuti, iyonoojonj loloo gbojoja tongonja kania kania ii nenegia koloowaatiwaajonj anjen.” Qaa kaen jero mono kaen asugiro. ³¹ Asugiro Anutunonj iwoi kuuya mokoloroti, ii iiro awaa totoonj kolooro keraqeeango moro. Weemboria 6:ya tegoro gomanj mombo tiinj ano. Kianj.

2

Anutunonj kendonj raro.

¹ Gomanj ano siwe jakeya jakeya ano namo yoroo iwoigara akadamugarawo kuuya ii mono mokolonj onondabororo. ² * * Anutunonj gawonja ii mero tegoro weemboria 7 iikanonj kendonj raro. Gawonja kuuya merotiwaaajonj weemboria 7 kanonj haamo mero. ³ Mokomokoloo gawonja kuuya merotiwaaajonj ama weemboria iikanonj haamo mero. Kawaajonj weemboria 7:nja ii kendonj jen kotuegonj jen kobooro. Kianj.

Oyanjboyanj gawonj qata Eeden

⁴ Anutunonj siwe namo mokoloro asugiritiwaa sunduya ii kianj. Ponj Anutunonj siwe namo mokolonj oronoti, kambanj iikanonj ⁵⁻⁶ Ponj Anutuwaa uuainjaajonj namo qaganonj konj mende kiro gawonj komakoomowaajonj eja monj mende

* 2:2: Hib 4.4, 10 * 2:2: Eks 20.11

laligoroto, namo uutanonja bedu iikanonjaden kouma namo qaga sokoma menj samoriro. Kawaajon duuyaa gere kasa monj me sombembaa loloo gbojoja iwoi monj ii namononj mende asuginj ero.

7 * Kambanj kanonj Ponj Anutunonj balonj sububunj menj iikanonj eja menj yagonj laaligowaa buu aasonja sewanjononj upiapiro kemero horonj gbilin laaligowaa unjyawo kolooro.

8 Kaenj kolooro Ponj Anutunonj weenj koukoutanonj baagenj gomanj qata Eeden kanonj oyanboyanj gawonj (paradais) komoma eja mokoloroti, ii iikanonj oono laligoro. 9 * Oono laligoro jenj kotooro namononja gere tanigia kania kania asuginj waagi. Gere ii iimasiinjiawo kolooro honjia neneya ii naanjiawo. Oyanboyanj gawonj biiwianonj laaligo kotigaa geria ano momakootowaa geria ii motoonj jenj kotooro asugiri. Momakootowaa geriaa kania ii kokaenj: Honja nenj iikanonj awaa ano bologa iikawaa kania ii moma kotowaobo.

10 Gere kaanj waagi apu monj ii Eedenonja kanainj oyanboyanj gawonj kotonj kelekele menj iikanonjadenj kamaanj juma apu boria gowoya 4 koloonj kenji. 11 Apu gowoya mutuyaa qata Piison, ii Hawila balonj kuuya liligonj enj kenja. Balonj kanonj goul eja. * 12 Balonj iikawaa goulja ii awaa soro kolooja. Selemoronj unkoowayawo qata bedelion ano jamo honjowo qata oniks ii kaanagadeenj iikanonj ejao. 13 Apu gowoya

* 2:7: 1 Kor 15.45 * 2:9: Ais 2.7; 22.2, 14 * 2:11: Hawila: ii Babilonia balombaa jawo kosianonj eja.

woiyaa qata Giihon. Ii (Mesopotemiawaa) balon qata Kuus ii kuuya liligon kenja. ¹⁴ Apu gowoya karoonaa qata Taigris. Ii Assiria balon batanon ween koukoutanon baagen kemen kenja. Apu gowoya janjo 4 iikawaa qata ii Yufreitis.

¹⁵ Kaen kolooro Pon Anutunon eja wama oyanboyan gawon Eeden koma komoma galen kombaatiwaajon jen oono. ¹⁶ Ooma kokaen jen koton muro: “Oyanboyan gawon uutanon gere kuuya nama kenjuti, iyonoo hongia ii saanon afaangon men nen laligowa. ¹⁷ Kaento, momakootowaa gere hona ii mono mende newa. Ii nen awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowagati een, gii mono weemboria iikanonadeen koomu kotiga komuwaga. Kawaajon ii mono mende newa.”

¹⁸ Kaen jen Pon Anutunon jero: “Eja anodeen laligoro awaa mende kolooja. Kawaajon nii mono iyanja kaanja ala-ilailaaya mokoloojana.” ¹⁹ Kaen jen duuyaa oro kuuya ano kanakeewambaa koon kuuya ii namonon mokoloon onoma ejawaa kosianon unuama ejanon qagia nomaen qabaati, ii iima mobaatiwaajon iwaa baatanon onoono. Onoono ejanon iwoi laaligogiawo kuuya iyonoo qagia motomotoon qaro Anutunon kaen ewaatiwaajon jen kotiuro. ²⁰ Kaen kolooro ejanon miriwaa oro kuuya, kanakeewambaa koon kuuya ano duuyaa oro kuuya ii qagia qadabororo. Qadaboroto, iyanja kaanja ala-ilailaaya laligowaatiwaajon mon mende mokoloo.

²¹ Mende mokoloooro Pon Anutunon kaen iima koton eja men bimooro komunagbiili gaon ero. Ero maron siita mon horon siitaa duja

busuyanon menj kojangiro. ²² Kojangin maron siita ejawaanonga meroti, iikanon emba mero. Menj nama ejawaanon wama karo. ²³ Wama karo ejanon ii iima kokaen jero: “Yai! Koi neenaa taninaga. Iwaa sii busuya ii neenaa sii busunonga asugija. Anutunon ii ejawaa sele kitianonga mero letoma eja tani kaanja laligojiwaajon qata emba (= ejawaa alia) qabu.” † ²⁴ * Kaen jero Anutunon jenj koton orono: “Kaen kolooro ejanon mono nemunmanja oromesaon embiawo qokotaan sele-motoonggo koloon laligowao.”

²⁵ Eja iikanon embiawo opo surugara qaa bombolan laligorito, kilen iyangaraajon gamugara mende moma laligori. Kian.

3

Aadam ano Iiw Anutuwaanon qaa qotogon kamaan ururo.

¹ * Pon Anutunon namowaa oro laaligogiawo kuuya mokolon ononoti, iyonoo batugianon mokolenon osonkakale momonon oro kuuya unuugun uro. Kaen uma emba kokaen ijoro: “Oyanboyan gawonon gere kuuya nama kenjuti, iyonoo hongia monj mende newaotiwaajon Anutunon onanon jenj koton orono me qaago?”

² Kaen ijoro embanon meleema mokolenj kokaen ijoro: “Oyanboyan gawonon gere tosia nama kenjuti, iyonoo hongia ii saanon newotiwaajon jero. ³ Jeroto, gawon biiwianon

† **2:23:** Ejawaa alia: Inklis qaa iiba: man ano woman qaa woi ii ororonj tani koloojao. * **2:24:** Mat 19.5; Maak 10.7-8; 1 Kor 6.16;

Ef 5.31 * **3:1:** Isa 12.9; 20.2

gere monj nanji, iikawaa honja ii nenj komuwobotiwaajonj mono kokaen jero: 'Ii mono mende newao. Ii mende oosiriwao.' Kaen jenj kotonj norono laligojo."

⁴ Kaenj meleema jero mokolenonj emba kokaen ijoro: "Ii awawi totoonj! Oro mende komuwaota.

⁵ Kaento, gere iikawaa honja neri weemboria iikanondeenj mono jaagaranonj tooro Anutu kaanja koloonj awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowaota. Anutunonj kaenj koloowabotiwaajonj moma qaa kaen jero."

⁶ Kaenj ijoro embanonj gere ii uunj iigigiuro honja awaa nenetaa so kolooro. "Ii iima-ainjainjowo nano momakooto somata afaanjkota nombaa," kaenj romonjonj honja monj metogonj nero. Nenj loya iwo laligoroti, ii kaanjiadeenj muro nero.

⁷ Nero jaagaranonj mono iikanondeenj tooro bombolanj laligoriti, ii iima kotonj aori. Kaenj iima kotonj aonj nama fig gerewaa senja memburatinj opo suru kaanja uunj lama rari.

⁸ Rari weenj jaaya kemero gomanj gooriro Ponj Anutunonj oyanboyonj gawononj riinj karo kana otonja mori. Ii moma loemba yorononj Ponj Anutuwaawaa jaasewanjonnga kokomomola menj oyanboyonj gawombaa gere uugianonj kema asanjori. ⁹ Asanjorito, Ponj Anutunonj Aadambaajonj kokaenj qaror, "Gii dakanonj laligojan?"

¹⁰ Kaenj qaror kokaenj meleeno: "Gii oyanboyonj gawonj uutanonj riinj kana goo kana otonja moma seleno bombolanj rajenjiwaajonj toroko mojenj. Kawaajonj kokomomola menj asanjojenj."

11 Kaen meeleeno kokaen ijoro: “Gii bombolan laligojani, ii moronon gijoro mojan? Nii gere mombaa kota newabotiwaa songo ama gombeti, gii iikanonja mon nejana me qaago?”

12 Kaen ijoro ejanon jero: “Emba niwo laligowaatiwaajon nonati, iinon gere iikawaa kota nono nejana.”

13 * Kaen ijoro Pon Anutunon emba kokaen qisin muro: “Gii mono naambaajona kaen anjana?” Qisin muro kokaen meeleeno: “Mokolenon niijongoro nejana.”

Anutunon ironja meleema onombaatiwaajon jero.

14 Kaen meeleeno Pon Anutunon mokolen kokaen jen muro: “Kaen anjanjwaajon ama gii mono miriwaa oro kuuya ano duuyaa oro kuuya yonoo batugianon kokaen jen qasuaan gombe laligowa: Gii mono namonon laligowagatiwaa so baganon kondondongon kema kan sububun uutanon laligon kikisi iwoi nenkeba. 15 * Kaen nen embawo batugaranon kere ama orombe ii moma laligowaga. Kere ii goo gbiliuruga ano iwaa gbiliuruta yonoo batugianon toroqen en uro kokaen koloowaa: Yonoononga eja monon goo wanga rinjangoro gii iwaa kana gbakoyanon kinkebaga.”

16 Toroqen emba kokaen jen muro: “Gii koro ama laligona masu guro siimbobolo somata gombe ii moma merabora onomakebaga. Ii kilen

* 3:13: 2 Kor 11.3; 1 Tim 2.14 * 3:15: Isa 12.17

naanga mono logaagen en gono iinon galenğa koloon laligowaa.”

17 * Toroqen eja kokaen jen muro: “Nii gere mombaa honğa newabotiwaajon ‘Ii mende newa,’ jen songo ama gombeto, giinon kilen embağanon qaa otaan nejana. Kawaajon nii namo ii goojon ama seigowe ewaa. Kaen ero gii namonon laligowagatiwaa so mono uren aon siimbobolo moma gawon mamaga men nenega mokoloon laligowa. 18 Gawon men laligona goo nene gawonon jon kowororo iwoi ii kouro duuyaa logoya iwoi nen laligowa. 19 Kaen laligon nogo arin gawon mena gbamo yakaga honğa kolooro nen laligowa. Kaen laligowagato, namonon men gombetiwaajon namo iikanondeen mombo eleema kemeba. Selega sububunonon men gombeta laligon umago mono mombo sububun koloowaga.” Kaen jen muro.

20 Ejanon embia iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, iyonoo nemungia kolooro ejanon qata liw (Eewa) qaro. * 21 Pon Anutunon oro selianon opo suru men Aadam embiawo lama orono laligori.

Anutunon Aadam Iiw Eeden jolontowononğa konjom orono.

22 * Kaana laligori Pon Anutunon kokaen jero: “Yai! Ejemba ii nonoononğa mombaa so koloon awagaa kania ano bologaa kania mendeema orombaotiwaajon mojado. Kaen kolooro laaligo kotigaa gere kota mende newaotiwaajon

* **3:17:** Hib 6.8 * **3:20:** Iiw: qaa iikawaa kania ii ‘Jaawo laligojuti, iyonoo nemungia.’ * **3:22:** Ais 22.14

songo ambeto, yoronon kamban kokaamba toroqen borogara boraama ii kaanagadeen men nej iikaanonon mende komun tetegoya qaa kotiin laligon ubaobo.”²³ Kaen jen kawaajon oyanboyan gawon Eeden iikanonja konjoma oroma namononja men oronoti, mono namo iikanonjadeen komakoomo gawon mewaotiwaajon wasin orono seleengen kemen keni.²⁴ Ejemba kaen konjoma oroma oyanboyan gawon Eedembaa leegenanon ween koukoutanon baagen zerubim gajoba tosaanja kuun onono laaligo kotigaa gere iikawaa kania utun galen konji. Yonoo borogianon manjawaa sooya somata ano iikanon gere bolan kaanja bilibiliawo jen batanon gematanon liligon bilisikwaa so kolooro nama galen koma laligogi. Kian.

4

Keinon Abel qero komuro.

¹ Aadamnon embiawo laligon agimin aori Iiwnon (Eewa) koro ama Kein (Kain) mero. Men Kein qawaajon kokaen jero: “Anutunon ilaan nono merana mejena.”² Iiwnon kanagen Aadambaa meria Abel, Keimbaa koga mero. Aabelnon laligon somariin lama galengiaga kolooro Keinon komakoomo ejaga kolon laligoro.³ Kaen laligori kamban monnon Keinon gawononja nene tosia men kan Pombaajon siimolon on muro.^{4*} Aabelnon kaanagadeen lama tuunanonja mutu kolokolooya mon men kan qen kitia kelegawonon Pombaa siimolon ooro. Ooro Ponnon Abel

* **4:4:** Hib 11.4

an̄a ano iwaanon̄ siimolon̄ iima moro naan̄awo kolooro. ⁵ ‘Naan̄awo kolooroto, Pon̄non̄ Kein ano iwaanon̄ siimolon̄ ii iima togoro. Kaen̄ kolooro Keim̄baa irin̄a soono uuta katitigoro jaasewan̄anon̄ bosoleero. ⁶ Bosoleero Pon̄non̄ Kein kokaen̄ ijoro. “Irinḡa mono naambaajon̄ soono jaasewan̄anganon̄ bosoleeja? ⁷ Gii iwoi awaa ana men̄ an̄alin̄ gombe saanon̄ jaasewan̄ga hak otaambaga me qaago? Iwoi awaa mende ana singison̄gowaa Toyanon̄ mono uugaa naguyanon̄ nama koumambaajon̄ awelegon̄ embomakeja. Kaen̄ embomakejato, gii mono iikawaa son̄go ama galen̄ men̄ haamo amba.”

⁸ * Pon̄non̄ Kein kaen̄ ijoroto, Keinon̄ kilen̄ koga Aabel kokaen̄ ijoro: “Mono kana anorodeen̄ gawonon̄ kembo.” Kaen̄ ijoro gawonon̄ kema Keinon̄ lugun̄ koga Aabel qelan̄jin̄ men̄ qero komuro.

⁹ Komuro Pon̄non̄ Kein kokaen̄ qisin̄ muro: “Koga Aabel ii dakanon̄ laligoja?” Qisin̄ muro kokaen̄ meleeno: “Nii mende mojen̄. Nii konaa galen̄a qaago.”

¹⁰ * Kaen̄ meleeno Pon̄non̄ ijoro: “Gii naa iwoiga anjan̄a? Moba, kogaa sayanon̄ mono namon̄ga asugin̄ qaro mojen̄. ¹¹ Namu kokawaa qaa oota aantama kogaa saya borongan̄ga meji, niinon̄ mono kokanon̄a konjoma gombe kemba. Joramora aṅgonjora ii mono goo qaganon̄ ambe uja. ¹² Konjoma gombe komakoomo gawon̄ mena namonon̄ morian̄aa hon̄a aṅgon̄ koma

* **4:8:** Mat 23.35; Luuk 11.51; 1 Jon 3.12 * **4:10:** Hib 12.24

gono balon so momolagon keqelen ama olon koma lan kema kan laligowa.”

¹³ Kaen jero Keinon Pon kokaen ijoro, “Qaanaa irona meleena qananon uji, iikanon mono esunna ugun bimooro bosimambaajon amamaamaña. ¹⁴ Moba, gii kete nii gawonqege balonona notaana jaasewanganona momolagon balon so keqelen ama olon koma lan kema kan laligomaña. Kawaajon monnon nii niima afaangon nuro komumambo.”

¹⁵ Kaen ijoroto, Ponnon kokaen jero moro: “Kaen qaago! Monnon Kein qero komuwaati een, iikawaa irona mono iwaa qaganon uro ambeña 7 koloowaa.” Kaen jen monnon Kein mokoloon qero komuwabotiwaaajon selianon aiwese tere mon ano. ¹⁶ Kaen ano Pombaa jaasewana mesaon kema kema balon qata Lansan ewaewan (Nood) kanon keuma laligoro. Balon ii Eeden ween koukoutanon baagen eja. Kian.

Keimbaa gbiliuruta

¹⁷ Keinon embiawo laligon agimin aori koro ama Henok mero. Keinon taon mon men meriaa qata Henok qaro. ¹⁸ Henokwaa meria qata Irad. Iradwaa meria Mehujael. Mehujaelwaa meria Metusael. Metusaelwaa meria Lamek. Kaen koloogi. ¹⁹ Lameknon emba woi orono: Mon qata Ada, mon qata Zila. ²⁰ Adanon koro ama Jaabal mero. Iinon ejemba opo sel kuungianon en laligon bao bulmakao galen koma onoma laligojuti, iyonoo benisigia kolooro. ²¹ Jaabalwaa kogaa qata Juubal. Iinon ejemba gita kulele qen awelo uun laligojuti, iyonoo benisigia kolooro.

²² Zilanonj kaanagadeen meria qata Tuubal-Kein mero. Iinonj somariinj gawombaa tulsya ano manjageqewaa iwoiya kania kania ii braas ano ainonj ooro bolbolgoro qokotaanj menjero. Tuubal-Keimbaa naanja qata Nama.

²³ Lameknonj kambanj mononj embawoita ii kokaenj irijoro,

“Ada ano Zila embawoina, oro mono geja ama qaana koi mobao:

Mononj nii nun qijiroo iikawaa ironjaajonj
mono eja monj qewe komuwaa.

Mononj nii gbilibuuronj nuro sa iikawaa
ironjaajonj mono eja gbaworo monj qewe komuwaa.

²⁴ * Mononj Kein qero ironja iwaa qaganonj uro ambenja 7 koloowaato,
mononj Lamek nii nuro iikawaa ironja mono iwaa qaganonj uro ambenja 77 koloowaa.”
Kianj.

Seet ano Enos

²⁵ Eja mutuya Adam iinonj mombo embiawo laligonj agiminj aori meragara monj kolooro kokaenj jero: “Keinonj Aabel qero komurotiwaajonj Anutunonj Aabelwaa kitianonj merana monj nonja.” Kawaaajonj qata Seet (Nonja) qaro.

²⁶ Seetwaa meria kaanagadeen kolooro qata Enos qaro. Kianj.

Kambanj iikanonj ejemba yonononj kanainj Pombaa qata qama koolinj laligogi. Kianj.

* **4:24:** Mat 18.22

5

*Aadambaa gbiliuruta yoŋoo qa arengia**1 Hist 1.1-4*

¹ * Aadambaa esameraaŋa ano amboisiuruta yoŋoo qa arengia koi. Anutunoŋ eja mokoloroti, iinoŋ ii iyaŋaa kaitaniaa so mero. ² * Kaen meŋ eja ano emba laligowaotiwaajoŋ mokoloon oroma kambaŋ kanaŋ qa gara ejemba * qama kotuegoŋ orono. ³ Adamnoŋ laligoro yambuya 130 tegoro meria moŋ kolooro. Ii Adam iyaŋaa kaitaniaa so laligoro qata Seet qaro. ⁴ Seet kolooro kambaŋ iikanonadeen Adamnoŋ toroqen yambu 800 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanaŋ meraboraana tosaana koloon ugi. ⁵ Adamnoŋ kaen laligoŋ uro yambuya mindiriŋ 930 motogoŋ komuro.

⁶ Komuro meria Seet iinoŋ yambuya 105 tegoro meria Enos kolooro. ⁷ Enos kolooro kambaŋ iikanonadeen Seetnoŋ toroqen yambu 807 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanaŋ meraboraana tosaana koloon ugi. ⁸ Ugi Seetnoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 912 motogoŋ komuro.

⁹ Komuro meria Enos iinoŋ yambuya 90 tegoro meria Keinan kolooro. ¹⁰ Keinanon kolooro kambaŋ iikanonadeen Enosnoŋ toroqen yambu 815 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanaŋ meraboraana tosaana koloon ugi. ¹¹ Ugi Enosnoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 905 motogoŋ komuro.

* **5:1:** Jen 1.27-28 * **5:2:** Mat 19.4; Maak 10.6 * **5:2:** Adam: ii Hibruu qaanoŋ ejemba.

¹² Komuro meria Keinan iinon yambuya 70 tegoro meria Mahalalel kolooro. ¹³ Mahalalel kolooro kambañ iikanonadeen Keinanon toroqen yambu 840 laligon kouma laligoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ¹⁴ Ugi Keinanon laligon kema kema uro yambuya mindirin 910 motogon komuro.

¹⁵ Komuro meria Mahalalel iinon yambuya 65 tegoro meria Jared kolooro. ¹⁶ Jared kolooro kambañ iikanonadeen Mahalalelnon toroqen yambu 830 laligon kouma laligoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ¹⁷ Ugi Mahalalelnon laligon kema kema uro yambuya mindirin 895 motogon komuro.

¹⁸ Komuro meria Jared iinon yambuya 162 tegoro meria Enok kolooro. ¹⁹ Enok kolooro kambañ iikanonadeen Jarednon toroqen yambu 800 laligon kouma laligoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ²⁰ Ugi Jarednon laligon kema kema uro yambuya mindirin 962 motogon komuro. ²¹ Komuro meria Enok iinon yambuya 65 tegoro meria Metusela kolooro.

²² Metusela kolooro kambañ iikanonadeen Enoknon yambu 300:waa so uuta Anutuwo somonjon kema kan laligoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ²³ Ugi Enoknon laligon uro yambuya mindirin 365 motogoro. ²⁴ * Motogon uuta Anutuwo somonjon kema kan laligoro Anutunon een jaa seliawo mero.

²⁵ Mero meria Metusela iinon yambuya 187 tegoro meria Lamek kolooro. ²⁶ Kolooro kambañ

* **5:24:** Hib 11.5; Juud 14

iikanonadeen Metuselanon toroqen yambu 782 laligon kema kema uro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ²⁷ Ugi Metuselanon laligon kema kema uro yambuya mindirin 969 motogon komuro.

²⁸ Komuro meria Lameknon yambuya 182 tegoro meria mon kolooro. ²⁹ Kolooro qata Nooa (ulunholen) qama kokaen jero: “Anutunon balon seigoro nono boronananon gawon koma komoma seleqeqa ama siimbobolo moma laligonin mera koi kanon mono saanon ulunholen nonomakebaa.” ³⁰ Nooa kolooro kambañ iikanonadeen Lameknon toroqen yambuya 595 tegoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ³¹ Ugi Lameknon laligon kema kema uro yambuya mindirin 777 motogon komuro.

³² Lameknon komuro meria Nooa iinon yambuya 500 tegoro merauruta karoon qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Kiañ.

6

Namo ejembanon bolin angonjoragiawo koloogi.

¹ * Ejemba namo qaganon laligogi jangogianon kanain somariiro boraurugia ii kaanagadeen koloogi. ² Koloogi kambañ kanon Anutuwaa merauruta yononon ejemba yonoo boraurugia injisosoroogi. Injisosoroogitiwaa so ii onongi embaurugia koloogi. ³ Kaen koloogi kambañ iikanon Pononon qaa kokaen jero: “Namo ejembanon

* **6:1:** Job 1.6; 2.1

jaa selewo kambaŋ tetegoya qaa laligon ubuto, yononon mono komuwu. Arengia kaen ama ononjen. Kambaŋ kokaamba kanain laaligogia mono yambu 120 jango ii mende uugun laligon ubuya.” ⁴ * Anutuwaa merauruta yononon balon ejemba yonoo boraurugia onongi embaurugia koloon merabora onongiti, kambaŋ iikanon ano kanagen kaanagadeen eja damubiribirigiawo koloon somariin namonon laligogi. Monowaa monoyanonga benurugia qabuŋawo laligogiti, iyononon mono ii koloogi.

⁵ * Balon ejemba yonoo kilenagia ii somata qatawo kolooro uugiaa momo arengia kuuya ii kambaŋ so bologagadeen suulan (pororo) ama laligogiti, ii Pononon iiro. ⁶ Ii iima ejemba mokoloon onono namonon laligogiti, iikawaajon Anutunon moma bolin wosobirinon uuta saa qero siimbobolo moma laligoro. ⁷ Kaen moma laligon qaa kokaen jero: “Ejemba mokoloon onombeti, niinon mono ii balonon unun tiwilaan onomaŋa. Ejemba, miriwaa oroya, iwoi bagianon koma kondondononkejuti ano kanakeewambaa koon mokoloon onombetiwaajon moma bolin aon ii mono unun tiwilaan onomaŋa.” ⁸ Kaen jeroto, eja Nooa iinon Pombaa jaanon kiankoomuya mokoloon laligoro. ⁹⁻¹⁰ * Noowaa gbiliuruta yonoo sundugia ii kokaen: Merauruta karoon qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Noanon ejemba batugianon eja solan koposowaa qaaya qaa laligon uuta Anutuwo

* **6:4:** Jan 13.33 * **6:5:** Mat 24.37; Luuk 17.26; 1 Piito 3.20

* **6:9-10:** 2 Piito 2.5

somongon kema kan laligoro. ¹¹ Nooanon kaen laligoro, ejemba tosaan kuuya ii Anutuwaa jaanon dogon bolidaborogi. Kawaajon ejemba pororo unun tiwilaan onongi, iikanon balon kuuya sokoma ero. ¹² Ejemba kuuya namonon kema kan laaligogia men bolidaborogi goman balon kuuya yonoo nanamemengia ii dogon angonjorayawo kolooro Anutunon namonon unun tanigia kaan ii iiro.

Wango memewaa areja

¹³ Kaen iima Anutunon Nooa gaa kokaen ijoro: “Ejemba yonoojon ama unun tiwitiwilaan aoao ii namo kuuya sokoma eja. Kawaajon ninon ejemba kuuya men komun onomambaaon qaana somongowe. Moba, niinon apunon balon meleembe kemero iwoi kuuya isinonngiawo ii komudaborowuya. ¹⁴ Kawaajon gii mono geengo reen gere koma kanon wangoga mewa. Iikawaa uuta kotona uuta melamelaa koloowa. Wangowaa uuta ano selia ii qandonon kuun mokotaadaborowa. ¹⁵ Wango ii kokaan mewa: korigaya 133 miita (450 fiit), aaregen 22 miita (75 fiit) ano konaya 13 miita (45 fiit) kaen mewa. ¹⁶ Waaren 44 mejugon sopa ano waaren batugaranon liligon jengen tintina 44 sentimiita (18 ins) ii koton mesaowa. Wangowaa uuta mosona uuta qaga, batuya ano dusiita karoon koloowu. Wango naguya ii nemunagen amba. ¹⁷ Moba! Niinon mono jewe gboulu somatanon kouma balon kuuya qen tururo ejemba ano iwoi laaligowaa aasongiawo kuuya sombin baatanon laligojuti, iyononon mono apu nemoton komuwu.

Kaen komugi namowaa iwoiya kuuya ii mono qaondaborowuya.

¹⁸ Kaen asugiwaato, niinon giwo soomonjo aren kokaen anjen: Gii mono wanjonon uba. Gii, embaga ano mera enarouruga onjonon mono motoon wanjonon ubu. ¹⁹ Uma laligogi iwoi laaligogiawo kuuya ii qaondaborowubotiwaajon yonjononja woi woi ejia ano embia ii sogianon unuana giwo motoon wanjonon ubu. ²⁰ Koon tanigia kania kania, miriwaa oroya tanigia kania kania ano namowaa mokolen, loloon iwoi tanigia kania kania kuuya yonjononja woi woi ii mono komuwubotiwaajon otana goonon kagi wanjonon ubu. ²¹ Kaanagadeen onjonja ano koon, oro iwoi kuuya yonjonon newutiwaa so mono nembanene kania kania mokoloon korama men kululuun wanjonon ana kalan konkonja ewaa.” ²² * Anutunon Nooa kaen ambaatiwaajon jen koton muroti, iikawaa so mono ten koma ii kuuya ama medabororo.

7

Ejemba ano oro kuuya ii wanjonon ugi.

¹ Nooanon wango medabororo Ponjon qaa kokaen ijoro: “Gii ejemba tuun koi yonoo batugianon solanja koloon laligojan. Niinon goo kanaga kaen mokoloojen. Kawaaajon gii ano sumanjuruga kuuya onjo mono wanjonon ubu. ² Oro neneya, donqizizingia qaa ii kuuya yonjononja sewen sewen, ejia 7 ano embia 7:baa so onjoona goonon koubu. Kaanagadeen

* 6:22: Hib 11.7

oro angojoragiawo kuuya yonoononga woi woi ejia ano embia kaanja onjoona goononj koubu. ³ Toroqenj koonj kania kania kuuya yonoononga kaanagadeenj sewen sewen, ejia 7 ano embia 7 ii onjoona giwo wanjononj ubu. Kaenj ana oro ano koonj tanigia kania kania kuuya ii mende qaombuto, toroqenj namononj koloonj seisei ama laligowuya. ⁴ Ugi weemboria 7 tegoro jenj kotowe konj rombuñ somatanonj mono namononj kamaaro gomantiinja weemboria 40:waa so toroqenj konj kiwaa. Kaenj kiro iwoi isinjosongiawo kuuya namononj mokoloonj onjombeti, ii mono motoonj jenj tegowe qaombuya.” ⁵ Poñnonj Nooa kaenj ambaatiwaañonj jenj kotonj muro iikawaa sogadeenj mono tenj koma ii kuuya andabororo. ⁶ Kaenj ama mero Nooawaa yambuyanonj 600 kolooro gboulou somatanonj namo qaganonj kouro. ⁷ * Koubaatiwaañonj ano Nooa embiawo ano mera enjarourugara yonononj motoonj gboulunonj komuwubotiwaañonj olonj koma wanjononj ugi. ⁸ Kaanagadeenj oro neneya, donqizizinja ano oro angojoragiawo ano koonj ano iwoi kuuya bagianonj koma kondondonjonkejuti, ⁹ ii woi woi kuuya ejia ano embia ii sogianonj kanj wanjononj Nooawaanonj ugi. Anutunonj Nooa jenj kotonj muroti, ii mono iikawaa so kolooro. Kianj.

Gboulunonj ejemba turunj onono komugi.

¹⁰ Kaenj kolooro weemboria 7:baañonj jeroti, ii tegoro gboulou somatanonj balonj qaganonj kouro. ¹¹ * Nooawaa yambuyanonj 600 kolooro yambu

* **7:7:** Mat 24.38-39; Luuk 17.27 * **7:11:** 2 Piito 3.6

iikawaa koinja 2 kawaa weemboria jango 17 kanon apu jaaya kuuya, apu diinggiawo iikawaa nemungia kuuya ii emugenga somariin bongun waagi. Kaanagadeen eukanon kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii aantangi. ¹² Kon rombun somata ii balonon kamaan kin ero kema gomantiinja asaga 40 keno. ¹³ Kononon kanain kimambaajon ano weemboria kanon Nooa ano merauruta Seem, Haam ano Jaafet, Nooa embi-awo ano enarourugara karonon yononon motoon wanonon udaborogi. ¹⁴ Toroqen duuyaa oroya ano miriwaa oroya kuuya, iwoi kuuya bagianon koma kondondongonkejuti, koon kuuya ano iwoi enganggiawo kuuya ii ejemba yonowo motoon wanonon udaborogi. ¹⁵ Anutunon iwoi kuuya mokolon onono laaligowaa aason horonkejuti, iyoonononga woi woi (2-2) ii Nooawaanon kouma wanonon udaborogi. ¹⁶ Anutunon Nooa jen koton murotiwaa so iwoi isinosongiawo kuuya wanonon udaborogiti, ii ejia ano embia koloori. Kuuyanon udaborogi Pon ano Nooawaa gematanon wangowaa naguya kono.

¹⁷ Naguya kono iikanondeen gboulu somatanon kanain gomantiinja asaga 40:waa so toroqen namonon waaro. Apunon somariin waama balon koma turun uma wango namonon metaano uro. ¹⁸ Uro apunon balon qaganon somariin saa qen ugi wanonon apu qaganon anodeen een lan kema karo. ¹⁹ Kaen kolooro apunon balon qaganon mombo somariin uro. Baanja koriga koriga sombin baatanon nama kenjuti, ii kuuya musulungon onono.

²⁰ Musulunḡon oḡoma uma baanḡa kuuya koma turunḡ 8 miita (25 fiit) kawaa so unjuugunḡ ero.

²¹ Kaenḡ ero iwoi isiḡosonḡiawo kuuya namo qaganonḡ kema kanḡ laligogiti, iyonononḡ apu nemotonḡ komudaborogi. Iwoi kuuya ii koonḡ me miriwaa oroya me duuyaa oroya me mokolenḡ, lagiso ano iwoi kuuya tuunḡ menḡ balononḡ qeqelala kema kanḡkejuti ano ejemba kuuya ii motoonḡ qaondaborogi. ²² Iwoi kuuya balonḡ toboganonḡ laligonḡ laaligowaa aasonḡa sewanḡianonḡ horonḡ laligogiti, ii koreyanonḡ komudaborogi. ²³ Iwoi laaligogiawo kuuya namononḡ laligogiti, ii Anutunonḡ unḡudabororo. Iwoi kuuya ii ejemba, oro me iwoi bagianonḡ koma kondondonḡonḡkejuti me kanakeewambaa koonḡa koonḡa ii mono Anutunonḡ unḡudabororo. Nooa ano sumanḡuruta wanḡo uutanonḡ laligogiti, iyonḡogadeenḡ mono inḡiima koboonḡ anḡonḡ koma gou gajogia kono. ²⁴ Apu gboulu kanonḡ balonḡ qenḡ turunḡ mende horonḡ kemeroto, weemboria 150:waa so ero.

8

Gboulunonḡ horonḡ kamaaro namononḡ toboriro.

¹ Weemboria 150 ii tegoro kanonḡ Anutunonḡ Noowaa ano duuyaa oroya ano miriwaa oroya ano iwoi kuuya iwo wanḡononḡ laligogiti, ii romonḡonḡ oḡoma haamo somata ano namo qaganonḡ qero apunonḡ kanainḡ horonḡ kamaaro. ² Anutunonḡ emugenḡ apu diinḡiawo iyonḡoo jaagia ano eukanonḡ kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii kojanḡinḡ sonḡo ano kononḡ riima toborinḡ sombinḡga mombo mende kamaaro.

³ Mende kamaaro apu somatanonj kanainj namo qaganonj erotinonja eleema horonj kamaanj kemo. Weemboria 150:waa so apunonj horonj kamaanj kemenj egi. ⁴ Kaenj egi wanjononj koinj ⁷ kawaa weemboria 17 kanonj baanja qata Ararat kawaa wanjononj mokotaanj kotiinj raro. ⁵ Kanonj raro apu kanonj toroqenj horonj kamaanj kamaanj keno. Kema koinj ¹⁰ kawaa weenja mutuya kanonj baanja iikawaa wanja ii asuganonj asugigi.

⁶ Asugigi weemboria 40 tegoro Nooanonj wanjowaa jenjena ja wala memeta ii metano. ⁷ Metama aoao koonj monj wasiro kanakeewan laj elelaonj kema kanj mende eleema laligoro balombaa apuya kanonj juguro. ⁸ Kawaa gematanonj Nooanonj kewo monj wasiro keno. Namu qaganonj apunonj horonj kemeja me qaago, iikawaa kania momambaajonj ii wasiro keno. ⁹ Kewononj kema kanj apunonj toroqenj balonj sokoma turunj erotiwaajonj haamo memeyaa raranja mende mokolonj wanjononj eleeno Nooanonj boria boraama menj wanjo uutanonj oono. ¹⁰ Oono weemboria 7:baa so toroqenj mamboma laligonj kanonj kewo ii mombo wanjononja wasiro keno. ¹¹ Kema mare kanonj eleema oil gere senja gbiligibili monj ii motogonj jetanonj kisama Nooawaanonj karo. Kaenj karo Nooanonj ii iima kokaenj moma asariro: Apunonj mono horonj kamaaro namononj asugidaboroja. ¹² Kaenj moma asarinj mombo weemboria 7:baa so mamboma nama kewo ii mombo wasiro elelaonj keno. Kenoto, kamanj iikanonj ii iwaanonj mombo mende eleema karo.

¹³ Nooawaa laaligo yambuya 601 kawaa koinj

mutuyaa weemboria mutuya kanon apunon namo qaganon jugun toborin ero. Kaen kolooro Noonan wangowaa waarenja mero keno kokaen uun iiro: Namu qaganon mono toborin ero. ¹⁴ Ii iiroto, mombo mambongi toborin koin woiyaa weemboria 27 kanon toboridaboron ero.

¹⁵ Anutunon Nooa qaa kokaen ijoro: ¹⁶ “Gii embagawo ano mera enarouruga, onjo mono wanjo mesaon kamaawu. ¹⁷ Kamaan oro iwoi laaligogiawo kuuya giwo wanjonon laligojuti, ii koonja koonja, miriwaa oroya ano mokolen iwoi kuuya bagia namonon koma kondondongonkejuti, ii mono kuuya unuama kamaawu. Kaen ana saanon balonon koloon seisei ama deema balon sokoma laligowuya.”

¹⁸ Kaen ijoro Nooa embiawo ano mera enarouruta yononon motoon wanjo mesaon kamaagi. ¹⁹ Kamaagi duuyaa oroya kuuya, mokolen iwoi kuuya, koon kuuya ano iwoi kuuya namonon kema kankejuti, iyononon mono kaanjadeen isigiaa so wanjo mesaon awanjon kan kamaadaborogi. Kian.

Noonan Anutuwaajon siimolon onj dangisen jero.

²⁰ Kamaadaborogi Noonan Pombaajon siimolon alata mon men miriwaa oroya donqizizingiawo ii kuuya ano koon donqizizingia qaa ii kuuya yonoononja tosia onoma alatanon ama Anutuwaajon siimolon ooro. ²¹ Ooro Pononon moron unkoowaya ainawo ii moro sokono uutanon qaa kokaen jero: “Ejemba yonoo uugiaa momo arengianon mono meraboraangianonja

kanain bologa koloojuto, kilenj namo ii kambaŋ moŋŋonj ejemba yoŋoojonj ama mombo mende qasuaamaŋa. Iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, niinonj ii unjodoroweto, iikawaa so kambaŋ moŋŋonj mombo mende jenj tegonj unjumaŋa. ²² Namononj enj ubaatiwaa so mono namononj koma komogi hoŋa kolooro megi iikanonj mono mende qaondaborowaa. Gomaŋ olomooro sanjoŋa momakebu ano geriawo kolooro gere tooro momakebu. Koŋuru kambaŋ ano weenj kambaŋ, gomantiinŋa ano asasaga ii kambaŋa kambaŋa ewaewaŋ ama awaŋaonj enj kembao. Ii kuuya tetegoya qaa enj uro laligowu. Kaanjanonj mono kaenj toroqen ewaa.” Kianj.

9

Anutunonj Nooawo soomonjo areŋ ano.

¹ * Kaen jenj Anutunonj Nooa ano merauruta kokaen jenj kotuegonj onono: “Onjo mono koloonj seisei ama gomaŋ sokoma laligowu. ² Kaen anji balombaa oroya kuuya, kanakeewambaa koonja kuuya, iwoi kuuya bagianonj namo koma kondondonjonkejuti ano kowewaa soraya kuuya ii mono onjo borogianonj onjoombe onjononj ii galenj koma onjoma laligogi yoŋononj onjoojonj keegia moma jenengia ororo laligowuya. ³ Iwoi kuuya isinjosonjiawo kema kanj laligojuti, ii onjo nenega koloonj ewaa. Wala logoya iwoi tonjoŋa nene-giaga onjombeta kete iwoi kuuya koi kaanagadeen onjonjen. ⁴ * Motoonjo ii mono mende newu. Ii

* **9:1:** Jen 1.28
12.16, 23; 15.23

* **9:4:** Lew 7.26-27; 17.10-14; Lew 19.26; Dut

oro sayawo. Sa ii laaligowaa sareya koloojiwaa-
 jon ama songo koi ama onjonjen. ⁵ Onjoan^ggiaa
 sagia ii monjon monj mende maaba. Monjon
 sa ii maabaati, iikawaa ironjanon mono iyan^gaa
 qaganon ubaa. Oro monjon me ejemba monjon
 ejemba monj qero laaligoyaa sareya maabaati,
 iikawaa ironjanon mono iyan^gaa qaganon uro
 komuwaa. ⁶ * Anutunon ejemba iyan^gaa kai-
 tania kaan^g merotiwaajon ama monj moronon
 ejemba monj qero komuwaati, monjon mono ii
 kaan^giadeen qero komuwaa.

⁷ * Onjo mono koloon seinj laligowu. Kaen
 namo qaganon koloon seigi jan^gogianon somariinj
 ubaa.”

⁸ Anutunon toroqen Nooa ano merauruta
 iwo laligogiti, iyon^goojon qaa kokaen jero:
⁹ “Niinon kete onjo ano onjo kerasuru-urugia
 kanagen koloo^wuti, onowo soom^gonjo aren
 anjen. ¹⁰ Kaan^giadeen iwoi laaligogiawo kuuya,
 ii miriwaa me duuyaa koon oroya kuuya giwo
 laligon wan^gonon^g kamaajuti, mono balombaa
 ilawoila laaligogiawo kuuya yonowo soom^gonjo
 aren kokaen anjen: ¹¹ Niinon soom^gonjo arena
 ii onowo kokaen ama kotiijen: Niinon apu
 gboulunon ilawoila isin^goson^ggiawo kuuya ii
 mombo mende un^guwe qaombuya. Apu gboulu ii
 namo tiwilaawaatiwaajon mombo mende ambe
 kawaa.” ¹² Anutunon toroqen qaa kokaen jero:
 “Niinon mono soom^gonjo aren koi ii neenaa
 ano onjo ano ilawoila laaligogiawo kuuya onowo
 laligojuti, ananaa batunananon ambe tetegoya

* **9:6:** Jen 1.26; Eks 20.13 * **9:7:** Jen 1.28

qaa kotiiŋ eŋ ubaa. Soomongo areŋ iikawaa aiweseya ii kokaenŋ:

¹³ Niinonŋ marilolona ii koosunonŋ ambe ewaa. Niinonŋ neena ano namononŋ laligojuti, ananaa batunananonŋ soomongo areŋ anjenŋ, marilolonŋ kanonŋ mono iikawaa aiweseya koloon ewaa. ¹⁴ Niinonŋ kambaŋ moŋnonŋ koosuya namo qaganonŋ horonŋ onombe kamaan ajoroogi marilolonnanonŋ koosunonŋ asugiwaati, ¹⁵ kambaŋ iikanonŋ niinonŋ soomongo arena ii romongomaŋa. Ii neena ano onŋ ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania ananaa batunananonŋ ambeti, mono ii romongomaŋa. Kawaajonŋ apu yoŋnonŋ mombo kaenŋ mende somariinŋ iwoi isiŋosonŋgiawo kuuya tiwilaawutiwaajonŋ gboulu somata mende koloowaa.

¹⁶ Kambaŋ moŋnonŋ marilolonanonŋ koosunonŋ asugiwaati, niinonŋ ii iima iikanondeenŋ soomongo arena ii romongomaŋa. Ii tetegoya qaa neena ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania namo qaganonŋ laligojuti, ananaa batunananonŋ ama meŋ kotiiwe ewaa.” ¹⁷ Anutunonŋ Nooawaa-joŋ kaenŋ jeŋ toroqenŋ kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ soomongo areŋ koi ii neena ano namowaa ilawoila laaligogiawo kuuya ananaa batunananonŋ ama meŋ kotiijenŋ. Soomongo areŋ iikawaa aiweseya ii mono kianŋ.”

Nooawaa merauruta

¹⁸ Nooawaa merauruta wanŋononŋa kamaag-iti, iyoŋoo qagia ii Seem, Haam ano Jaafet.

* Haam ii Keinambaa maŋaga. ¹⁹ Yoŋnonŋ

* **9:18:** Jaafet: = seija

Nooawaa merauruta karoon koloogi. Ejemba kuya deenqeema balon sokoma laligojonji, anana iyonoononja koloonij.

²⁰ Nooanon komakoomo ejaga koloon wain apu kasa gawon mutuya komoro. ²¹ Ii komoroto, kaban monon wain apu tosia men nero uuta enkalolon kolooro iyanaa opo sel kuun uutanon opoqiisia qetegon bombolan ero. ²² Keinambaa manja Haam iinon mananon bombolan eroti, ii iima seleengen kemen daremunwoita irijoro moriti, iikanon manja gamu qen muro. ²³ Seem ano Jaafet yoronon ii morito, maleku mon men sawingaranon ama gemagama uma mangaranon bombolan eroti, ii esuuri. Jaagara mongen uuritiwaajon ama mangaranon asuganon eroti, ii mende iiri. ²⁴ Nooanon enkalolona qaono uuta tororo moma waama meria meraanon sili ama muroti, ii moro. ²⁵ Ii moma uuta duuro Haambaajon kokaen jero: “Keinan ii jen qasuaan mujen. Iinon mono daremunwoita yoroo welenqeegurugara yonoo welenqeqegia omaya koloon laligowaa.” ²⁶ Toroqen kokaen jero: “Anutu, Seembaa Ponja, ii mono mepeseejen. Keinanon mono Seembaa welenqeqeya omaya koloon laligowaa. ²⁷ Anutunon mono Jaafetwaa balona men somariiro Seembaa opo sel kuunon laligowuya. Keinan yononon mono Seem yonoo welenqeegurugia omaya koloon laligowu.”

²⁸ Gboulu somatanon tegoro Nooanon toroqen yambu 350:waa so laligon uro. ²⁹ Laaligoyaa yambuya ii mindirin 950 kawaa so laligon kouma komuro. Kian.

10

Nooawaa merauruta yonoo kerasuru tuun arenjia

1 Hist 1.5-23

¹ Nooawaa merauruta Seem, Haam ano Jaafet yonoo gbiliurugia gboulu tegoro koloogiti, iyonoo qa arenjia kokaen:

Jaafetwaa gbiliuruta

² Jaafetwaa merauruta yonoo qagia ii Goomer, Maagog, Maadai, Jaawan, Tuubal, Mesek ano Tiiras. ³ Goomerwaa merauruta yonoo qagia ii Askenas, Riifat ano Togarma. ⁴ Jaawambaa merauruta yonoo qagia ii Elisa, Tarsis ano Saiprus kanageso ano Rodos kanageso. ⁵ Yonoo esameraurugia ii juma deenqeema (gomanj leelee) Baturaganonj Kowe goraayanonj ano kowe iikawaa watoya watoya kanonj iyanjiaa balonjianonj kema laligoju. Yonononj isigia so, tuungia so ano qaagia so iyanjiaa gomanjianonj kema laligogi. Jaafetwaa kanagesouruta kianj.

Haambaa gbiliuruta

⁶ Haambaa merauruta yonoo qagia ii Kuus, * Iijipt, Libia ano Keinan. ⁷ Kuuswaa merauruta yonoo qagia ii Seba, Hawila, Sabta, Raama ano Sabteka. Raamawaa merawoita yoroo qagara ii Saba ano Dedan. ⁸ Kuuswaa meriamonj qata Nimrod kolooro. Iinonj somariinj waama manjaqeqewaa kawali eja kotiga totonj koloonj namononj laligoro. ⁹ Iinonj Pombaa

* **10:6:** Kuus ii Sudan kantriwaa qata.

jaasewananon borojan eja kotiga laligorotiwaanon ama qaa saana kokaen jenkeju: “Monon Pombaa jaasewananon Nimrod kaana borojan eja kotiga kolooja.” ¹⁰ Nimrodwaa bentoton a ii balon koi kaananon kanaigi: Baabel, Erek, Akad ano Kalne. Taon 4 ii Babilonia (Sinar) gomanon eju. ¹¹ Nimrodnon Babilonia balon mesaon Assiria kema goman somasomata qagia Niiniwe, Rehobotir ano Kala ii mero. ¹² Kaanagadeen Resen ii Niiniwe ano siti somata qata Kala yoroo batugaranon mero.

¹³ Iijiptwaa gbiliuruta yononon Libia (Luud) kanageso, Anam kanageso, Lehab kanageso ano Naftu kanageso kolooju. ¹⁴ Kaanagadeen Patrus, Kaslu ano Kriit. Kriit ii Filistia kanageso yonoo benisigia kolooro.

¹⁵ Keinambaa meria mutuya ii Saidon. Iwaa gematanon Keinanon kanageso koi kaana yonoo benisigia kolooro: Hit kanageso, ¹⁶ Jebus kanageso, Amor kanageso, Girgas kanageso, ¹⁷ Hiwi kanageso, Arka kanageso, Siini kanageso, ¹⁸ Arwad kanageso, Zemar kanageso ano Hamat kanageso. Keinanon korebore yonoo wanjale benisigia kolooro yononon kanagen juma deenqeengi.

¹⁹ Kaen deenqeengi Keinan kanageso yonoonon balon goraaya ii goman qata Saidon iikanona kanain kema Gerar gomanon kema Gaza kanon tegoja. Kaanagadeen Sodom baagen kema Gomora kema Adma ano Zeboim kema Lasa kanon tegoja. ²⁰ Haambaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuungia so kaen laligogi.

Seembaa gbiliuruta

²¹ Jaafetwaa data Seem iwaa merauruta kaanjiadeen koloogi. Seemnonj kaen Eberwaa merauruta kuuya yonoo wanjale benjisigia kolooro. ²² Seembaa merauruta yonoo qagia ii Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Luud) ano Aram. ²³ Arambaa merauruta yonoo qagia ii Uuz, Huul, Geter ano Mas. Kaen laligogi. ²⁴ Arfaksadwaa meria Sela kolooro Selawaa meria Eber kolooro. ²⁵ Eberwaa merawoita woi koloori. Monnonj koloonj laligonj kouroti, kambanj iikanonj namo ejembanonj juma deenqeengi. Kawaaonj iwaa qata Peleg (Siinsereren) qagi. Kogaa qata ii Joktan. ²⁶ Joktambaa merauruta kokaen koloogi: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera, ²⁷ Hadoram, Uuzal, Dikla, ²⁸ Oobal, Abimael, Saba, ²⁹ Oofir, Hawila ano Joobab. Eja kuuya ii Joktambaa meraurutaga. ³⁰ Yonoo rama laaligo balongia ii gomanj qata Meesa iikanonja kanainj gomanj qata Sefar kanonj baagenj kema weenj koukoutaa balonj baanayawo kanonj tegoja. ³¹ Seembaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuungia so kaen laligogi.

³² Nooawaa esameraanjuruta ii isigia so, kanagesogia ano balongia so kaen koloogi. Yonononj juma seinj deenqeema kanageso tuunja tuunja koloogi gboulu somatanonj tegoro kema balonj sokoma laligogi. Kianj.

11

Anutunonj ejemba qaagia mendeeno.

¹ Wala eenanon balonja balonja kuuya yononon qaa motoonjo jegi iikanon mindirin onono laligogi. ² Kaen laligon mesaon ween koukoutanon baagen kema Babilon uutanon balon koria somata mon mokolon kanon mirigia men ragi. ³ Kanon rama iyanjiodeen kokaen amin mogi: “Mono kawu. Anana mono gbakon men mozonon gerenon onin kotakota koloowaa.” Kaen jen miri sopaya mewombaajon jamo kowonjin qaagoto, birik ama batugianon namo saposapo qandon kaanja angi iikanon birik ii mokotaan onono. ⁴ Gawon kaen men toroqen kokaen jegi: “Mono kawu. Anana mono ananaajon siti mon men iikanon miri koriga toton (taua) menin waaranon sombin oosiriwaa. Kaen oosiro mende deenjeema balon kuuya sokoma lan kema laligowombotiwaajon mono anana qabunanawanawo koloowonja.”

⁵ Kaen jen gawon megito, Ponon ejemba siti ano miri koriga megiti, ii iimambaajon kamaaro. ⁶ Kamaan ii iima kokaen jero: “Yononon siinsereren qaagoto, kanatuuru arenjia motonjo qaagia motoonjo jen nama iwoi koi kanain mejuti een, kanagen ii me woi mewombaa arenjia ambuyati, ii mono iikawaajon mende amamaan osiwuya. ⁷ Ayo, anana mono balonon kemen qaagia men soonin tuun mon yononon tuun tosia yonoo qaagia mende moma asarin laligowu.”

⁸ Ponon kaen jen ejemba kanon mendeqendeema onono goman kuuya sokoma kema kan siti memewaa gawonja somonon mesaogi. ⁹ Ponon ejemba kuuya yonoo qaagia men

sooroti, iikawaajon goman iikawaa qata Baabel (enkalolon sisau) jegi. Iikanonja Ponon ii mendegendeema onono deema balon kuuya sokoma kenji. Kian.

Qa arej Seembaanona kanaij Abrambaanon kenja.

1 Hist 1.24-27

¹⁰ Seembaa gbiliuruta yonoo qa arengia koi. Gboulu gematanon yambu woi tegoro Seemnon yambuya 100 tegoro kamban kanon meria Arfaksad kolooro. ¹¹ Arfaksadnon kolooro kawaa gematanon Seemnon toroqen yambu 500 laligoro kamban batuya kanon meraborauruta tosaanja koloogi.

¹² Arfaksadnon yambuya 35 tegoro meria Sela kolooro. ¹³ Selanon kolooro kawaa gematanon Arfaksadnon toroqen yambu 403 laligoro kamban batuya kanon meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁴ Selanon yambuya 30 tegoro meria Eber kolooro. ¹⁵ Ebernon kolooro kawaa gematanon Selanon toroqen yambu 403 laligoro kamban batuya kanon meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁶ Ebernon yambuya 34 tegoro meria Peleg kolooro. ¹⁷ Pelegnon kolooro kawaa gematanon Ebernon toroqen yambu 430 laligoro kamban batuya kanon meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁸ Pelegnon yambuya 30 tegoro meria Reu kolooro. ¹⁹ Reunon kolooro kawaa gematanon Pelegnon toroqen yambu 209 laligoro kamban batuya kanon meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁰ Reunoŋ yambuya 32 kolooro meria Serug kolooro. ²¹ Serugnoŋ kolooro kawaa gematanon Reunoŋ toroqen yambu 207 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaana koloogi.

²² Serugnoŋ yambuya 30 tegoro meria Naahor kolooro. ²³ Naahornoŋ kolooro kawaa gematanon Serugnoŋ toroqen yambu 200 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaana koloogi.

²⁴ Naahornoŋ yambuya 29 kolooro meria Tera kolooro. ²⁵ Teranon kolooro kawaa gematanon Naahornoŋ toroqen yambu 119 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaana koloogi. ²⁶ Teranon yambuya 70 tegoro meria Abram, Naahor ano Haran koloogi.

Terawaa gbiliuruta.

²⁷ Terawaa gbiliuruta yoŋoo qa arengia koi. Terawaa merauruta Abram, Naahor ano Haran koloogi. Harambaa meria Loot kolooro. ²⁸ Haranon Kaldia yoŋoo balonon laligon iyanaa kolokoloo gomaŋa qata Uur iikanon komuro Harambaa maŋa Teranon toroqen laligoro.

²⁹ Abram ano Naahor yoronon ororon emba meri. Abrambaa embia qata Saarai kolooro Naahorwaa embia qata Milka. Milkanon Harambaa borataga kolooro. Haranon Milka ano Iska yoroo maŋgaraga. ³⁰ Saarainon emba aruŋaga meria qaa een laligoro.

³¹ Teranon meria Abram, esia Loot Harambaa meria ano enaroya Saarai, meria Abrambaa embia ii unuano motoon Kaldia balombaa gomaŋ

qata Uur mesaonj Keinan balononj kembombaa-
jonj kenji. Kaenj kenjito, Haran gomanj balononj
kanj nama kanonj mirigia menj raji. ³² Ragi Ter-
anonj yambuya 205 kolooro Haran gomanj kanonj
rama komuro. Kianj.

12

Anutunonj Abram oono.

¹ * Poñonj Abram kokaenj ijoro: “Gii
gomanja, kanatuuruga ano manjaanonj miri
iwoi mesaonj balonj qendeema gomanjati, mono
iikanonj kamba. ² Niinonj koloonj seisei gombe
gbiliuruganonj kanageso somata koloowuya.
Niinonj kotuegonj nanjonj gombe qabuñaganonj
somariinj somata koloowaa. Kaenj kolooro
Anutu niinonj goojonj ama kanageso tosaanja
kotuegonj onoma laligowaa. ³ * Daenj yoñononj gii
kotuegonj gombuti, niinonj mono ii kotuegonj
onoma laligomanja. Daenj yoñononj gii jenj
qasuaanj gombuti, niinonj mono ii kaanagadeenj
jenj qasuaanj onoma laligomanja. Goojonj ama
noo kotumotuenanonj mono namowaa kanageso
tuunj kuuya yoñoo qagianonj uro oyanboyanj
mokoloowuya.”

⁴ Kaenj ijoro Abramnonj Poñonj jerotiwaa so
Haran gomanj mesaonj keno Lootnonj iwo keni.
Abramnonj yambuya 75 kolooro kanonj Haran
gomanj mesaonj keno. ⁵ Kemanj jenj embia
Saarai, beeta Loot, esuhinaya kuuya menj kulu-
luugi seiroti ano welenqeje ejemba Haran go-
manonj laligonj ononjgiti, ii unuama gomanjgia

* **12:1:** Apo 7.2-3; Hib 11.8 * **12:3:** Gal 3.8

mesaon Keinan balonon kembombaajon kema kema iikanon keugi.

⁶ Abramnon balon kanon kema laligon goman qata Sekem kanon kouma jujuu gere somata qata More kawaa kosianon kuun menj raro. Kamban kanon Keinan ejemba yononon balon iikanon laligogi. ⁷* Kaen laligogi Ponnon Abram asugin mun kokaen ijoro: “Balon koi ii mono goo gbiliuruga bunja qen onomanja.” Kaen ijoro Abramnon Pon iwaanon asugiroti, iwaajon siimolon onjoombaa alata mon mero.

⁸ Iikanonadeen mesaon toroqen Beetel gomambaa ween koukoutanon baagen balon baanjawo kanon kema opo sel kuun mororongon mero nano. Kaen nano Beetel goman kanon ween kemekemetanon baagen raro Ai taonon ween koukoutanon baagen raro. Kaen rari batugaranon nama Pombaa siimolon alata mon iikanon menj Pombaa qata qama koolin muro. ⁹ Kawaa gematanon balon ii mesaon toroqen Saut waagen kema distrik qata Negew kanon rama laligogi. Kian.

Abramnon Iijipt kantrinson kema laligoro.

¹⁰ Kamban kanon Keinan balonon bodi kolooro. Bodi iikanon kotiin binjowo kolooro Abramnon Iijipt kantrinson tawayagadeen laligowombaajon kenji. ¹¹ Kananon kema Iijipt dodowigi Abramnon embia Saarai qaa kokaen ijoro: “Moba, giinon emba iimasiinsiingawo koloojani, ii mojen. ¹² Kawaaajon Iijipt eja yononon gii giima kokaen jewuya: ‘Koi iwaa embiaga.’ Kaen jen nii

* **12:7:** Apo 7.5; Gal 3.16

nugi komumanato, gii giima koboogi laligowaga. ¹³ * Kawaajon gii mono kokaen jewa: ‘Nii iwaa naanaga.’ Kaen jenago goojon ama awaagadeen ama noma noo laaligona gou gajona konji laligomanaga.”

¹⁴ Abramnon Iijipt keuro Iijipt ejemba yononon Saarai iigi emba iima-ainainawo awaa soro kolooro. ¹⁵ Iikanondeen Faarao kin pombaa pon qerewenaga jawinuruta yononon ii iigitiwaajon Faarao kimbaanon kema Saaraiwaa selia mepe-seegi moro. Ii moma jero Saarai wama kin pombaa jinakaran miri uutanon ugi. ¹⁶ Ugi Faarao kinon Saaraiwaajon ama Abram awaagadeen ama muro. Kaen ama muro iwoi koi kaaga ii Abrambaa bunaga kolooro: lama, bulmakao, dongi ejia ano embia, welenqege eja ano emba ano kamel jaasongoya ii Abram muro bunaga qen aoro.

¹⁷ Ii bunaga qen aoroto, Ponon Abrambaa embia Saarainon Faarao kimbaa mirinon laligorotiwaajon ama jero ji bologa kotiganon Faarao kin ano ejemba iwaa jinakaran mirinon laligogiti, iyonoo gagianon uro. ¹⁸ Kaen uro Faarao kinon Abram koma hororo karo kokaen qisin muro: “Gii mono naa terega ama nona? Naambaajon ‘Ii embanaga,’ kaen mende jena mobe? ¹⁹ Naambaajon ‘Ii noo naanaga,’ jena? Kaen jena niinon ii embanaga kolootiwaajon oombe? Embaga koi. Mono ii wama kembao.”

²⁰ Kaen jen ejauruta jen koton onono Abram wama kananon kema ononji embia ano ila-

* **12:13:** Jen 20.2; 26.7

woilaya kuuya en muroti, ii men unuama kenji.
Kian.

13

Loot ano Abram yoronon deeni.

¹ Abramnon Iijipt balon mesaon embia ano bao hina iwoiya kuuya men unuama Lootwo motoon eleema kema Keinan balombaa leeya Saut waagen qata Negew kanon kougi.

² Abrambanon lama bulmakao ano goul silwa ii ambembo en muro eja kindinbiriawo laligoro.

³ Kaen laligon Negew distrik uutanon rama mesaon tawayagadeen roonqeqegianon en waama kema laligon Beetel gomanon kougi. Opo sel kuunja wala Beetel ano Ai goman iyoroo batugaranon kuun mero nanoti, mono iikanon kougi. ⁴ Wala siimolon alata meroti, mono iikanon kouma Pombaa qata qamago qama kooliro.

⁵ Lootnon Abrambo rama mesaon laligoroti, iinon kaanjadeen lama bulmakao tuunja tuunja ano opo sel kuunja kuunja ii mamaga men laligoro.

⁶ Kaen laligon oro esuhina iwoigara mamaga en orono balonon mende sokono. Ii motoon unuagiwaotiwaa so mende kolooro kilen motoon rama laligowotiwajaan amamaari. ⁷ Amamaan Abram ano Loot yoroonon oro galejurugara yonoo batugianon balombaa angowowoya asugiro. Kamban kanon Keinan kanageso ano Periz kanageso yononon balon iikawaa toya koloogi yonowo motoon laligogi.

⁸ Kaen laligon Abramnon beeta Loot kokaen ijoro: “Anara mono manj mera laligojo. Kawaajon nii ano gii batunaranon me oro galejurunara yonoo batugianon andoruru mono mende ewa.

⁹ Kawaajon saanon deembo. Balon kuuya mono goo jaasewanganon asuganon en kenji, ii saanon iijan. Kaen ano giinon qaninaraagen kemaña jewagi een, niinon saanon dindinaraagen kemaña. Me giinon dindinaraagen kemaña jewagati een, niinon saanon qaninaraagen kemaña.”

¹⁰ * Kaen ijoro Lootnon Jordan balombaagen uun balon koria somata kuuya iiro Anutunon ii awaa bedu mero Pombaanon oyanboyon urukisi kelegawo kaña kolooro. Ii Iijipt yonoonon balon kaña en Zoar goman baagen keno. Wala Ponnon Sodom ano Gomora mende tiwilaan orono kamban kanon balon ii kaña ero. ¹¹ Kaen ero Lootnon ii iima gosin Jordambaa balon koria somata kuuya ii mweengon ween koukoutanon baagen keno. Kaen ama deeni. ¹² Deema Abramnon Keinan balonon kema laligoroto, Lootnon balon koria somataa taon taon yonoo batugianon kema kan laligoro. Kaen laligon opo sel kuun metogon men kuun kema nama tetegoyanon Sodom kosianon keuma laligoro. ¹³ Kanon laligoroto, Sodom kanatuuru yononon kanageso bologa koloon Pon qetama singisongo jekania boorongia ama men laligogi.

Abramnon Hebron gomanon kema rama laligoro.

* **13:10:** Jen 2.10

¹⁴ Lootnon Abram ooma keno kaman kanon Ponon Abram qaa kokaen ijoro: “Mono jaaga hak ataama bagaagen uun waama eleema gema-gaagen uun kaanagadeen ween koukoutanon ano ween kemekemetanon baagen uuwa. ¹⁵ * Balon kuuya koi ijanj, ii mono gii ano goo gbiliuruga onoo bunja qewe kaman tetegoya qaa bunagiaga en ubaa. ¹⁶ Niinon gbiliuruga koloon seisei mama onombe jangogianon somariin namowaa sakasin kaan koloowaa. Moronon sakasin jangoya weenonagati, iinon saanon gbiliuruga yonoo jangogia mewaa. ¹⁷ Niinon balon koi mono goo bunja qen gonjen. Kawajon saanon waama kema kan balon kuuya koi bakabaka eugen emugen iima koton laligowa.”

¹⁸ Kaen ijoro Abramnon waama opo sel kuun qetegon men kuun kema Hebron gomanon kan Mamre gomanon jujuu gere somata nama kenjiti, iikawaa kosogianon raro. Kanon rama Pombaajon siimolon alata mon mero. Kian.

14

Abramnon Loot ii kere yonoo borogianona metogoro.

¹ Kaman kanon Babilombaa (Sinarwaa) kin qata Amrafel, Elasarwaa kin qata Ariok, Elambaa kin qata Kedorlaomer ano Goimbaa kin qata Tidal laligogi. ² Yononon kin koi yonowo kanain manja aogi: Sodom taombaa kin qata Bera, Gomora taombaa kin qata Birsa, Adma taombaa kin qata Sinab, Seboim taombaa kin

* **13:15:** Apo 7.5

qata Semeber ano Bela (qata mon Zoar) taon kawaa kiŋa. ³ Kiŋ kuuya koi yoŋonon dondoonŋa qata Sidim kanon ajoroon ku-usungia mindirin soomonŋo anŋi. Sidim dondoononon kambaŋ kokaamba Sii Kowe Koomuya ii eja. ⁴ Yoŋonon yambu 12:waa so Kedorlaomerwaa jenkooto baatanon laligon kouma yambu 13:ŋa kanon iwaa qaa baatanon kembombaajon qotoŋon karen moton manja qegi.

⁵ Kaen anŋi yambu 14:ŋa kanon Kedorlaomer ano kiŋ tosaanŋa iwo soomonŋo ama laligogiti, iyoŋonon kan kanageso koi kaanŋa yoŋowo manja qeŋ haamo anŋi: Refa kanageso ii Asterot Karnaim gomanon unuŋ haamo anŋi. Zuzi kanageso ii Haam gomanon ano Eme kanageso ii Kiriataim goman kanon unuŋ haamo anŋi. ⁶ Hoor kanageso ii Seir balon baanŋowo kanon unuŋ onotaan kema kema El Paran goman kanon keuma haamo ama ononŋi. El Paran ii balon qararanonkonŋaa goraayanon eja. ⁷ Haamo ama onoma iikanondeen eleema En Mispas (qata mon Kaades) kanon kan Amalek kanageso haamo ama onoma balonŋia kuuya anŋon konŋi. Amor kanageso Hazon Taamar balonon laligogiti, ii kaanjadeen unuŋ haamo ama ononŋi.

⁸ Kaen kolooro Sodombaa kiŋa, Gomorawaa kiŋa, Admawaa kiŋa, Zeboimbaa kiŋa ano Bela (qata mon Zoar) kawaa kiŋa yoŋonon waama asasa riin Sidim dondoononon keuma kiŋ koi kaanŋa yoŋowo manja qewombaa jawoya ama aron qeŋ nanŋi: ⁹ Elambaa kiŋa Kedorlaomer, Goimbaa kiŋa Tidal, Babilombaa (Sinarwaa) kiŋa

Amrafel ano Elasarwaa kinja Ariok. Kinj 4 yonononj kinj 5 yonowo aronj qegi.

¹⁰ Kaenj aronj qegito, Sidim balonj dondoonja kanonj ronj resa saposapoyawo kanonj saa qenj raro. Kaenj raro Sodom ano Gomora taonj yoroo kinj ponjianonj manjajeqe ejaurugara yonowo unjurama kemaligi eja tosonianj ronj iikanonj ritoonj kemenj unjuro. Kaenj unjuro alaurugia tosaanja kuuya yonononj oloj koma unjurama balonj baanjawo kanonj ugi. ¹¹ Ugi kinj 4 yonononj Sodom ano Gomora kema esuhinagia ano nembanenegia kuuya ii leinj qenj menj togonj kenji.

¹² Abrambaa beeta Lootnonj Sodom laligorotiwaajonj ama ii kaanjiadeen esuhinayawo wama kenji.

¹³ Kaenj kenji eja monjonj oloj koma misinjonj kanj iikawaa buzu qaaya ii Hibruu (waba) eja Abram ijoro. Kambanj kanonj Abramnonj Amor eja qata Mamre iwaanonj jujuu gere somasomata iikawaa kosogianonj laligoro. Mamrenonj kowoita qagara Eskol ano Aner yorowo motoonj Abrambo soomonjo ama laligogi. ¹⁴ Abramnonj beeta Loot wama kenjiti, iikawaa qaaya moma ejauruta 318 anjaa mirinonj koloonj momo moma manjajeqe koma gbilinj laligogiti, ii onoono ajoroonj kere tuunj onotaan Noot waagenj kema laligonj Dan gomanonj keugi.

¹⁵ Abramnonj ejauruta mendeema onono yonononj gomantiinja kanonj konjoma kere tuunj qelanjinj unun haamo ama ononji. Haamo ama onoma onotaan kema laligonj Damaskaswaa Noot leegenj gomanj qata Hoba kanonj keugi. ¹⁶ Kanonj keuma esuhina kuuya leinj qenj menj kenjiti, ii mokoloogi. Beeta Loot ano iwaanonj ilawoila ii

menj wama eleema kagi. Sodom ano Gomora yonjoo emba meraanjurugia ano ejemba tosaanja ii kaanjiadeen kuuya unuama kagi.

Melkizedeknoj Abram kotuegoro.

¹⁷ Abramnoj kaenj Kedorlaomer ano kinj tosaanja iwo soomonjo ama laligogiti, ii unun haamo ama onjoma eleema karo Sodombaa kinja iinonj Sawe dondoonja (qata monj Kimbaa dondoonja) kanonj mokolonj iimambaaonj keno.

¹⁸ * Kambanj kanonj Melkizedek Saalembaa kinja iinonj bered ano wain apu menj karo. Iinonj Anutu uuta jigo gawonj galeja kolooro. ¹⁹ Kaenj ama Abram kotuegonj munj qaa kokaenj ijoro: “Anutu uuta Siwe namo mokolonj oronoti, iinonj mono Abram gii kotuegonj gono laligowa.

²⁰ Anutu uutanonj kereuruga goo borononj ama onj onoti, mono ii mepeseejonj.” Kaenj ijoro Abramnoj ilawoilaya kuuya mendeeno tuun ten kolooro iikanonga motomotoonj (10%) menj mamatewooya muro.

²¹ Ii muro Sodombaa kinjanonj Abram kokaenj ijoro: “Ejembauruna ii nombagato, esuhina ii mono geengaa bunja koloowa.”

²² Kaenj ijoroto, Abramnoj Sodombaa kinjaajonj kokaenj jero: “Qaana kotiiwaatiwaaonj niinonj borona Ponj Anutu uuta Siwe namo mokolonj oronoti, iwaanonj baagenj menj waama jojopanj qaa kokaenj jejenj: ²³ Nii goononj iwoi monj ii mende totoonj memanja. Beweso kasagaa kitia me kana esugaa kasia ii kaanjiadeen mende memanja. Kaenj ambe giinonj kanagenj kokaenj

* **14:18:** Hib 7.1-10

jewabo: ‘Niinon Abram iwoi mube iinon eja esuhina qaqabunayawo koloon laligoja.’ Gii mono kaen jemambaajon amamaan laligowa. ²⁴ Nii iwoi mon mende toroqen memanato, ejaurunanon naa iwoiga negiti, ii meleema nonongi sokondaboroja. Kaanagadeen eja alauruna Aner, Eskol ano Mamre niwo kagiti, iyononon mono tawagia soya jejeya mewu.” Kian.

15

Anutunon Abrambo soomonjo arej ano.

¹ Kaen ama Abrambaa jaaya meleeno jaamelen unq iiro Ponon qaa kokaen jen asugiro, “Abram, gii toroko mende moba. Niinon goo reej koloojen. Goo tawaga mono somata qatawo koloon en ubaa.”

² Qaa kaen iJOROTO, Abramnon kokaen jero, “Oo Pon somatana, nii meraborana qaa laligowego tawa nona iikanon mono nomaen ilaan nonaga? Niinon komuwe Damaskas eja Eliezer iinon noo esuhinanaa toya koloowaa.” ³ Kaen jen toroqen kokaen jero, “Giinon gbili mon mende nonatiwaajon gawon ejana wana noo mirinon laligoji, iinon mono noo ilawoilana kuuya bunq qen aowaa.”

⁴ Kaen jero Pombaanon qaa je mon ii iwaanon kokaen asugiro moro, “Eja iikanon esuhinagaa toya mende koloowaato, geengaa seleganonga mera mon koloowaati, iinon mono goonon ilawoila kuuya bunq qen aowaa.” ⁵ * Qaa kaen

* 15:5: Room 4.18; Hib 11.12

asugiro Anutunon Abram wama seleengen kemen qaa kokaen ijoro, “Mono sombinon uuna uro sengelao weengon onombaatiwaa so koloowaati een, ii mono saanon weengon onomba.” Kaen ijon kokaen toroqen jero, “Goo gbiliuruga yonoo jangogianon mono iikawaa so koloowaa.”

⁶ * Kaen jero Abramnon Pon moma laarin muro momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro.

⁷ Ponnon toroqen qaa kokaen ijoro, “Niinon Pon koloojen. Gii Kaldia balombaa goman qata Uur kanon laligona guambe koi kari. Balon koi gombe buja qen aowaatiwaajon ama gii guama koi kawe.”

⁸ Kaen jeroto, Abramnon kokaen ijero, “Oo Pon somatana, balon koi kanon noo bujaga koloowaati, ii mono naa aiwesega iima moma kotomanja?”

⁹ Kaen jero Ponnon iwaajon kokaen jero, “Gii mono kema bulmakao embia kowinja yambuya karoon, meme (nonin) embia yambuya karoon ano lama ejia yambuya karoon ano kewo mon ano kewo susu gbilia mon ii men noonon kawa.”

¹⁰ Kaen jero Abramnon kema ii korebore men kan oro ii biiwianon qosoma onoma leegen leegen ii arengoro kana leeleen arenon egi. * Kaen anoto, koon ii mende qosono. ¹¹ Mende qosoma qamogia lee lee arengon onono koon kawalia

* **15:6:** Room 4.3; Gal 3.6; Jei 2.23 * **15:10:** Soomongo: Kaman kanon soomongo arej ama ii sili kaanja kanon men kotiinkegi. Ejanon oro leeya woi iikawaa batugaranon nama mindirin oroma soomongo ii doongon galen kono.

yoŋonoŋ kan qamo yoŋoo qagianon kamaan konjito, Abramnon ii konjoma oŋono kenji.

12 * Ween jaaya tegon kememambaajon anoti, kambaŋ iikanon Abrambaa jaayanon kamaan mero gaon biŋawo ero. Kaen ero pangaman ziwiziwiwaa kanjaŋa kanon kan turun muro.

13 * Turun muro Ponon kokaen ijoro, “Qaa hona koi mono geja ama moba: Goo gbiliuruganon mono balongia mesaon kantri moŋonon kema wabaga laligon ubuya. Kaen laligon yoŋoo welenqeaturugia omaya koloogi ii yambu 400:waa so melunjon onoma laligowuya.

14 * Kaen laligowuyato, niinon kantri welenqeaturugia omaya koloon laligowuyati, iyonoo qaagia kaanagadeen jen tegon irona meleembe qagianon ubaa. Kaen uro isama ononji kantri ii mesaon esuhinagia mamaga men eleema kawuya. 15-16 Niinon Amor kanageso ii balon kokanon uulanawo mende onotaamaŋa. Wala singisongoya singisongoya ama bolidaborogi i irona tororo meleema onomaŋatiwaa kambananon koloowaati, kambaŋ iikanon mono ii onotaamaŋa. Kawaajon goo esauruga yoŋoo esaurugia koloon laligowuyati, † kambaŋ kanon goo gbiliuruganon mono eleema

* 15:12: Job 4.13, 14 * 15:13: Eks 1.1-14; Apo 7.6

* 15:14: Eks 12.40-41; Apo 7.7 † 15:15-16: Yambu 430 kambaŋ ii kokaen jen weengogi: Liwainon laaligo yambuya 137 iikanonadeen yambu 80 ii Iijipt laligoro. Iwaa gematanon eja koi kaananon yambugia kokaen Iijipt laligogi: Kehat 133, Amram 137, Mooses 80. (Iikawaa gematanon Moosesnon Iijipt mesaon toroqen yambu 40 laligoro.) Ii mindirin yambu 430 kolooro. Eks 6.16, 18, 29 Dut 34.7

koi kawuya. (15) Yoŋonon kaen kawuto, geenŋo wala yambugaa kambananon waziin komuro luaenon manasauruga yoŋoonon kena ron koma gombuya.”

¹⁷ Poŋnon kaen jero ween jaayanon tegon kero pangaman mero iwoi kokaen kolooro iiro: Monjon mombaa uutanon gere bolananon kokobilibiliawo jen asariro kowa kondun kondunawo pumpunŋoro. Iwoi iikanon asugin oro koomuya qoosona iyonoo batugianon nama kema karo.

¹⁸ * Poŋnon oro leelele iikawaa batugianon kema kan somana kanon Abrambo soomonŋo areŋ ama (kaisareyanon ii men kotiin) qaa kokaen ijoro, “Niinon balon koi ii goo gbiliuruga ii bunŋa qen onomanŋa. Iikawaa jawoya ii Iijiptwaa apu gowoya (Nail) iikanonŋa kanain kan koi uugun kema apu berena somata qata Yufreitis iikanon tegowaa. ¹⁹ Kamban kokaamba ii kanageso koi kaana yonoo balon eja: Kin kanageso, Kenas kanageso, Kadmon kanageso, ²⁰ Hit kanageso, Periz kanageso ano Refaim kanageso, ²¹ Amor kanageso, Keinan kanageso, Girgas kanageso ano Jebus kanageso. Yoŋoonon balon kuuya ii mono men sokoma laligowu.” Kian.

16

Haagar ano Ismael

¹ Abrambaa embia Saarainon arunŋa laligon merabora mende meroto, Saaraiwaa welen embia qata Haagar laligoro. Ii Iijipt embaga. ² Iinon laligorotiwaajon Saarainon Abram kokaen ijoro:

* **15:18:** Apo 7.5

“Poŋnoŋ soŋgo somoŋgoŋ nono merabora mende mewetiwaajoŋ gii mono welen embana mena koro ama merabora moŋ mero noo buŋaga koloonaga.” Kaen ijoro Abramnoŋ Saaraiwaa qaayaajoŋ uumotooŋgo ano. ³ Abramnoŋ Keinan balonoŋ yambu 10 laligoro tegoro kambaŋ kanon Abrambaa embia Saaraionoŋ Iijiptga welen embia Haagar meŋ loyawo motooŋ ewaotiwaajoŋ muro. ⁴ Kaen muro meŋ laligoro koro ano. Koro anjeŋ, kaen moma galeŋ embia Saarai ii kanaiŋ jejewili ama muro.

⁵ Kaen ama muro Saaraionoŋ Abram kokaen ijoro: “Uunanon boliro siimbobolo momakejeŋi, iikawaa qaayanon mono goo qaanon uma ewaa. Niinon welen embana goo boroganon ambe koro ama ii moma iikanondeen kanaiŋ jejewili ama noma laligoja. Kawaaŋ Poŋnoŋ mono nii ano gii anaraa batunaranon qaa gosin jeŋ tegowa.”

⁶ Kaen ijoro Abramnoŋ kokaen jero: “Welen embaganon mono geengaa boroganon laligoji-waajoŋ nomaen mona sokonji, mono iikawaa so ii ama muba.” Kaen jero Saaraionoŋ Haagar lan horon ureen ama muro mesaon togoŋ oloŋ koma keno.

⁷ Keno Pombaanon gajoba moŋnoŋ balon qararaŋkoŋkoŋanoŋ apu jaaya mombaa kosianon mokoloŋ muro. Apu jaaya ii Suur gomanon kekembaa kana goraayanon eja. ⁸ Iikanon mokoloŋ muŋ kokaen jero: “Haagar, Saaraiwaa welen embia, gii mono daenkaŋa kajaŋa dakanon kembaga?”

Kaen jero kokaen meleeno:

“Nii galen embana Saaraiwaanonga asanjon oloŋ koma kajeŋ.”

⁹ Kaen jero Pombaa gajobanon Haagar kokaen jeŋ koton muro: “Gii mono mombo Saaraiwaanon kema welenja qen iwaa qaa baatanon laligowa.” ¹⁰ Qaa ii toroqen kokaen jero moro: “Haagar, nii mono goo gbiliuruga koloonseiseigia onombe jangogia mende weenweengoyaa so kaanja laligowuya.”

¹¹ Pombaa gajobanon mombo toroqen Haagar kokaen ijoro:

“Gii kokowo koloojana meraga mewaga.

Dologo koi tapekokoro moma saana

ii mono Pombaa gejianon kemero moja.

Kawaajon merawaa qata Ismael qaba. * ¹² Iinon eja dongi bao kombo kaanja koloon (anja jaajaa lan kema kan) laligowaa. Iinon borianon ejemba kuuya qetaama onono ejemba kuuya yononon ii qotogon mun laligowuya. Iinon kouruta kuuya yonowo kerekere anodeen ama kanawaen qen laligowaa.”

¹³ Kaen ijoro Haagarnon kokaen jero: “Niinon mono keteda koi mononon nii niimakeji, ii iijen.” Kawaajon Pon iwaajon qaa jeroti, iwaa qata kokaen qama muro: “Gii Pon nii niimakejani, ii koloojan.” Qata kaen qaro. ¹⁴ Kania kawaajon ama apu ron iikawaa qata ii Beer Lahai Roi (Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu ron) qagita eja. Apu ron ii toroqen goman woi qagara Kaades ano Bered iyoro batugaranon eja.

* **16:11:** Ismael: = Anutunon gejianon moja.

15* Haagarnonj Abrambaa meria mero. Abramnonj iyanjaa meria Haagar meroti, iwaa qata Ismael qaro. 16 Abramnonj yambuya 86 kolooro Haagarnonj Ismael mera ii Abrambaanonja mero. Kianj.

17

Soomonjo arembaa aiweseya ii selekooto.

1 Abramnonj yambuya 99 kolooro Ponjonj asuginj muj qaa kokaenj ijoro: “Niinonj Anutu ku-usunj kuuyaa Toya koloojenj. Kawaajonj gii mono noo qaana tej koma pondanj nanamemenj dindiŋa otaanj laligowa. 2 * Nii soomonjo arenj gii ano nii anaraa batunaranonj ambeti, ii menj kotiinj koloonseisei gombe gbiliuruga yonoo jangogianonj mono somata totoonj koloowaa.”

3 Kaenj ijoro Abramnonj siminj kuma usugoro Anutunonj iwaajonj qaa kokaenj jero: 4 “Moba, niinonj soomonjo arenja giwo kokaenj anjenj: Giinonj kanatuuru mamaga yonoo wanjale benjisigiaga koloowaga. Qaa kaenj jenj somonjowe ewaa. 5 * Goo qaga Abram ii mende toroqenj qagi ewaato, giinonj kanatuuru mamaga yonoo benjisigiaga koloowaatiwaaajonj kuunj gonjenj, iikawaajonj ama qaga mono Aabraham qagi ewaa. * 6 Niinonj koloonj seisei gombe gbiliuruga ii hononja qaa koloowuya. Yonononj juma deema kanageso tuunja tuunja mamaga koloowuya. Goo

* 16:15: Gal 4.22 * 17:2: Hib 13.2 * 17:5: Room 4.17

* 17:5: Abram: ii manj uuta. Aabraham ii kanatuuru mamaga yonoo benjisigia.

gbiliuruga yonoononja tosonian kin ponja ponja koloowuya.

⁷* Niinonj mono soomonjo arenna ii neena ano gii ano gbiliuruga goo gemaganonj toroqenj koloonj ubuti, ananaa batunananonj ambe kotiinj tetegoya qaa enj uma ewaa. Niinonj goo Anutuga ano gbiliuruga goo gemaganonj koloonj ubuti, mono iyonoo Anutugiaga koloonj laligomanja. ⁸* Gii Keinan balononj wabaga laligojani, niinonj balonj ii jinonja qaa gii ano goo gbiliuruga onjo bunaga qen onombe bunagia tetegoya qaa enj uma ewaa. Kaen ero niinonj mono onjo Anutugiaga koloonj laligomanja.”

⁹ Anutunonj Aabrahambaajonj kaen jenj toroqenj qaa kokaen ijoro: “Kaen laligomanjato, giinonj mono noononj soomonjo arennaa qaaya ii tenj koma otaanj laligowa. Goo gbiliuruga goo gemaganonj toroqenj koloonj ubuti, iyonononj mono kaanjadeenj ii tenj koma otaanj laligonj ubu.

¹⁰* Gii ano goo gbiliuruga onjowo soomonjo arenna ama ii otaawutiwaajonj jejenj, iikawaa aiweseya ii kokaenj: Onjo batugianonj eja kuuya yonoo selegianonj mono noo aiwesena kotowu. ¹¹ Noo aiwesena mono selegianonj kotowu. Iikanonj soomonjo arenj nii ano onjo batunananonj ambe eji, iikawaa aiweseyaga enj ubaa.

¹² Kambanj koi kanonja kanainj eja kuuya onjo batugianonj toroqenj koloonj ubuti, iyonoo selegianonj mono gomanj boria 8 kolooro kanonj

* **17:7:** Luuk 1.55 * **17:8:** Apo 7.5 * **17:10:** Apo 7.8; Room 4.11

noo aiwesena koton laligowu. Onoangiaa goman uutanon onoangiaa ano welenqequeurugia yonoo meraurugia koloowuti, ii mono ororon ama onoma laligowu. Welenqeque tosaana ii waba yonoononga monenon sewangia megii yonoo meragia koloowu. Yononon iyangiaa gbiliurugia mende koloojuto, ii kilen noo aiwesena ii mono yonoo selegianon kaaniadeen koton laligowu.

¹³ Welenqeque tosanon onoangiaa goman uutanon koloogi welenqeque tosaana ii monenon sewangia megii yonoo meragia koloowu. Noo aiwesena ii mono yonoo selegianon kaaniadeen koton laligowu. Noonon soomonngo arennaa aiweseya selegianon kotowuti, ii mono soomonngo aren tetegoya qaa en ubaatiwaajon jen kotiijen. ¹⁴ Eja mon moronon noo aiwesena selianon mende kotogi een laligowaati, iinon mono noo soomonngo arenna uugun qetamakeja. Kawaajon eja kaana ii mono ejemba tuun onoo batugianonga yakarin mugii seleengen kamaan laligowaa.”

¹⁵ Anutunon toroqen Aabraham kokaen ijoro: “Gii embagaa qata Saara ii mende toroqen qama laligowato, iwaa qata mono Saara (jawiin emba) qama laligowa. † ¹⁶ Niinon Saara kotuegon mube iinon goojon mera mon mewaa. Niinon kotuegon mube iinon ejemba tuuna tuuna mamaga yonoo nemun benjisigiaga koloowaa. Iwaa gbiliuruta yonoononga tosanon kanageso tuun yonoonon eja ponja ponja koloowuya.”

¹⁷ Ponon kaen ijoro Aabrahamnon ii

† **17:15:** Saara: Qata kokaembaajon utegoro: Iinon ejemba tuuna tuuna mamaga ano kin pon tosaana yonoo nemun benjisigiaga koloowaa.

moma siminj kuma usugonj uutanonj kokaen romonjon kawaajon jomoro, “Eja yambuna 100 kolooro mera mono nomaen mokoloowenaga? Kaanagadeen Saaranon yambuya 90 kolooro mono nomaen mera menaga?”¹⁸ Aabrahamnon kaen romonjon walinjon Anutu kokaen qisin muro: “Gii saanon Ismael kuun muna qaga bosino noo gbiliuruna ii iwaanonga koloowu.”

¹⁹ Kaen qisiro Anutunonj kokaen meleeno, “Embaga Saaranon mono geengaa mera dindina mewaa. Ii mero qata Aisak (jomoja) qaba. Niinon Aisakwo ano iwaa gbiliuruta yonowo soomonjo arenna ambe kotinj tetegoya qaa en ubaa.”²⁰ Ismael kotuegonj mumambaajon qisin nonjani, ii kaanjadeen saanonj moma goma kotuegonj mumana. Iinon eja pon 12 iyonoo nemun benisigia koloowaa. Niinon koloonj seisei mube gbiliuruta yonoo jangogianonj mono somata totonj koloowaa. Yonononj sein kanageso tuun somata koloowuya.

²¹ Kaen koloowuyato, Saaranon geengaa meraga Aisak ii yambu eugenanonj kamban kokaamba mewaati, niinonj mono neenaa soomonjo arenna ii iwo ama menj kotiimana.”

²² Anutunonj Aabrahambo qaa kaen amiri tegoro ii mesaonj waama uro.

²³ Weemboria iikanonjadeen Aabrahamnon Anutuwaanonj qaa tenj koma anaa meria Ismaelwaa selianonj Anutuwaa aiweseya kotooro. Kaanagadeen welenqequeuruta anaa miri uutanonj koloogi tosaana monenonj sewangia mero laligogiti, eja kuuya ii iwaa miri uutanonj

ragiti, ii mono kuuya kaanjadeen ama onono. ²⁴ Aabrahamnon yambuya 99 kolooro selianon aiwese ii kotogi. ²⁵ Meria Ismael ii yambuya 13 kolooro selianon ii kotogi. ²⁶ Aabraham ano meria Ismael yoroo selegaranon aiwese ii somanja motoonngo iikanondeen kotogi. ²⁷ Eja kuuya Aabrahambaa miri uutanon ragiti, tosiannon iyanaa miri uutanon koloogi tosaanja ii waba yonoononga sewangia mero laligogiti, kuuya iyonoo selegianon aiwese ii kaanjadeen kotogi. Kianj.

18

Saara mera mewaatiwaa qaaya Anutunon jero.

¹ Aabrahamnon Mamre gomanon jujuu gere somasomata iyonoo batugianon laligoro Ponjon asugin muro. Weemboria mon iikanon ween jeta kotakota qero Aabrahamnon opo sel kuunaa qaayanon raro. ² Rama ataama uuñ iiro eja karoonanon bataagen nanji. Nanji injiima opo sel kuun qaayanonga alanzan waama joujolongia jen unuamambaajon sararagon bobogarin keno. Kema waegia men simin kuma namonon usugon kemero.

³ Kemen kokaen jero: “Oo ponjruna, niinon onoo welenqeqegia koloon onoo jaagianon kalen morian mokoloon laligojenj een, onjo mono nii mende nuugun kembu. ⁴ Nii onoo welenqeqegia koloon saanon apu mon men kan onombe kanga songbama gere kokawaa umuganon rama haamo mewu. ⁵ Nii saanon nene melaa mon men kan onombe newuya. Iikanon men kotiinj

ononogo saanon kana mombo toroqen kembuya. Niinon koi kaandiaga laligowe onjo nii goda qen noma kajutiwaajon saanon welen qen onomaña.” Kaen jero meleema kokaen jegi: “Dangisen, jējaniwaa so kaen saanon ambona.”

⁶ Kaen jegi Aabrahamnon uulanawo bobogarin sel kuun uutanon kema uma Saara kokaen ijoro: “Gii mono uulanawo flaua awaa totoon gomba (sapalan) karoombaa so men meleema yonoojon bered oowa.” ⁷ Kaen jēn uulanawo bulmakao tuunon kema bulmakao donā busuya loota meweenon welenqeqeya mon muro kanain uulanawo qen kojonon ooro. ⁸ Ii ooro tegoro ii, kele kosiga ano aju apuya tosia men kema eja ragiti, iyonoo bagianon ano. Bagianon ano nen rāgi iyaña kambañ kanon kosogianon gere kanianon galengia nano.

⁹ Nano kokaen qisin mugi: “Embaga Saara ii dakanon?” Qisin mugi jero: “Ii opo sel kuun uutanon endu raja.”

¹⁰ * Kaen jero eja yonoononga monon kokaen ijoro: “Yambu motoongowaa so tegoro niinon onanon eleema koi kawē embaga Saaranon mono meriawo kolon laligowaa.” Kaen ijoroto, Saaranon opo sel kuumbaa qaa ootayanon loyaa gematanon nama qaa ii gejianon kemero moro.

¹¹ Aabraham ano Saara yoronon ejemba waña koloori yambugaraa jangoyanon somata kolooro laligori. Saaranon koimbaa aima laligoroti, iikawaa kambañanon mono uugudabororo.

¹² * Kawaañon Saaranon ii moma uutanon

* **18:10:** Room 9.9 * **18:12:** 1 Piito 3.6

kokaen romonjon jomoro: “Niinon mono emba wana soosoliya koloowe lona eja ponnanon kaanjadeen eja wana kolooro iwo ewotatiwaa naananon mombo asugin nonaga me qaago?”

¹³ Kaen romongoro Ponnon Abraham qisin mun kokaen ijoro: “Saaranon naambaajon jomoma kokaen romonjoja: ‘Nii emba wana toton koloon onanon merabora mewenaga me?’ ¹⁴ * Ponnon iwoi mombaajon mende toton osinkeja. Kawaajon jejeni, ‘Yambu motoongowaa so tegoro niinon onanon eleema koi kaw Saaranon mono meriawo koloon laligowaa.’”

¹⁵ Saaranon keeta moma ii qalween kokaen ijoro: “Nii mende jomojen.”

Kaen jeroto, Ponnon kokaen ijoro: “Qaago, gii mono onanon jomojana.” Kaen.

Abrahamnon Sodom taombaajon qama kooliro.

¹⁶ Kaen jero eja karoon yononon waama oromesaon Sodom taanon baagen eleema kembombaajon angi. Abrahamnon kaanjadeen ii onoomambaajon yonowo motoon kenji.

¹⁷ Ponnon iyanajon kokaen jero: “Nii iwoi amambaajon mojeni, qaa ii alana Aabrahambaa jaanon saanon mende mesangomana.

¹⁸ Kokaembaajon ii mesangomambaajon amamaajen: Abrahamnon noo alana qaita mon. kolooja. Iinon koloon seisei kondooro kanageso somata ku-usungawo koloon laligowuya. Noo kotumotuenanon mono iwaajon ama namowaa kanageso tuuna kuuya yonoo qagianon

* **18:14:** Luuk 1.37

uro oyanboyan mokoloowuya. ¹⁹ Niinon ii kokaembaajon meweengon muwe: Iinon meraborauruta ano gbiliuruta iwaa gematanon koloon laligon ubuti, ii mono Pombaanon kana injisaama nanamemen dindina sokomakeji, ii otaawutiwaajon jen koton onoma laligowaa. Kaen laligoro qaaya ten koma otaan laligowuti een, Pon niinon Aabrahambaajon iwoi asugiwaatiwaajon jen somongoweti, iikanon mono kuuya honawo koloonkebaa.”

²⁰ Ponon anodeen kaen jen toroqen Abraham kokaen ijoro: “Sodom ano Gomora yononon singisongo lombotawo binawo ama laligogi kakasililin somata uuta asugiro mamaganon iikawaajon qama saamakeju. Kawaajon yonoo singisongogia qaayanon mono somariin uuta totoon kolooja. ²¹ Kawaajon nii mono yonoonon kemej kaniagia iimana. Kakasililin angitiwaajon ama mamaganon noo jaananon qama saama laligogiti, ii kuuya onanon ang me qaago, niinon ii gosin momambaajon mojen.”

²² Kaen jero eja woiyanon eleema Sodom baagen kenito, Abrahamnon toroqen Pombaa jaasewanon nano. ²³ Nama Pombaa kosianon kema kokaen qisin muro: “Gii ejemba solana ano ejemba angonjoragiawo ii motoon tiwilaan onomambaajon jejan me? ²⁴ Taon iikanon ejemba solana 50 laligojuti een, gii ii onanon men kileen onomambaajon jejan me? Taon ii yonoonon ama injiima koboona me qaago? ²⁵ Gii mono kaen amambaajon amamaanaga. Ii yamagen! (qaago totoon!) Giinon ejemba solana ii ejemba

anjonjoragiawo yonowo motoon mindirin ununa mende sokombabo. Iyonowo motoon komuwubo. Giinon namo ejemba kuuya nonoo qaanana jen tegonkejani, iikawaajon mono geenгаа kanaga dindina otaana sokombaa.”

²⁶ Aabrahamnon kaen ijoro Ponon meleema kokaen jero: “Niinon Sodom taonon ejemba solana 50 mokoloon onomanati een, iyonoojon ama taon kuuya ii saanon injiima koboomana.”

²⁷ Kaen jero Aabrahamnon mombo kokaen ijoro: “Pon, nii kikisi sububun omayaa kaana koloojento, kilen qaa kotiga Ponna goonon kuun jejen. Ii mende sokonjato, ii kilen moma nomba.

²⁸ Taon iikanon ejemba solana 50 qaagoto, 45 laligowuyagati een, giinon ejemba 5 yonoojon ama taon kuuya ii kilen tiwilaan onombaga me qaago?” Kaen ijoro Ponon kokaen jero: “Niinon ejemba solana 45 iikanon mokoloon onomanati een, taon ii mono mende men kileemana.”

²⁹ Aabrahamnon dunanon mombo qaa kokaen ijoro: “Ejemba solana 40 taon iikanon mokoloon onombagati een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Ejemba 40 yonoojon ama taon ii mende men kileemana.”

³⁰ Kaen ijoro jero: “Oo Pon, uuga waababoto, niinon mombo qaa gijomambaaajon mojen. Ejemba solana 30 taon iikanon mokoloon onombagi een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Ejemba solana 30 taon iikanon mokoloon onomanati een, niinon mono taon ii mende men kileemana.”

³¹ Aabrahamnon toroqen kokaen ijoro: “Poŋ, nii qaa kotiga Poŋnaajon kuun jejen. Ii mende sokonjato, ii kileŋ moma nomba. Ejemba solana 20 ii taon kanon mokolon onombagi een, gii mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno, “Ejemba 20 iyonoojon ama taon ii mende men kileemaŋa.”

³² Kaen jero Aabrahamnon mombo kokaen qisiro: “Oo Poŋ uuga waababoto, niinon mombo somaŋa motoonŋo koi qaa gijomambaajon mojen. Ejemba solana 10 iikanon mokolon onombagi een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno, “Ejemba 10 iyonoojon ama taon ii mende men kileemaŋa.” ³³ Kaen amin mori tegoro Poŋnon Aabraham mesaon keno iinon mombo eleema mirianon karo. Kianŋ.

19

Sodom ano Gomora yonoo anjonjora laaligogia

¹ Siwe gajoba woi ii Aabraham mesaon kema mare kolooro Sodom keuri. Keuri Lootnon taombaa kiropo naguyanon raro. Rama iri-ima waama joujolonŋara jen uruamambaajon kema namonon simin kuma usugon kemero.

² Kemeŋ kokaen jero: “Oo eja poŋwoina, oro saanon welenqeqegara noo mirinon kan kana-gara songbambe niwo motoon ewoŋa. En waama saanon umugawodeen kana toroqen kembao.” Kaen jeroto, yoronon kokaen ijori: “Qaago, noro saanon qenjaaro somben moŋnon kema ewota.”

³ Kaen ijorito, Lootnon kotiin kaparan koma uruama aŋaa mirianon kema ugi. Uma

welenqeueuruta jen koton onono bered yiistya qaa oogi. Kaanagadeen nembanene naanawo meagon oon oronji neri.

⁴ Ii neŋ gaon ewowaa ani iikanondeen Sodom ejembanon kaŋ miri ii liligogi. Sodom taombaa bakaya kuuya iikanonŋa ejemba waŋa ano sagbili ii donon donon ambembo horon kougi. ⁵ * Kouma Lootwaajon kokaen qagi: “Eja woi mare goonon kajaoti, ii daengen? Eja nono yorowo serowilin ambombaajon mojon. Kawaajon mono ii uruama nonoonon kamaawu.”

⁶ Kaen qagi Lootnon nagu metama yonoonon kemen gematanon nagu kono. ⁷ Nagu koma kokaen injoro: “Alauruna, kaen qaago. Sili kilega ii mono mende ambu. ⁸ Mobu. Noo borawoina woi saraŋ laligon kambaŋ moŋon ejawo mende eri. Ii saanon onoojon uruama kamaawe naa iwoiga ambombaajon mojuti, ii saanon siingia metogowu. Kaento, noo miri waarenanon eja woi urualeema sopa somonjon oronji, iiga mono iwoi kilega moŋ mende toton ama orombu.”

⁹ Kaen injoroto, yononon kokaen meleema tereema qagi: “Mono togowa. Giinon koi kaŋ wabaya laligon geenŋaajon moroga jen mona uro nonoga pondan jen koton nonomambaajon mojan? Yoronon mende kamaawaoti een, mono geenŋo nonoonon kana kakasililin tokoronkota ama gombonŋa.” Kaen jen Loot utanŋi gemagama keno uma miri naguya qosombombaajon ama nanŋi.

¹⁰ Kaen ama nanŋito, eja woi yoronon borogara boraama Loot horon giliri miri uutanon uro nagu

* **19:5:** Pon 19.22-24

koni. ¹¹* Nagu koma nama eja somata melaa miri naguyanon seleengen nangiti, ii qaagaranon jeri jaagia gooro jibujabu qen nagu mokoloowom-baajon koromojoron ama monjama amamaagi. Kiañ.

Lootnon Sodom goman mesaoro.

¹² Eja woi yoronon Loot kokaen ijori: “Gii merauruga, qegaborauruga ano tinitosauruga tosaana kuuya taon kokanon laligojuti, ii mono unuana taon koi mesaon kembu. ¹³ Nono taon koi men kileen kondemondeembona. Kanageso koi yonoo kakasilimbaajon mamaganon Pom-baa jaanon honona qaa qama saama laligogi. Kawaajon iinon wasin norono goman koi men kileen kondemondeembojon koi kajo.”

¹⁴ Kaen ijori moma Lootnon kema qega bunawoita borawoita orombaotiwaaajon jero laligoriti, ii kokaen irijoro: “Oro mono alanza waari goman koi mesaon kembona. Ponon taon koi tiwilaan kondemondeemambaajon anja.” Kaen irijoro yoronon qaa ii mori gonjeegee tani kolooro.

¹⁵ Goman wengeran suluro Siwe gajoba woi yoronon Loot horon kuun mun kokaen jeri: “Anutunon Sodom yonoo singisonjogiaa irona meleema taonia kondemondeembaa. Giinon yonowo motoon tiwilaawabotiwaaajon mono uulanawo waama embaga ano borawoiga giwo rajaoti, ii unuama taon koi mesaowu.”

* **19:11:** 2 Kin 6.18

16 * Kaen jeri Lootnon toroqen ezelobezelo ano eja woi yoronon Lootwaa boria qelanjin men embia ano borawoita yonoo borogia kaanjadeen qelanjin men unuama taon seleenjen kengi. Ponon kaen kiankomun onono. 17 Taon seleenjen kengi eja woi iyoroononga monon qaa kokaen jero: “Laaligogia angon kombutiwaajon onjo mono uulanawo misingon kemaliwu. Gemagianon mende eleema unj dindinagadeen kema balon korianon endu keuma kanon kaanagadeen doron mende ambu. Tiwilaawubotiwaajon mono baananon eu uma misingon kemaliwu.”

18 Kaen jeroto, Lootnon kokaen jero mori: “Oo Ponna, gii mono kaen ambombaajon mende jewa. 19 Gii wan taraana somongon kiankoomu somata qendeena goo jaanon onanon kalen morian mokoloon welenqeqega koloojento, moba, niinon baananon eu misingon kemalimambaaon amamaama. Kondemondoen koinon noo qananon uro komumambotiwaa toroko mojen. 20 Moba, taon melaa mon endu ero iijani, iikanon koriga qaagoto, saanon kembonatiwaa so kolooja. Kawaajon saanon jena iikanon misingon kemalin qeangon laligowona. Goman melaaada ii ina kosere ero iikanon saanon kema wan taraanana somongowona.”

21 Kaen jero moma monon kokaen meleeno: “Ti awaa! Qaa jejani, iikawaajon kaanagadeen saanon wambelaan goman. Taon melaa iikawaajon jejani, ii mende men kileeman. 22 Ii mende men kileemanato, onjo mono uulanawo

* **19:16:** 2 Piito 2.7

iikanon misingon kemaliwu. Iikanon mende keugi kambañ batuya kokaamba niinon iwoi mon amambaajon amamaamaña. Ono wala iikanon keugi iikawaa gematanon saanon jen kotowe kondemondeen asugiwaa.” Lootnon taombaajon ‘melaada’ jerotiwaaajon ama taon iikawaa qata ii Zoar (melaada) qagita eja.

Ponjon Sodom ano Gomora kondemondeeno.

²³ Ween kouro Lootnon Zoar taanon keuro.

²⁴ * Keuro Ponjon jero sombinonja salfa jamo geriawonon ii kon kaña Sodom ano Gomora yonoo qagianon kamaan turun onono. ²⁵ Turun onoma kanon taon woi ii ano goman koria kuuya kosogaranon eji, ejemba kuuya iikanon laligog-iti ano gere kasa iwoi tonjonja balon iikanon eroti, ii men kileen onondabororo. ²⁶ * Lootwaa embianon loya otaan kema mombo eleema gematanon uun iikanondeen letoma sii jamo koloon tando kaña nano.

²⁷ Aabrahamnon umugawodeen waama wala Pombaa jaasewanonon nama qaa amin moriti, iikanon keno. ²⁸ Iikanon kema nama Sodom, Gomora ano goman koria somata kuuya kaambaagen uuro keno balon iikanon kaaso injaña somatanon kululuun waaro iiro. Ii gere somata jen kaaso somata waamakeji, iikawaa so kolooro. ²⁹ Anutunon balon koria iikawaa taonja taonja men kileen kondemondeenoti, kambañ iikanon Aabraham romonjon muro. Beeta Lootnon taon iikanon laligoro ii meleeno kemebombaajon anji

* **19:24:** Mat 10.15; 11.23-24; Luuk 10.12; 17.29; 2 Piito 2.6; Juud

7 * **19:26:** Luuk 17.32

Anutunonj kambanj iikanonjadeen jen koto-ro Loot kondemondeen iikawaa uutanonjga wama kagi. Kianj.

Moab ano Amon kanageso yonoo kanagia

³⁰ Lootnonj Zoar taononj laligomambaa toroko moro. Kawaajonj borawoita uruama Zoar mesaonj balonj baanawo kanonj kema ragi. Borawoita woi yorowo kobaa uutanonj enj waama laligogi. ³¹ Iikanonj laligonj borata somatanonj kambanj monjonj kogaajonj kokaen jero: “Anaraa mannananonj eja wana kolooja. Ejembanonj gomanj so agiminj aonj merabora mokolonj onjomakejuto, balonj kokanonj eja monj norombaatiwaaajonj mende laligoja. ³² Kawaajonj saanonj kana mannara wain apu muri nenj uuta enkalolonj kolooro iwo enj koro ama gbili mokolori kanagesonananonj toroqen laligowuya.”

³³ Kaen jen gomantiinja iikanonjadeen mangara wain apu muri nero. Nenj uuta enkalolonj kolooro datanonj kema iwo ero. Naa kambanonj koorononj karoti ano naa kambanonj waaroti, ii manjononj mende moro.

³⁴ Enj waama borata somatanonj koga kokaen ijoro: “Niinonj woranj gomantiinja mannawo ejenja. Saanonj kete gomantiinja kaanagadeen wain apu mombo muri nenj uuta enkalolonj kolooro giinonj mono kema iwo ewao. Kaen enj mannaraanonja koro ama gbili mokolori kanagesonananonj toroqen laligowuya.”

³⁵ Kaen jen gomantiinja iikanonj kaanagadeen mangara wain apu muri nero. Nenj uuta

enkalolon kolooro koganonj kema iwo ero. Naa kambanonj koorononj karoti ano naa kambanonj waaroti, ii mananonj mende moro.

³⁶ Kaen anitiwaajonj motoongara mangaraa koro ani. ³⁷ Borata somatanonj mera ejaga menj qata Moab (mannaanonja) qaro. Moab iwaa gbiliurutanonj koloonj seisei ama kougi kambanj kokaamba kaanagadeenj qagia Moab kanageso qamakejonj. ³⁸ Borata gosoganonj kaanjadeenj mera ejaga menj qata Ben Ami (kanagesonaa meria) qaro. Eja iikawaa gbiliurutanonj koloonj seisei ama kougi kambanj kokaamba kaanagadeenj qagia Amon kanageso qamakejonj. Kianj.

20

Aabraham ano Abimelek.

¹ Aabrahamnonj Mamre gomanj mesaonj toroqen Saut waagenj distrik qata Negew kanonj kema gomanj qagara Kaades ano Sur iyoroo batugaranonj laligoro. Kawaa gematanonj toroqen taonj qata Gerar kanonj kema tawagadeenj laligoro. ² * Kanonj laligonj ejemba ii kokaenj injjoro mogi: “Saara ii naanaga.” Kaen injjoro Gerarwaa kinja Abimelek iinonj qaa ano keno Saara wama jinjaronj mirianonj kagi.

³ Kaen angito, Anutunonj gomantiinja monjonj Abimelekwaanonj kanj gaononj kokaenj ijoro: “Emba bunja qenj aojanji, ii eja mombaa embiaga. Kawaaajonj gii mono iwaajonj ama koomuwaa bunjaga koloowaga.”

* **20:2:** Jen 12.13; 26.7

⁴ Kaen ijoroto, kin Abimeleknon Saara mende merotiwaajon ama kokaen jero: “Pon, nii singisongowaa qaana qaa. Kawaajon giinon nii ano kanagesouruna nono een toton tiwilaen nonombabo. ⁵ Aabrahamnon mono anjo kokaen nijoro: ‘Emba ii naanaga.’ Embanon kaanagadeen kokaen nijoro: ‘Aabraham ii naanaga.’ Kawaajon uunanon gbingbaon mende ero emba ii jewe karo boronanon kaamaa mon mende anjena.”

⁶ Kaen jero Anutunon gaonon kitia kokaen ijoro: “Qaa jejanj, ii onanon. Goo uganon gbingbaon mon mende ero goonon karoti, ii mojen. Kawaajon giinon emba ii oosirin noo jaananon singisongo ambabotiwaajon sopa somonjon goma laligowe. ⁷ Kawaajon emba ii mono mombo meleema loya muba. Eja ii jatootoo ejaga. Ii saanon goojon qama kooliro mende komuwaga. Ii mombo mende mubagi een, qaa koi mono onanon moba: Gii ano tinitosauruga onjo mono kuuya komuwuya.”

⁸ Qaa kaen ijoro kinon moma umugawodeen waama pon jawinuruta kuuya onoono ajoroogi Ponon qaa kuuya jeroti, ii injoro moma aarun lalanin toroko mamaga mogi. ⁹ Kaen moma kin Abimeleknon Aabrahambaaajon qaa ano uro kokaen jen qisin muro: “Gii mono naa terega ama nonona? Niinon naa bologa mon ama gombe giinon kondoona singisongowaa qaa lombotanon mono nii ano kanagesona noo sopa toton uutanon laligojuti, nonoo qanananon umambaaajon anja? Giinon iwoi mende anjaa so ii songo waleema ama nona. ¹⁰ Giinon mono kania

naambaajon sili ii anjan?” Kin Abimeleknon Aabraham kaen qisin muro.

¹¹ Qisin muro kokaen meleeno: “Niinon qaa ii kokaen romonjon jewe: ‘Balon kokawaa kangeso ononon Anutuwaa jeta uguwubotiwaa-jon toroko mende mobuyaga. Kawaajon nii embanaajon ama nugi komumambo.’ ¹² Iinon ononon naanaga, mannaa borata kolooja. Nemunaa borata mende koloojiwaaajon ii embana mewe. ¹³ Anutunon mannaanon miri mesaon mongen kemañiwaaajon nijoroti, niinon kamban iikanon Saara kokaen ijowe: ‘Anara daen daen kemboti, iikanon noojon naanaga jewa. Kaen ama iikanon nii uujopa qendeema noma laligowa.’”

¹⁴ Kaen ijoro moma Abimeleknon Aabrahambaa embia Saara meleema muro. Kaanjadeen lama bulmakao ano welenqege ejemba ii kaanjadeen muro. ¹⁵ Mun qaa kokaen jero: “Moba. Noonon balon koi wosoganon eji, iikanon mono geengaa naangaa so laligowa.”

¹⁶ Kaen jen Saara kokaen ijoro: “Moba. Niinon monen silwa jamo 1000:baa so naanga mube kanon tawaga kolooja. Tawa kanon kaniaga qendeeno ejemba kuuya giwo laligojuti, iyononon ii iima kokaen jen moma yagowu, ‘Singisongowaa qaaya ii Saarawaanon mende eja.’” Kaen jero.

¹⁷⁻¹⁸ Aabrahambaa embia Saarawaajon ama Pononon emba kuuya kin Abimelekwaa miri uutanon laligogiti, iyononon mera memewaa kania somongoro. Kawaajon Aabrahamnon Anutuwaajon gama kooliro Abimelek men qeangoro.

Kaanagadeen embia ano welenqege embauruta men qeangon onono mombo meraboragiawo koloogi. Kianj.

21

Aisak kolooro.

¹ Pononj Saara kalen morian mumambaa qaaya jen somongoro eroti, iikawaa so ii galen koma muro laligoro. Qaa jeroti, iikawaa so ii kokaen ama muro: ² * Saaranon koro ano Aabrahamnon eja wanja kolooro kilen iwaa meria ejaga mero. Anutunon mera koloowaatiwaa qaaya walawala jen somongorotiwaa so ii mono kamban iikanonadeen kolooro. ³ Saaranon Aabrahambaa meria mero qata Aisak (jomoja) qaro. ⁴ * Qaro Aisaknon weenja 8 kolooro kamban kanon Anutuwaa aiweseya selianon kotoro. Anutunon qaa jen kotoro erotiwaa so ii kotoro. ⁵ Aabrahamnon yambuya 100 kolooro meria Aisak kolooro. ⁶ Kolooro Saaranon qaa kokaen jero: “Anutunon jomo mokolononono. Kawaajon daen yononon noo sunduna mobuyati, iyononon mono niima jomowuya.” ⁷ Kaen jen toroqen kokaen jero: “Saaranon mera galenkonkonaga koloowaati, moronon qaa ii walawala moma Aabrahambajon jenaga? Kaen qaagoto, kamban kokaamba iinon eja wanja kolooro niinon kilen iwaa meria mejen.” Kianj. ⁸ Aisaknon somariin aju mesaoro weemboria iikanonadeen Aabrahamnon nene lomban so-mata ano.

* 21:2: Hib 11.11 * 21:4: Jen 17.12; Apo 7.8

Saaranonj Haagar ano Ismael konjom a orono.

⁹ Iijipt emba Haagarnonj Aabrahambaa meria Ismael meroti, iinonj kambañ monononj koga Aisak mepaegonj gonjgegee ama muro Saaranonj ii iiro.

¹⁰ * Kaen iima Abraham kokaen ijoro: “Welen embawaa merianonj mono noo merana Aisakwo goononj ilawoila ii mende mendeema bunja qen aowaota. Welen emba ii ano meria ii mono konjona kembao.” ¹¹ Saaranonj qaa ii jeroti, iikanonj Aabrahambaa uuta qero Ismael ii meria koloorotiwaajonj ama uukamakamaa moro uuta kaambogawo kolooro.

¹² * Kaen kolooro Anutunonj ii qaa kokaen ijoro: “Meraga ano welen embaga Haagar yoroojonj mono uugoojonj somata mende moba. Aisakwaa gbiliuruta yononondeenj mono goo qabunaga bosima laligowuya. Kawaajonj Saaranonj qaa gijoji, ii kuuya mono moma tej komba. ¹³ Welen embagaa merianonj goo gbiliga koloojiwaajonj ninonj ii kaanjadeenj koloonj seisei mube gbiliurutanonj kanageso somata koloowuya.”

¹⁴ Kaen jero moma Abrahamnonj enj go-maamba totoonanonj waama nene tosia menj apu jua lama selianonj memeta kanonj apu kosonj kanj Haagarwaa sawinanonj ama meriawo wasinj orono mesaonj keni. Kema Beerseba balonj qararanjonjonjonj keuma liligonj laligori. ¹⁵ Laligori lama selianonj apu menj kenoti, iikanonj qaono meria ii bambañ mombaa baatanonj ano

* **21:10:** Gal 4.29-30 * **21:12:** Room 9.7; Hib 11.18

ero. ¹⁶ Ano ero nama kokaen romongoro: “Merananon jaana qaganon komuwaati, ii iimambaajon amamaan doomorona mojen.” Kaen romongon mou motogi kenjiwaa so sigensigen kema rama silama saaro.

¹⁷ Mera saaroti, ii Anutunon moro gajobayanon siwenonga Haagarwaajon qama kokaen jero: “Haagar, gii naa lombowaa uutanon laligojan? Keega mono mende moba. Meranon endu en saaji, Anutunon saaya ii moja. ¹⁸ Mono waama meraga balononga kobibiina waaro borianon men migigiin muba. Niinon ii kangen koloonseisei mube gbiliurutanon sein kangeso somata qabunagiawo koloowuya.” ¹⁹ Siwe gajobanon kaen jero Anutunon jaaya metooro uuñ apu ronñ monñ iiro. Ii iima lama selia men kema kanon apu koson kan meria muro nero. ²⁰ Anutunon Ismaelwo nano somariin balon qararanonkononon laligon idon nene ejaqa kolooro. ²¹ Balon gbangbarasia qata Paran kanon laligoro nemunanon Iijipt kantrinonga emba monñ men embiaga muro. Kianñ.

Abrahim ano Abimelek yoronon uusoomonngo ani.

²² * Kamban kanon Abimelek ano iwaa manjaqeqa tuunqa kawali galeña qata Fikol yoronon Aabrahambaajon kokaen jeri: “Giinon ilawoila kuuya ama menkejani, Anutunon mono iikanon giwo namakeja. ²³ Kawaañon giinon mono kete kokaamba Anutuwaqa jaanon jojopan qaa

* **21:22:** Jen 26.26

kokaen jenjo jen kotiiwa: ‘Niinon gii, merauruga ano gbiliuruga onowo osonkakale mon mende ama laligomaᅇa.’ Kaen jen kotiin niinon kiankomuᅇ goma laligoweti, iikawaa so giinon mono kaanideen balon koi ano nii kiankoomu noroma laligowa. Gii gomaᅇ kokanon wabaga koloon laligojan.”

²⁴ Kaen jeri Abrahamnon kokaen jero: “Niinon jojopan qaa ii saanon jenjo jen kotiiᅇa.”

²⁵ Kaen jeroto, Abimelek waa welenqeqeurutanon apu ron mon iyangiaajon anᅇon kongiti, Abrahamnon iikawaajon Abimelek jen muro. ²⁶ Jen muroto, Abimeleknon kokaen meleema jero: “Moronon sili ii anoti, ii niinon mende mojen. Geenᅇo iikawaa qaaya mon wala mende jena moma laligon keteda koi qaa ii mojen.”

²⁷ Kaen meleema jero Abrahamnon kema lama ano bulmakao men kan Abimelek muro kamban iikanondeen batugaranon soomonᅇo ani. ²⁸ Iikaen ama Abrahamnon lama tuungianongaga lama embia melaa 7 metogon mendeema onono yangiodeen nanᅇi.

²⁹ Kaen nanᅇi Abimeleknon Abraham kokaen qisin muro: “Lama embia melaa 7 gosin endu ama onona yangiodeen nanᅇuti, ii kania naambaajon?”

³⁰ Qisin muro kokaen meleeno: “Niinon apu ronᅇa koi osoweti waa qaaya jeweti, ii moma laarijan i een, lama melaa 7 koi mono noo borononganᅇa bunᅇa qen aona noo qaanaa danggunuya koloowaa.” ³¹ Kaen meleema eja woi ii balon

kanonj nama jojopan qaagara jenjo jenj somongon aori. Kawaaonj gomanj iikawaa qata Beerseba qamakeju.*

³² Beerseba gomanonj soomongo kaen ani tegoro Abimelek ano iwaa manjaqeqe tuunaa kawali galeña Fikol yorononj waama eleema Filistin yonoo balononj keni. ³³ Keni Aabrahamnonj berenj gere monj Beerseba gomanj iikanonj komoma Ponj Anutu benj kombombanña iwaa qata qama kooliro. ³⁴ Qama koolinj nama Filistin yonoo balononj kambanj koriga wabaga koloonj laligoro. Kianj.

22

Anutunonj Aabraham anjotete menj muro.

¹ * Iwoi ii kolooro kambanj tosia tegoro Anutunonj Aabraham anjotete menj muro. Qata “Aabraham!” qaró iinonj “Nii koi nanjenj,” jenj meleeno.

² * Kaenj meleeno kokaenj ijoro: “Motoonj mera soroga Aisak uganonj jopagonj munkejani, ii mono wama Moorria balononj kema baanña monj qendeema gomanjati, iikanonj uma ii noo siimolonj oowa.”

³ Kaenj ijoro Aabrahamnonj enj gomaamba totoonanonj waama donji qaganonj dunj raraya meagonj welenj qeqeya woi ano meria Aisak unjano. Siimolombaa geria soyanonj kondaboronj boranjonj ama unjama Anutunonj

* **21:31:** Beerseba: qaa iikawaa kania woi: jango sewembaa apu ronja ano jojopan qaawaa apu ronja. * **22:1:** Hib 11.17-19

* **22:2:** 2 Kor 3.1

balon ijoroti, iikanonj keno. ⁴ Kema laligon weemboria karoonja kanonj jaayanonj uun waama balonj ii iiro koriganonj ero. ⁵ Ii iima welenqeqewoita ii kokaenj irijoro: “Oro dongiwo koi rari nii ano mera norononj endu kema Anutu waeya menj mepeseenj mombo eleema oroononj kawota.”

⁶ Aabrahamnonj kaenj irijonj siimolonj oonjoombaa gere boranjawo menj meria Aisakwaa sawinanonj ano uro anjo gere jo ano soo mero. Kaenj mero motoongara keni. ⁷ Kaenj kema Aisaknonj doronj ama manja Aabraham kokaenj ijoro: “Ama!” Kaenj ijoro kokaenj meleeno: “Wae, merana naama?” Kaenj meleeno kokaenj qisiro: “Gere jeta ano gere ii koi menj kajoto, siimolonj oonjoombaa lamaya ii dakanonj?”

⁸ Kaenj qisiro manjanonj kokaenj meleeno: “Merana, Anutu anjo mono siimolonj oonjoombaa lamaya monj mokolonj norombaa.” Kaenj meleeno toroqenj motoongara keni.

⁹* Kema Anutunonj balonj jeroti, iikanonj keuma nama siimolonj oonjoombaa alataya monj menj gere iikawaa qaganonj ama arenjgoro. Arenjonj meria Aisak somonjonj alatanonj gere qaganonj ano. ¹⁰ Ama meria uumambaaajonj boria bo-raama soo kopinanonja horomambaaajonj ano. ¹¹ Soo horomambaaajonj ano iikanondeenj Pombaa gajobanonj Siwenonja Aabrahambaaajonj kokaenj qaro: “Aabraham, Aabraham!” Kaenj qaro “Nii koi nanjenj,” jenj meleeno.

¹² Kaenj meleeno kokaenj ijoro: “Boroga mono merawaa qaganonj mende amba. Iwaa

* 22:9: Jei 2.21

qaganon iwoi mon mende amba. Giinon meraga motoongo soro ii noojon mende anjon konjanjwaajon kanaga kete kokaen moma yagojen: Gii Anutuwaa qaa jeta uuguwabotiwaajon keega momakejan.”

¹³ Kaen ijoro iikanondeen ataama uun iiro lama ejia mon ilianon gere bambanawonon giliro kemero nano. Ii iima kema men kan meriaa kitianon lama iikanon siimolon ooro.

¹⁴ Kawaajon Abrahamnon balon iikawaa qata ii ‘Ponnon mokolon norombaa,’ jen qaro. Kamban kokaamba kaanjadeen qaa kokaen qamakeju: “Ponnon ii baananon mokolon norombaa.”

¹⁵ Pombaa gajobanon Aabrahambaajon Siwenonq mombo kokaen qaro indinq woi kolooro:

¹⁶ * “Pon niinon kokaen jejen: Neeno neenaa qananon qama jojopan qaa kokaen jengo jen kotiijen: Giinon sili koi ama meraga motoondago ii noojon mende anjon konjani, ¹⁷ * iikawaajon niinon onanon gii kotuegon goma kolonseisei gombe gbiliuruga yononon honombononq qaa seiwuya. Seigi jangogianon mono sombin kana-keewambaa senjelaoya kaanq koloowaa ano kowe goraayanon sakasin en kenjuti, iikawaa so koloowaa. Goo gbiliuruga yononon mono kotiin kereurugia unun haamo ama siti balonqia unuama anjon koma laligowuya. ¹⁸ * Giinon noo qaana ten konjani, iikawaajon goo gbiliuruga yonononq mombaajon ama noo kotumotue-nanon mono namowaa kanageso tuun kuuya

* **22:16:** Hib 6.13-14 * **22:17:** Hib 11.12 * **22:18:** Apo 3.25

yoŋoo qagianon uro oyanboyan mokoloowuya.”

¹⁹ Pombaa gajobanon kaen ijoro Abraham meriawo eleema welenqeqewoita yoroonon kema aitongon motoon Beerseba gomanon kenji. Abrahamnon Beerseba goman kanon opo sel kuunja mororonjon laligoro. Kian.

Naahorwaa gbiliuruta

²⁰ Kamban tosia tegoro buzu qaa mon kokaen anji Aabrahambanon karo: “Milkanon kaanjadeen nemunga kolooja. Inon koga Naahorwaa merauruta tosaanja onono.” ²¹ Meria mutuyaa qata ii Uz, iwaa koga Buz ano iwaa kanianon Kemuel, Arambaa manja. ²² Kemuelwaa kanianon Kesed, Hazo, Pildas, Jidlaf ano Betuel. ²³ Betuelnon Rebekawaa managa kolooro. Milkanon Aabrahambaa koga Naahorwaa merauruta 8 ii onono. ²⁴ Naahorwaa embia sewanja mende memeta qata Reuma inon kaanjadeen merauruta tosaanja onono. Yoŋoo qagia ii Tebe, Gaham, Tahas ano Maaka. Kian.

23

Saaranon komuro.

¹ Saaranon laligon uro yambuya 127 kolooro. Saaranon yambu iikawaa so laligoro. ² Laligon Keinan balonon goman qata Kariat Arba, qata alia Hebron qamakejuti, iikanon komuro. Komuro Abrahamnon iikanondeen embiaajon jinjen gama saamambaajon keno.

³ Kema saaro tegoro waama embiaa qamoya mesaon kema nama Hit ejemba ii qaa kokaen

injijoro: ⁴ * “Nii onoo batugianon waba kan tawatawa laligojen. Kawaajon ono mono balongiaa bakaya mon kokaamba nongi sewana mewe qasirina kolooro alauruna yonoo qamogia iikanon ama ron koma onomakema.”

⁵ Qaa kaen injijoro Hit yononon meleema kokaen jegi: ⁶ “Oo eja pon, gii saanon nonoonon qaa koi moba. Gii nonoo batunananon Anutuwa eja jawina laligojanwaajon ama qasiriga ainganon daenkaya iima sororogon mewaatiwaajon mojan, iikanon mono saanon qamoga ron komba. Giinon qamoga oson ron koma jena nonoonoga monon ii mende angon koma gombaa.”

⁷ Kaen jegi Aabrahamnon waama balon toya Hit ejemba yonoo wosogianon kemen usugon onono. ⁸ Usugon onoma nama yonoojon qaa kokaen jero: “Niinon qamona oson ron koma iwaajon saanon jewuti een, mono noonon qaa koi moma Zoharwaa meria Efron iwaanon kema qaa jena koi torogon jen kuun mubu. ⁹ Kuun mugi moma kobaa qata Makpela iwaa bunja koloon gawonaa jaanagen eji, mono ii jen tegoro sewana memana. Mono qisigi sewana dawi jen tegoro sewana kuuya mewe noonon qasirina onoo batugianon ewaa.”

¹⁰ Kaen jero Efronon alauruta Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanon kan sombenon ajoroogiti, iyonoo batugianon raro qaa geja ama mogi Efronon Abraham kokaen meleema muro: ¹¹ “Oo eja ponna, kaen qaagoto, mono jewe geja

* **23:4:** Hib 11.9, 13; Apo 7.16

ama moba. Niinonj balonj koria ii ano kobaa iikanonj nanji, ii kalenaga gonjenj. Neenaa kanagesouruna yonoo jaagianonj nama ii gombe iiju. Qamoga ii saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹² Kaenj jero Aabrahamnonj balonj toya yonoo wosogianonj mombo kemenj usugonj onono.

¹³ Usugonj onoma nama yonoo jaagianonj Efron kokaenj ijoro mogi: “Noononj qaa koi mono geja ama moba. Giinonj saanonj kaenj anagato, niinonj mono balonj koria iikawaa sewanja ii gomanja. Ii saanonj jenj tawa mena niinonj qamona iikanonj osonj ronj komanja.”

¹⁴ Kaenj ijoro mogi Efrononj Aabraham kokaenj meleema muro: ¹⁵ “Oo eja ponja, noononj qaa koi mono geja ama moba. Balonj iikawaa sewanja ii 400 silwa kota (50 kilogram). Ala-ala koloojotiwaaonj ama kanonj mono anaraa batunaranonj iwoi omaya kolooja. Kawaaonj qamoga saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹⁶ Kaenj meleema muro moma Aabrahamnonj balonj sewanja jaŋgoya Efrononj Hit kanageso yonoo jaagianonj jero mogiti, iikawaa uumotoonj ano. Jaŋgoya silwa kota 400 ii konkororo ejembanonj kambanj kanonj sewanja soya jegi eroti, iikawaa so monenj ii gosinj muro.

¹⁷ Kaenj muro Efrombaanonj balonj koria Mamre kosianonj Makpela kanonj eroti, kobaa iikanonj nanoti ano gere kuuya balonj kawaa jawo uutanonj nangiti, iikawaa qaaya jenj tegoro. ¹⁸ Qaaya jenj tegoro Aabrahambaa bunja kolooro. Hit kanageso kuuya taonjiaa kiropo naguyanonj kanj sombenonj ajoroogiti, iyonononj tawa ii iigi bunjaya kolooro.

¹⁹ Kawaa gematanonj Aabrahamnonj embia Saarawaa qamoya ii Keinan balombaa kobaayanonj osonj ronj kono. Kobaa ii Mamre qata alia Hebron kawaa kosianonj balonj koria qata Makpela kanonj eja.

²⁰ Kaenj kolooro balonj koria ano kobaa iikanonj nanji, ii Hit kanageso yonjononj Aabrahambaa bunja qenj mugi qasiria kolooro. Kianj.

24

Aisakwaa embia Rebeka ii wama kagi.

¹ Aabrahamnonj eja wanja kolooro Anutunonj iwoi kuuya ama meroti, iikanonj ii kotuegonj muro laligonj kouro. ² Kaenj ama kambanj monjonj miriaa welenqeque jawinjanj wanja, miria uutanonj ilawoila enj muroti, iikawaa galenja iwaajonj qaa kokaenj jero, “Gii mono qaaga jenj kotiiwaatiwaa-jonj boroga noo tawonaa baatanonj amba. ³ Kaenj ama Ponj, Siwe ano namo yoroo Anutugaraa qatanonj jojopanj qaa kokaenj jewa: Niinonj Keinan kanageso yonjoo batugianonj koi laligojento, gi-inonj mono meranaa embia ii yonjoo naanj bora-giaga monj mende menj muba. ⁴ Kaenj qaagoto, gii mono neenaa kantrinonj kema tinitosauruna yonjooononga merana Aisakwaa embiaga wama kawa.”

⁵ Kaenj jero welenqeque jawinjanonj kokaenj qisinj muro: “Kema jewe emba kanonj niwo balonj kokanonj kamambaajonj togowaati eenj, niinonj mono nomaenj amanja? Meraga Aisak wama kantri kanati, iikanonj mombo eleema kembota me qaago?”

⁶ Kaen qisin muro Aabrahamnoŋ kokaen meleeno: “Qaago toton! Gii noo merana wama kanon mombo mende kembao. ⁷ Siwewaa Poŋa Anutunon nii maŋnaa mirinon ano kolokoloo kantrinanonŋa qaa kokaen jero mobe jojopan qaanon somonŋon nuano kawo: ‘Niinon balon koi mono goo gbiliuruga yoŋoo buŋa qeŋ onomaŋa.’ Kawaajon iinon mono Siwe gajobaya wasiro wala keno giinon saanon meranaa emba ii iikanonŋa wama kawa. ⁸ Kema jena emba kanon giwo kamambaa togowaati eeŋ, jojopan qaaga koi kanon mono mende toroqen somonŋon gombaa. Noo merana ii mono mende toton wama iikanon eleema kambaota.”

⁹ Kaen jero welenqeŋe jawinanon qaa ii jeŋ somonŋon muŋ jojopan qaanon jeŋ kotiimambaa-joŋ boria somataya Aabrahambaa tawo baatanon ano.

¹⁰ Kaen jeŋ kotiin nama somatayaanon kamel 10 ano iwaa kowianonŋa iwoi akadamugiawo kania kania motoon mero. Ii meŋ mesaon Noot Mesopotemia (Aram Naharaim)* kantrinon kema Naahornon taon laligoroti, iikanon keuro.

¹¹ Keuma taon seleenŋen apu roŋa eroti, iikawaa kosianon kameluruta onoono simingia misigon kemen haamo megŋ. Weeŋ jaaya kememambaa-joŋ ano taononŋa emba yoŋonon apu kosowombaa-joŋ apu roŋanon kaka kambanŋia ii kolooro.

¹² Iikanon nama kokaen qama kooliro: “Oo Poŋ, somatana Aabrahambaa Anutuya, gii mono

* **24:10:** Aram: qa ii kamban kokaamba Siria qamakeju. Naharaim = apu gowoya woi (Yufreitis ano Taigris) iyoroo batugaranon.

kete toomorianj noma somatana Aabrahambaa-
jonj qaa jenj somonjonati, iikawaa honjanonj asugi-
waa. ¹³ Moba, nii apu ronj kosianonj kokanonj
nambe taombaa emba saraņurugia yonjononj apu
kosowombaajonj kawuya.

¹⁴ Kagi kokaenj koloowaatiwaajonj qama kooli-
jenj: Niinonj emba saraņ mombaajonj kokaenj
jemaņa: ‘Gii saanonj koworaņenja meeranjon
apu newenaga.’ Kaenj jewe iinonj kokaenj
meleema nijowaa: ‘Saanonj nena kameluruga
kaanagadeen apu unuagimaņa.’ Kaenj nijowaati,
emba saraņ iikaya giinonj welenqeqe ejaga Aisak-
waa buņa qenati, iinonj mono ii koloowaa.
Kaenj kolooro giinonj somatanaajonj qaa jenj so-
monjonati, iikanonj honjowo kolooja, kaenj mo-
maņa.”

¹⁵ Qamakooli ii qama kooliro mende tegoro
iikanondeen emba monj qata Rebeka iinonj
koworaņenj sawiņanonj anjonj apu ronjanonj
karo. Iinonj Aabrahambaa koga Naahor ano
embia Milka, yoroo meragara qata Betuel iwaa
borataga. ¹⁶ Emba iikawaa kaitania ii iima-
ainainjowo totoonj kolooro emba saraņ jumunja
ejanonj mende memetaga laligoro. Iinonj kamaanj
apu ronjonj kemenj apu kosonj kouro. ¹⁷ Kouro
iikanondeen welenqeqe jawiņanonj uulaņawo
iwaa kosianonj kema kokaenj jero: “Gii saanonj
koworaņenjanonja apu monj nona newenaga.”

¹⁸ Kaenj jero kokaenj meleeno: “Oo poņna,
saanonj newa.” Kaenj jenj uulaņawo koworaņenja
borianonj meņ kamaanj meeranjonoro apu nero.
¹⁹ Ii nero kokaenj jero: “Niinonj kameluruga
yonjojonj kaanagadeen apu kosonj onjombe nenj

kema negi unjuro mesaowu.” ²⁰ Kaen jen uu-lanjawo koworanjanonja apu molaaro kuuya junonj kemero mombo qikqigonj kema apu ronjonj apu kosomambaajonj kemenj kameluruta kuuya yonoojonj apu sogianonj kosoro. ²¹ Kaen ano welenqege jawinanonj goronj nama ii tororo iima kokaenj moma romonjgoro: “Onjanonj, Ponjonj kana koriga koi kajenatiwaa morianja ii mono kokaenj kondooro asugija me nomaenj?”

²² Kaen romonjonj nano kamel yonononj apu nedaborogi welenqege jawinanonj moponj (pinjonj) goulnoj memeta monj lombota 5 gram ii menj emba sarambaa sewanjonj ama borojenjenj goulnoj memeta woi lombogara 110 gram ii bori-anonj kotogoro uro. ²³ Kotogoro uro kokaenj qisinj muro: “Gii morowaa borataga? Mangaa miri uutanonj nonononj gomantiinja ewonagatiwaa titinja monj nanja me qaago, ii saanonj jena mobenaga.”

²⁴ Kaen qisinj muro kokaenj meleema muro: “Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.” ²⁵ Kaen jen toroqenj kokaenj jero: “Nonoononj lolo hai ano kamel yonoo loloo qaqanonj neneya ii mamaga raja ano goman-tiinja gaonj ewutiwaa titinja ii kaanagadeen saanonj nanja.”

²⁶ Kaen jero welenqege jawinanonj namononj kemenj usugonj Pombaa waeya menj mepeseero. ²⁷ Mepeseenj kokaenj jero: “Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Ponja, niinonj gii mepeseenj gonjen. Giinonj somatanaajonj kalenj moriambaa qaaga jenj somonjonati, ii tororo otaana mende looriro. Iikawaa so Ponj giinonj nuana kana koriga koi kanj

lalignon somatanaa tinitosauruta yonoo mirinon koujen.”

²⁸ Kaen asugiro emba sarañon uulañawo qiqigon kema iikawaa sunduya ii nemuñaa sumañuruta mirinon laligogiti, ii injoro mogi.

²⁹ Rebekawaa naañ qata Laban laligoro. Iinon ii moma Aabahambaa welenqe qe jawiña iimambaajon uulañawo seleengen apu roñanon qiqigon keno. ³⁰ Naañaa borianon goul borojenjen ano sawañanon goul mopon raro iiro naañ Rebekanon welenqe qe jawiñanon qaa jero moroti, iikawaa sunduya jero moma iwaanon keno. Kema apu roñanon keuma eja ii iiro kanon kameluruta yonoo kooronjianon nano. ³¹ Nano kokaen jero: “Poñon kotuegon gono laligojani, gii mono kana mirinon kembo. Seleengen kokanon mende namba. Niinon onjoangia ewutiwaa miria ano kameluruga yonoo dun kaanjadeen meweengojen.”

³² Kaen jero welenqe qe jawiñanon mirinon karo kamel qagianon esuhina raroti, ii Labanon mesuma mero kamaaro jero kamel yonoojon loloo hai ano qañanon nene men kan onongi. Welenqe qe jawiñ ano iwaa ejaurutanon kanangia songbambutiwaa apuya ii kaanjadeen motoon koson kan onongi. ³³ Kawaa gematanon nene welenqe qe jawimbaa batanon kongito, iinon kokaen jero: “Wala qaa men kajeni, ii jewe mogigo mono nene koi nemaña.” Kaen jero Labanon kokaen jero: “Ti saanon jena moboña.”

³⁴ Kaen jero kokaen injoro: “Niinon Aabahambaa welenqe qe ejaga koloojen. ³⁵ Poñon somatana honoña qaa kotuegon muro eja uuta

esuhinawo kolooŋ laligoja. Poŋŋoŋ lama ano bulmakao, silwa ano goul, welenqeŋe eja ano emba ano kamel, doŋgi ii mamaga muro laligoja. ³⁶ Somatanaa embia Saara iinoŋ emba waŋa tootoŋ kolooŋ kambaŋ kanoŋ somatanaajoŋ meria moŋ mero. Maŋanoŋ esuhinaya kuuya ii meriaa-joŋ buŋa qeŋ muro laligoja.

³⁷ “Somatananoŋ niinoŋ jojopaŋ qaa kokaen jemambaajoŋ jeŋ kotoŋ nono: ‘Niinoŋ Keinan yoŋoo balonoŋ koi laligojento, giinoŋ mono meranaa embia ii Keinan yoŋoo naamboragiaga moŋ mende meŋ muba. ³⁸ Kaen qaagoto, gii mono maŋnaa gomaŋ mirinoŋ neenaa tinitosauruna yoŋoonoŋ kema meranaa emba ii iikanoŋa wama kawa.’

³⁹ “Kaen nijoro somatana ii kokaen qisiŋ mube, ‘Niinoŋ kema jewe emba kanoŋ niwo mende kawaati eeŋ, niinoŋ mono nomaen amaŋa?’

⁴⁰ Kaen qisiŋ mube kokaen meleeno: ‘Niinoŋ Pombaa jaanoŋ kema kaŋ ama meŋ laligoweti, iinoŋ mono Siwe gajobaya wasiro giwo keno kana kembagi, iikanoŋ toomoriaŋawo koloowaa. Kaen neenaa maŋnaa gomaŋ mirinoŋ kema tinitosauruna yoŋoonoŋga meranaa emba ii meŋ kawa. ⁴¹ Noo tinitosauruna yoŋoonoŋ kema jojopaŋ qaa noojoŋ jenati, iikanoŋ mono kawaa gematanoŋ mende toroqen somoŋgoŋ gombaa. Emba moŋ mende gombuti eeŋ, giinoŋ kilen jojopaŋ qaa iikawaa kasanogoŋa loloowaga.’

⁴² “Kaen jero kete apu roŋanoŋ kouma nama kokaen qama koolijen: ‘Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Poŋa, nii kana koriga kajeni, ii mono uuaiŋgaa so mona toomoriaŋawo

koloowaa. ⁴³ Iiba, niinon apu ron kokawaa kosianon nanjen. Kokaen nambe emba saran monon apu kosomambaajon karo niinon ii kokaen ijomaŋa: “Gii saanon koworanenŋanonŋa apu melaa mon nona newenaga?”

⁴⁴ Kaen jewe iinon kokaen meleema jewaa: “Saanon nena kameluruga yonoo apu kaanjadeen koson onomaŋa.” Kaen meleema jewaati een, niinon iikawaajon kokaen momaŋa: Pon giinon ii somatanaa meriaa embiaga koloowaatiwaa-jon meweŋgojan.’ ⁴⁵ Uunanonŋa qamakooli ii mende qama koolidaborowe iikanondeen Re-beka iinon koworanen sawinanon anŋon iikanon kajaa. Kan apu rononon kemen apu kosoro niinon iwaajon kokaen jejeŋa: ‘Saanon apu mon nona newenaga.’

⁴⁶ “Kaen jewe iinon uulanawo koworanen sawinanonŋa mero kamaaro kokaen jejaa: ‘Saanon nena kameluruga yonoo apu kaanjadeen onombe newuya.’ Kaen jero newe kameluruna ii kaanagadeen apu unuagija. ⁴⁷ Unuagiwo kokaen qisin mujen, ‘Gii morowaa borataga?’ Qisin mube kokaen meleenja: ‘Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.’ Kaen meleeno niinon mopon sewanonon monon borojenjen borianon mewe uja. ⁴⁸ Kamban iikanondeen namonon kemen usonon Pombaa waeya men mepeseenja. Anutu somatana Aabrahambaa Pononon mono kana dindin nuano somatanaa kogaa mirinon kan esia meriaa embiaga koloowaatiwaaajon mokoolojen. Kawaajon Pon mepeseen mujen.

49 “Kaen kan koi nanjen. Kawaajon onjo somatana isosoron sakitiuruta koloojutiwaa qaaya pondan otaan kiankomun mujuti een, ii mono qendeema jegi momaņa. Kaen mende ambuti een, qaa ii kaanjadeen jegi momaņa. Ii moma monjen eleema kemambaajon romongomaņa.”

50 Kaen jedabororo Laban ano Betuel yoronon kokaen meleema jeri, “Qaa koi Pombaamonga kaja. Kawaajon noronon qaa kaen me kaen jewotiwaa so qaago. 51 Moba, Rebekanon koi nanja. Ponjon jenmindin anjiwaa so saanon ii wama kema somatagaa meria muna embia koloowaa.”

52 Kaen jeri qaagara moma Aabrahambaa welenqege jawinanon kamaan Pombaa jaanon namonon kemen usugoro. 53 Usugoro tegoro waama gesianonga goul ano silwa akadamyua iima-ainaingiawo ano opo maleku teregiawo unjuma Rebeka muro. Kaanjadeen kalen iwoi tosia sewangia somata ii nemun naanja orono.

54 Oroma ii ano ejauruta iwo kagiti, iyononon nene qaan nen rama rama goman tiro egi. Egi goman ano waagi welenqege jawinanon kokaen jero: “Saanon wasin nongi somatanaanon kemaņa.”

55 Kaen jeroto, nemun naanja yoronon kokaen meleen, “Saanon naamboranara mesaona toroqen kaman tosaņa weemboria ten kaen nonowo laligowaa. Kawaa gematanon saanon ii wama kembu.”

56 Kaen meleenito, welenqege jawinanon kokaen meleema jero mogi, “Welen kanana kajeņi, ii Ponjon kotuegoro toomorianjowo

kolooja. Kawaajon kambana mono mende qen koriwu. Mono wasin nongi saanon eleema kema somatanaanon keumaŋa.”

⁵⁷ Kaen jero moma kokaen jeri, “Saanon emba saran ii qaji karo iyaŋa qisin mubonŋa.” ⁵⁸ Kaen jen Rebeka qari karo kokaen qisin muri, “Gii eja kokawo kemambaa mojan me qaago?”

Qisin muri “Saanon kemaŋa,” jero.

⁵⁹ Kaen jero nama naamboragara ii welen embiawo wasin orongi Aabrahambaa welenqege jawin ano iwaa ejauruta yononon ii uruama kembombaa anŋi. ⁶⁰ Kembombaa anŋi kanon nemunman naan koanurutanon Rebeka kotuegon mun kokaen jegi,

“Oo naan boranana, Ponon saanon kolonseisei gono giinon gbiliuruga milyonŋa milyonŋa yonoo bemunjalegiaga koloowa.

Yononon mono kotiin kereurugia unun haamo ama siti balonŋia unuama anŋon koma laligowu.”

⁶¹ Kaen jegi tegoro Rebekanon welenqege embauruta yonowo waama kamel qagianon uma rama welenqege jawina otaan kenŋi. Jawin iinon Rebeka wama galen kono eleema kana kenŋi. ⁶² Kema kema Keinan balonon kougi. Aisakon balon kawaa Saut leegen distrik qata Negew kanon laligon kamban iikanondeen apu ron qata Ber Lahai Roi † ii mesaon balon qararanonkononon kan laligoro. ⁶³ Kan laligon goman tiimambaa ano kanon kuunŋa mesaon

† 24:62: Apu ron: Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu ronŋa

balon koria somata kanon kema liligon qaa romonjon jaa rin waama iiro tosonian kamel qagianon rama iwaa kosianon kawombaajon kagi.

⁶⁴ Kaen kagi Rebekanon jaa rin waama Aisak iima kamel qaganon raroti, iikanonadeen uulanawo lugun namonon kamaaro. ⁶⁵ Kamaan welenqege jawinaajon qisin kokaen jero, “Eja balon korianon endu nama jaasewan qen nonoma kaji, ii moronon?” Kaen jero kokaen meleeno, “Iinon mono somatanaa meriaga.” Kaen meleeno moma wan kawasenja horon jaasewana esuuro. ⁶⁶ Esuuro aitonjon welenqege jawinanon iwoi kuuya ama men laligoroti, iikawaa sunduya ii Aisak jero moro. ⁶⁷ Moro tegoro Aisaknon Rebeka wano nemunja Saarawaa opo sel kuunanon uma laligoro kanagen mero embia kolooro uutanon jopagon mun laligoro. Aisakwaa nemunanon komuro wosobiri uutanon laligorotiwaajon ama ulunkoleja kaen mokolooro. Kian.

25

Aabrahambaa esa ambouruta tosaaja

1 Hist 1.32-33

¹ Aisaknon emba mero manja Abrahamnon embia mon qata Ketura mero. ² Mero Keturanon Aabrahambaa merauruta kokaen onono: Zimran, Joksan, Medan, Midian, Isbak ano Suua. ³ Joksanon merawoita qagara Seba ano Dedan yoroo mangaraga kolooro. Dedan iinon Asur kanageso, Letus kanageso ano Leum kanageso

yoŋoo benisigiaga kolooro. ⁴ Midiambaa merauruta ii Efa, Efer, Hanok, Abida ano Elda. Ii kuuya Keturawaa esauruta koloon laligogi. Kian.

⁵ Aabrahamnoŋ esuhinaya kuuya ii meria Aisak buŋa qeŋ muro. ⁶ Ii muroto, embauruta waŋgia mende memeta yoŋoo meraurugia yoŋooŋon kalen iwoi jaŋ qeŋ mendeema oŋono. Mendeema oŋoma jaawo laligoŋ wasiŋ oŋono dagia Aisak mesaŋ baloŋ moŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ kanoŋ keŋgi. Kian.

Aabrahamnoŋ komuro roŋ koŋgi.

⁷ Aabrahamnoŋ laligoŋ kouro mindimindiri yambuya 175 kolooro komuro. ⁸ Laaligo yambuyaa jaŋgoyanoŋ uuta koloon sokono waziin eja waŋa koloon sewan aasoŋ konoga horoŋ goroŋ qeŋ komuro Anutunoŋ wano tinitosauruta komugiti, iyoŋoonoŋ kema toroqero. ⁹ Komuro merawoita Aisak ano Ismael yoroŋoŋ mangaraa qamoya meŋ kema Makpela kobaanoŋ roŋ koni. Kobaa ii Hit eja Efron Zoharwaa meria iwaa baloŋ korianoŋ Mamre gomaŋ mirinoŋa weeŋ koukoutanoŋ baageŋ eja. ¹⁰ * Aabrahamnoŋ baloŋ koria ii Hit kanageso yoŋoonoŋga sewan meroti, iikanoŋ ii ano embia Saara ii roŋ koma oroŋgi. ¹¹ Aabrahamnoŋ komuro Anutunoŋ meria Aisak kotuegoŋ muŋ laligoro. Iinoŋ Negew balonoŋ apu roŋ qata Ber Lahai Roi (Laaligoyawo laligoŋ niimakejiwaa apu roŋa) iikawaa kosianoŋ rama laligoro. Kian.

* **25:10:** Jen 23.3-16

Ismaelwaa kanagesouruta

1 Hist 1.28-31

¹² Iijipt emba Haagar iinon Saarawaa welen embia laligoro Aabrahamnon mero koro ama meria Ismael mero. Ismaelwaa merauruta yonoo qa arengia kokaen: ¹³ Ismaelwaa merauruta yonoo qagia ano koloogitiwaa arengia ii kokaen: Meria mutuya qata Nebaiot. Iwaa gematanon Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴ toroqen Misma, Duma ano Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafis ano Kedema. ¹⁶ Ismaelwaa meraurutanon kaen koloon asa tuungia 12 koloon laligon kougi. Asa qagia qagiti, iikawaa so opo kuun tambogia ano jigo mirigia kaanagadeen qama men laligon kougi.

¹⁷ Ismaelnon laligon kouro yambuya mindirin 137 kolooro komuro. Kaen eja waŋa koloon se-waŋ aason konoga horon goron qen komuro Anu-tunon wano tinitosauruta komugiti, iyonoonon kema toroqero. ¹⁸ Ismaelwaa gbiliuruta yononon koriganon koriganon deema kema laligon balon qagara Hawila ano Suur yoroo batugaranon goman men laligogi. Gomanqia ii Iijipt kantriwaa jawoyanonga kanain ween koukoutanon Assiria waagen kenqiti, kana iikawaa kosianon kanon eja. Ismaelwaa gbiliuruta yononon Aabraham-baa gbiliuruta tosaana kuuya ii kerekere ama onoma laligogi. Kian.

Iisoo ano Jeikob yoronon koloori.

¹⁹ Aabrahambaa meria Aisak iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen: Aabrahambaa meria Aisak. ²⁰ Aisaknon yambuya 40

kolooro Mesopotemia (Padan Aram) kantrinonja Aram eja qata Betuelwaa borata Rebeka embia mero. Rebekawaa naanja ii Aram eja qata Laban. ²¹ Aisakwaa embianonj arunja laligorotiwaajonj ama Ponj qama koolinj muro. Qama koolinj muro qamakoolia moro Rebekanonj koro ano. ²² Koro ano merawoi yorononj nemungaraa goronj uutanonj utama aori. Ii moma kokaen jero: “Iwoi koi kaanja ii mono naambaajonj asuginj nonja?” Kaen jenj kema iikawaajonj Ponj qisinj muro.

²³ * Qisinj muro kokaen ijoro:

“Goo goronj uuganonj tuunj woi yonoo benisigiaga ejao.

Iyoroononja kanageso woi asuginj deema laligowuya.

Ejemba tuunj monjonj tuunj alia unjuugunj kusungia kotakota koloowuya.

Datanonj koga welenj qenj munj laligowaa.”

²⁴ Mera meme kambañanonj kanj kuuro goronj uutanonj mera sunesune woi eri. ²⁵ Wala goronjanonja asugiroti, iwaa selianonj jejegbili kolooro sele juyanonj selia kuuya sokoma ero. Kawaajonj qata Iisoo (juyawo) qagi. ²⁶ Iwaa kanianonj koganonj Iisoowaa kana gbakoyanonj borianonj menj asugiro. Kawaajonj iwaa qata Jeikob qagi. (Jeikob qaa kawaa kania woi: gbako ano tiligoja.) Aisaknonj yambuya 60 kolooro kambañanonj merawoita woi ii orono. Kianj.

Iisoononj borosamo mewaatiwaa qabunjava qewagoro.

* **25:23:** Room 9.12

27 Mera woi iyoronon asugin somariiri lisoonon borojan gawombaa kania tororo moma yagon pondan jolonon laligomambaajon moroto, koganon eja bonjona koloon kaparan koma mirinon laligoro. 28 Aisaknon duuyaa oroya nemambaa moma laligoro. Kawaajon uutanon liso mamaga jopagon mun laligoro, Rebekanon uu womboyanon Jeikob mamaga jopagon mun laligoro.

29 Kamban monnon Jeikobnon kozin men iyanajon nene qaan on raro datanon jolononga kan selia bimooro wosoya mamaga kiro. 30 Kaen kiro Jeikob kokaen ijoro: “Selena bimooro wosona mamaga nijiwaajon mono uulanawo kozin qanja nejongbala ii nona nemanja.” Kawaajon qata Edom (nejongbala) qagi.

31 Kaen ijoro Jeikobnon jero: “Dana, gii wala asuginagi, qabunaga ii mono wala togon nona nene qaan ii saanon gombe newa.” *

32 Kaen jero qaa kokaen meleema muro: “Kona moba, nii komumambaajon anjen. Kawaajon wala asugiwetiwaa qabunananon mono nomaen ilaan nonaga?”

33 * Kaen meleema muro kokaen ijoro: “Iikawaa qaaya ii mono wala jojopan qaanon jen kotiina momanja.” Kaen ijoro ii jojopan qaanon jen kotiinj mun wala asugirotiwaa qabunaya

* **25:31:** Mutu mera ii wangia: Wala kolooroti, iinon kou-ruta yonoo batugianon wangia kolooro goda qen qabunja mun kalenja kalenja mun laligogi. Nemun manggianon komuri bunagara mendeengiti, kamban iikanon wala koloorotiwaa borosamoya ii somanja woi toroqen mug. * **25:33:** Hib 12.16

ii Jeikob togon muro nenenon sewana mero.
³⁴ Sewana men bered ano kozin qaana Iisoo muro nen waama nama mesaon keno. Iisoonon wala asugirotiwaa qabunaya ii iikawaajon moro kamakamaata kolooro. Kiañ.

26

Aisaknon Gerar taonon laligoro.

¹ Wala Aabrahambaa kambanonon bodi kolooro. Kaanagadeen Aisakwaa kambanonon bodi mombo koloon goman sokoma ero. Bodi kolooro Aisaknon mesaon Filistin yonoo kin pongia qata Abimelek iwaa gomanon Gerar kanon keno.
² Kema laligoro Pononon asugin mun kokaen jero: “Gii Iijipt balonon mende kema. Goman koi bunaga koloowaatiwaaajon jen kotoweti, mono kokanon rama laligowa.

³ * Niinon manga Aabrahambaaajon soomonon qaa mun ii jojopan qaanon jen kotiiweti, ii mono galeñ kombe honawo koloowaa. Niinon balon kuuya koi ii gii ano goo gbiliuruga onoo bunaga qen onomaña. Kawaajon saanon balon kokanon rama waba laligona niinon giwo laligon kotuegon gombe laligowaga. ⁴ Niinon gbiliuruga koloonseisei onombe jangogianon sombinon sengelao rama kenjuti, mono iikawaa so koloowuya. Kaen angi balon kuuya koi ii onoo bunaga qen onomaña. Goo gbiliuruga yonoononga mombaajon ama noo kotumotue-nanon mono namowaa kanageso tuun kuuya yonoo qagianon uro oyanboyan mokoloowuya.

* **26:3:** Jen 22.16-18

⁵ Niinon kokaembaajon kaen aman̄a: Aabrahamon noo qaana ten̄ koma laligoro. Jojopan̄ qaana, jen̄kooto qaana ano kana qaana muweti, iinon̄ ii kuuya otaan̄ laligoro.”

⁶ Anutunon̄ kaen̄ jero Aisaknon̄ toroqen̄ Gerar taonon̄ rama laligoro. ⁷ * Laligoro goman̄ iikawaa ejia yon̄onon̄ embiaajon̄ qisin̄ mugi kokaen̄ jero, “Ii naanaga.” Kaen̄ jen̄ uutanon̄ kokaen̄ romon̄goro: “Rebekawaa kaitanianon̄ iima-ain̄ain̄awo koloojiwaaajon̄ eja iyon̄onon̄ mono iwaaajon̄ ama nii nugi komumambo.” Kaen̄ romon̄gon̄ “Ii embanaga,” kaen̄ jemambaajon̄ keeta moma laligoro. ⁸ Aisaknon̄ iikanon̄ kambañ koriga laligon̄ kouma kambañ mon̄non̄ embiawo suun̄gon̄ an̄gon̄ aori Filistin yon̄oo kingia Abimelek iinon̄ jengenanon̄ga seleen̄gen̄ jaa riro kemero ii iriuro. ⁹ Iriima Aisak oono karo kokaen̄ ijoro moro: “Moba, iinon̄ mono goo embaga kolooja. Mono naambaajon̄ ‘Ii naanaga,’ jena?” Kaen̄ moma kokaen̄ meleema muro: “Nii iwaaajon̄ ama nugi komumambotiwaajon̄ romon̄gon̄ kaen̄ jewe.”

¹⁰ Meleema muro kin̄ Abimeleknon̄ kokaen̄ ijoro: “Gii mono naa terega ama nonon̄jana? Noo ejauruna yon̄oonon̄a mon̄non̄ mono afaan̄gon̄ goo embagawo enaga. Kaen̄ kolooro giinon̄ kondoon̄a sin̄gison̄gowaa qaa lombotanon̄ mono nonoo qanananon̄ unaga.” ¹¹ Kaen̄ jen̄ kanageso tuun̄a kuuya yon̄oojon̄ jen̄kooto kokaen̄ ama on̄ono: “Mon̄non̄ mon̄ eja koi me iwaa embia men̄ bolin̄ orombaati, ii mono koomuwaa bun̄aga

* 26:7: Jen 12.13; 20.2

jenj tegoniŋ komuwaa.” Kianj.

¹² Aisaknoŋ baloŋ iikanonj nene gawoŋ koma komoro Poŋnoŋ kotuegoŋ muro yambu iikanonj hoŋa komoroti, ii 100:waa so seiŋ kolooro. ¹³ Kaenj kolooro toomorianj somasomata mokoloonj laligoro esuhinayanonj toroqen somariin uro kindinbiri eja qaqaabuŋayawo kolooro. ¹⁴ Iwaanonj lama, meme (noniŋ) ano bulmakao tuuŋa tuuŋa ii koloonj seigi. Kaanjiadeen welenqequeuruta mamaga onono laligogi. Kawaajonj Filistin yoŋononj ii iima kanain goronkiki ama gemaqeqe qaa jegi. ¹⁵ Gemaqeqe qaa jenj maŋa Aabahambaa welenqequeurutanonj apu roŋ iwaa kambanonj osogiti, ii kuuya balononjenj turudaborogi.

¹⁶ Kaenj kolooro kinj Abimeleknonj Aisak kokaen ijoro: “Gii ku-usungawo koloonj mamaga nunuugujanjwaajonj mono kololoonj nonomesaon mongenj kema.” ¹⁷ Kaenj jero moma baloŋ ii mesaon Gerar doonanonj kema kemenj opo sel kuunj mororonjonj kuunj kanonj rama laligogi. ¹⁸ Rama laligonj apu roŋ maŋa Aabahambaa kambanonj osogito, Aabaham komuro Filistin yoŋononjenj turugiti, ii Aisaknoŋ jero mombo osonj luluuma meagogi. Meagogi maŋanonj apu roŋ qagia qaroti, Aisaknoŋ ii iikayadeenj mombo qaro.

¹⁹ Kaenj qaro welenqequeurutanonj dondoonanonj apu roŋ osonj laligonj apu roŋ moŋ apuya soraaya ujunjonj kouroti, ii mokoloogi. ²⁰ Ii mokoloogito, Gerar yoŋoo lama bulmakao galenjianonj Aisakwaa lama bulmakao galenjuruta yoŋowo kanain angowowo ama qaa kokaenj jegi, “Oo ii

nonoononŋa!” Iyaŋawo aŋgowowo qaa kaen jegitiwaajon ama Aisaknon apu ron iikawaa qata Esek (Aŋgowowo) qaro. ²¹ Iikawaa gematanon apu ron mon mombo osogi iikawaajon kaanagadeen aŋgowowo anŋi. Kaen anŋitiwaajon ama apu ron iikawaa qata Sitna (Kerekere) qaro.

²² Kaen qama balon ii mesaon kema apu ron mon mombo jero osogi. Apu ron iikawaajon aŋgowowo qaa mende kolooro kawaajon qata Rehobot (Tintiŋa awaa) qama qaa kokaen jero: “Kete Ponon tintiŋa awaa nonono saanon balon kokanon laligonkoloon seisei ambona.”

²³ Kaen jen kanon laligon mesaon Beerseba gomanon keno. ²⁴ Beerseba keno goman-tiŋa iikanon Ponon asugin mun kokaen ijoro: “Niinon manŋa Aabrahambaa Anutuya koloojen. Niinon giwo laligon kotuegon goma laligomanŋa. Kawaajon toroko mende moba. Niinon gawon ejana Aabrahambaajon ama goo gbiliuruga koloonseisei onombe jaŋgogianon uuta koloowaa.”

²⁵ Kaen ijoro Aisaknon siimolon alata mon iikanon men Pombaa qata qamago qama kooliro. Qama koolin opo kuunŋa mororonŋon men rama laligogi. Laligon jero welen ejaurutanon apu ron mon iikanon osogi. Kian.

Aisak ano Abimelek yoronon batugaranon soomonŋo ani.

²⁶ * Aisaknon Beerseba laligoro kamban monon kin Abimelek iinon Gerar taon mesaon iwaanon karo. Goro qaa jeje alia Ahuzat ano

* **26:26:** Jen 21.22

manjaqeqe tuunaa kawali galaŋa Fikol yoronon iwo motoon kagi. ²⁷ Kagi Aisaknon kokaen qisin onono: “Ono kere moma noma balongianonŋa konjoma nonŋito, kilen mono naambaajonŋa noonon koi kaju?”

²⁸ Qisin onono kokaen meleengi: “Ponnon giwo nanji, nono ii asuganon iima moma kotojon. Kawaajon kokaen romonŋojon: ‘Nononon giwo soomonŋo ambombaajon aijnana mojon. Saanon gii ano nonoo batunananon soomonŋo ama ii jojopon qanon jen kotiiniŋ kokaen ewaa: ²⁹ Nono kakasililin mon mende ama goninto, kamban so awaa ama goma gomesaonin luaenon miriga mesaon kema kan laligona. Iikawaa so giinon kaanjadeen nono iwoi bologa mon mende ama nonoma laligowa.’ Kamban kokaamba Ponnon kotuegon gono laligojan.” ³⁰ Kaen jegi Aisaknon jejelomban mozozonŋon onon ano nene qaan nej ragi. ³¹ Rama en gomaamba umugawo waama soomonŋogia somonŋon aon ii jojopon qanon jen kotiigi. Jen kotiigi Aisaknon ii wasin onono luae qaganon mesaon kenŋi.

³² Kenŋi ween iikanonjadeen Aisakwaa welen eja yononon kan apu ron mon osogiti, iikawaa sunduya kokaen ijogi: ³³ “Nono apu mokolojon.” Kaen ijogi moma apu ron iikawaa qata Siba qaro. * Kawaajon taon iikawaa qata ii kamban kokaamba kaanagadeen toroqen Beerseba qamakejon. Kian.

Iisoonon waba emba woi orono.

* **26:33:** Siba qaa: iikawaa kania woi: jojopon qaa ano jango sewen. Jen 21: 31

³⁴ Iisoonon yambuya 40 kolooro Hit emba woi orono. Qagara Judit, maña qata Beerri ano Basement, maña qata Elon. ³⁵ Emba iyoronon Aisak ano Rebeka uukondun ano wosobiri somata toton mokolon oroma laligori. Kian.

27

Aisaknon Jeikob kotuegon muro.

¹ Aisaknon laligon kouma eja waña kolooro jaaya umun kono iwoi mombo iima kotomambaajon amamaaro. Kaen amamaan mutu meria Iisoo koma horon muro karo kokaen ijoro: “Merana moba.” Ii moma kokaen meleema muro: “Amana, nii koi nanjen.”

² Meleema muro kokaen ijoro: “Moba, nii eja waña koloojen. Naa kambanon komumanati, ii mende mojen. ³ Kawaajon gii saanon tiwo wasaga ano kisare gesoga men jolonon kema orowaa borojan men qen noonon kawa. ⁴ Kan nene naanawo aihnaa so on mozozongon men kan nona nemanja. Ii nen nama kotumotue gomanja. Ii wala gombe tegoro niinon iikawaa gematanon saanon komumanja.”

⁵ Aisaknon meria Iisoowaajon qaa kaen jero Rebekanon ii geja ama moro. Moro Iisoonon mesaon tiwojun men oro qen maña mumambaa-jon junnon keno. ⁶ Keno Rebekanon meria Jeikob qaa kokaen ijoro: “Merana moba, manjanon daga Iisoo qaa kokaen ijoro mojena: ⁷ ‘Gii mono oro men kan noma nene naanawo on mozozongon nona nemanja. Nenjo Pombaa jaesewanon kotumotue gomanja. Ii wala gombe

tegoro iikawaa gematanonj saanonj komumanja.’
⁸ Kawaajonj merana, mono geja awaagadeenj ama moba. Qaa dologo koi jenj kotonj gomanjati, gii mono iikawaa so amba. ⁹ Mono meme tuunjonj kema iikanonja meme (noninj) donja kelegawo woi menj kanj nona niinonj iikanonj mangaa ainja so nembanene naanjawo oonj mozozongomanja. ¹⁰ Oonj mozozongowe menj kema amaga muna nenj kotumotue gonaga. Iikawaa gematanonj saanonj komuwaa.”

¹¹ Kaenj jero Jeikobnonj moma nemunja Rebeka kokaenj ijoro: “Nemuna moba, dana Iisoononj sele juyawo koloojato, noo selenanonj solanja kolooja. ¹² Manjanonj nii noosirinj monagati eenj, nii iwaa jaasewanjonj tiliqili eja kaanja koloowe moma nombabo. Kaenj moma nono kotumotue qaagoto, qasumasuaa horowe neenaa qananonj ubabo.”

¹³ Kaenj ijoro nemujanonj kokaenj jero moro: “Merana, qasuaanj gonagati eenj, iikanonj mono saanonj noo qananonj ubaa. Giinonj mono kilenj qaa jejenj, ii moma tenj koma kema iwoi ii menj kawa.”

¹⁴ Kaenj jero kema meme (noninj) woi menj kanj nemunja muro. Muro nene ainjaawo manjanonj naanja moroti, iikawaa so oonj mozozongoro. ¹⁵ Oonj mutu meria Iisoowaa opoqiisi malekuya awaa totoonj opo kowianonj galenj konoti, ii menj meria kanagenja Jeikob muro mouro. ¹⁶ Mouro meme (noninj) selia ii menj boria kokosiinj aroya solanja esuuro. ¹⁷ Esuunj nene ainjaawo ano bered ooroti, ii menj Jeikobwaa borianonj ano.

¹⁸ Ano menj manjaanonj kema “Ama!” jero.

Jero kokaen meleeno: “Oo merana, gii moronon?”

¹⁹ Kaen meleeno manja kokaen ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo. Jen koton nonjani, nii mono iikawaa so andaborojen. Saanon waama rama orona men kajeji, ii nen kotuegon nomba.”

²⁰ Kaen ijoro moma meria kokaen qisin muro: “Merana, ii mono nomaen uulanawo mokoloojana?” Qisin muro kokaen meleeno:

“Anutu, goo Ponjanon mono ilaan nono ii uulanawo mokoloojena?”

²¹ Kaen meleeno Aisaknon Jeikob kokaen ijoro: “Merana, gii onanon merana Iisoo koloojan me qaago, ii momambaajon mono saanon kosonanon koi kana goosirimaña.” ²² Kaen ijoro manja Aisakwaa kosianon keno oosirin moma kokaen jero: “Qaa aroganon Jeikobwaa aroya koloojato, boroganon Iisoo waa boria kaña.” ²³ Boria juyawo data Iisoo waa boro tani kaña kolooroti-waajon Aisaknon ii mende moma koton mun kotuegon mumambaajon ano. ²⁴ Kilen mombo kokaen qisin muro: “Gii onanon merana Iisoo ga me qaago?”

Qisin muro kokaen meleeno: “Nii mono Iisoo ga.”

²⁵ Kaen meleeno kokaen ijoro: “Merana saanon oroga tosaña nona nen kotumotuena gomaña.” Kaen ijoro ii muro nero. Nero wain apu tosaña motoon maama muro nero. ²⁶ Nen nama meria kokaen ijoro: “Gii saanon kosonanon kan buuna kiton newa.”

27 * Kaen ijoro kosianon kema buuta kitoro nero. Nero opoqiisi malekuyaa morona moma kotuegon mun kokaen jero:

“Aha merana, Ponon jun kotuegoro eji, noo meranaa selianon unkoowa awaa soro kaana kolooro mojen.

28 Anutunon mono siwewaa bedu unjjiya ano namowaa toomoriaa togon gono yaka lo-goyaga, yagon dumun kota ano wain apu iwoiga ii honona qaa asugin seiwu.

29 * Kantria kantria yononon mono welen qen goma laligowu.

Kanageso tuuna tuuna yononon mono simin kuma goma laligowu.

Giinon mono geenгаа daremunuruga yonoo eja pongia koloon laligowa.

Nemungaa merauruta yononon mono simin kuma goma laligowu.

Mononon qasuaan gombaati, qasumasuaanon mono iwaa qaganon ubaa.

Mononon kotuegon gombaati, kotumotuenon mono iwaa qaganon ubaa.” Kiaa.

Iisoonon mananon kotuegon mubiwaajon weleno.

30 Aisaknon Jeikob kotuegon mudabororo mananon miri uuta mesaon seleengen keno alanzaan iikanonadeen data Iisoonon tiwojun laligoro tegoro mirinon karo. 31 Kaan iinon kaanagadeen nene naanawo onon mozozongon

* 27:27: Hib 11.20 * 27:29: Jen 12.3

menj kan maŋa muŋ kokaen ijoro: “Amana, saanonj waama rama orona tosaanja nenj kotumotuega nomba.”

³² Kaen ijoro maŋa Aisaknoŋ kokaen qisinj muro: “Gii moronoŋ?” Qisinj muro kokaen meleema ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo.” ³³ Kaen ijorotiwaajonj Aisaknoŋ aarunj lalanjanij jenenja mamaga ororo kokaen ijoro: “Gii mende kana iikanonj tiwojunj eja moŋnoŋ oro menj kan non-jaati, ii mono moronoŋ? Iinoŋ ii nono nenj kotumotuena mono mudaborojenja. Ii mudaborojenjatitwaajonj iikanonj mono onjanonj iwaa qaganonj enj ubaa.”

³⁴ Iisoononj maŋaa qaa jeta ii moma uukondunj ama amburereŋ menj silama saama maŋaajonj kokaen weleno: “Amana, nii mono kaanagadeen kotuegonj nomba.”

³⁵ Kaen welenoto, maŋanonj meleema ijoro: “Koganonj mono tiliqili qaganonj kan goononj kotumotue tagonj menj kenja.”

³⁶ * Kaen ijoro Iisoononj kokaen jero: “Konanonj mono indinja woi tiligonj nono laligonenj: Iinoŋ wala asugiwetiwaa qabunaya ii wala nuandabororo ano kete noononj kotumotue ii kaanagadeen tagonj nuama meja. Kawaaajonj qata Jeikob (tiliqili eja) qamakejonj, ii mono soyanonj kolooja. Kotumotue moŋ mono noojonj enj gonja me qaago?”

³⁷ Kaen jero maŋanonj Iisoowaajonj kokaen meleeno: “Moba, niinoŋ koga goo eja ponja laligowaatiwaajonj kuunj mujenj. Tinitosauruta

* **27:36:** Jen 25.29-34

kuuya yononon ii welen qen mun laligowutiwaajon jen koton ononjen. Yaka logoya, yagon dumun kota ano wain apu iwoi ii mono jedaborojena Anutunon ii mun laligowaa. Oo merana, naa kotumotuenta mon toroqen en nonagi, ii gombenaga? Li mono amamaajen.”

38 * Kaen meleeno manajon kokaen jero: “Oo amana, kotumotue motoonngo igadeen mono en gonja me nomaen? Oo amana, mono nii mon kotuegon nomba.” Kaen jen kanain silama saaro.

39 * Saaro mananon kokaen meleema ijoro: “Moba, giinon mono balon toomorianawo mesaon koriganon kema laligowa. Iikanon sombimbaa bedu unjijiya ii kanakeewanja mende kamaankebaa.

40 * Gii manjawaa soo somatanon ejemba lan unun laaligoga angon koma kogaa welenqeqeya kamakamaata koloon laligowa. Kaen laligowagato, kanawaen qen koga utama mun kaban iikanon karen moton iwaa galen konkona unun yakarin geengaa nanan laligowa.”

41 Mananon Jeikob kotumotueya muroti, Iisoonon iikawaajon ama kanain koga uukazi moma mun laligoro. Anaa uutanon kaen moma alia mombaajon kokaen jero: “Manaraa koomuyaa kambanonon mono torija. Iinon komuro jinjen qama sama kamban iikanon saanon kona Jeikob qewe komuwaa.”

* 27:38: Hib 12.17 * 27:39: Hib 11.20 * 27:40: Jen 36.8; 2 Kin 8.20

⁴² Iisoowaa momoyanonj kaanja kolooro monjonj iikawaa buzuya moma Rebekawaanonj kema jero moma meria kanagenja Jeikobwaajonj qaa ano kema wama karo kokaenj ijoro: “Moba, daga lisoonoj mono ironja meleeno qaganonj uro guro komuwagatiwaajonj romonjoja. ⁴³ Kawaajonj merana, niinonj qaa gijomanjati, ii mono tenj komba. Mono keteda koi waama oloj koma Haran gomanonj naana Labambaanonj kema. ⁴⁴ Kema iwo kambanj tosaanja toroqen laligona dagaa uuduuduuyanonj olomoowaa. ⁴⁵ Uuduuduuya olomoonj kamaaro iwoi ama munati, ii duduurogo niinonj kawaa gematanonj goojonj qaa ambe karo guama kawu. Iinonj guro komuna monjonj ii qero komuwabo. Mono naambaajonj kambanj motoonjo iikanondeen ororonj qaoni oromesaonj saamambo.” Kianj.

Aisaknonj Jeikob wasiro Labambaanonj keno.

⁴⁶ Rebekanonj loya Aisakwaanonj kema kokaenj ijoro: “Niinonj enarowoina Hit emba yoroojonj ama toroqen laligomambaajonj mojona tiiro siimbobolo momakejen. Jeikobnonj kaanjagadeen Hit yonjo boraurugia yonjoononga monj enarowoinara kaanja embiaga mewabo. Balonj kokanonj koloogiti, iyonjo siligia mono kaanjagadeen eja. Kaanja monj menj kawaboti eenj, niinonj mono laaligona naambaajonj toroqen laligowenaga? Siimbobolonanonj mono toroqen hononja qaa koloowabo.” Rebekanonj kaenj jero.

28

¹ Kaenj jero Aisaknonj Jeikob koma hororo karo

kotuegon kokaen jen koton muro: “Merana, gii Keinan yonoo naamboragia yonoononga mon embaga mende mewa. ² Kaen qaagoto, mono waama Mesopotemia (Padan Aram) balonon kema nemungaa manja Betuelwaa mirinon keuma owaga Labambaa borauruta yonoononga mon embaga mewa. ³ Embaga mena Anutu, ku-usun kuuyaa Toyanon mono gii kotuegon koloonseisei gono gbiliuruga yonoo jangogianon seiroyo kanageso tuun mamaga yonoo manj bengiaga koloowa. ⁴ * Anutunon mono gii ano gbiliuruga onjo Aabahambaa kotumotueya ii toroqen onjombaa. Kaanagadeen balon asaga Aabaham muro giinon iikanon waba koloon laligojani, ii bunq qen aowaga.”

⁵ Kaen jen Jeikob wasiro mesaon Mesopotemia (Padan Aram) balonon Labambaanon kemambaajon keno. Laban ii Aram eja Betuelwaa meriaga, Jeikob ano Iisoo yoroo nemungara Rebekawaa naanaga. Kianj.

Iisoonon ala-ala emba mon mero.

⁶ Aisaknon Jeikob kotuegon mun embia mewiwaajon Mesopotemia balonon wasiroti, ii Iisoonon moro. Kotuegon mun kokaen jen koton muro: “Gii Keinan yonoo naamboragia yonoononga mon embaga mende mewa.”

⁷ Kaen jen kotooro nemunmanja yoroo qaa jegara ten koma mesaon Mesopotemia (Padan Aram) balonon kenoti, Iisoonon ii kaanagadeen moro. ⁸ Ii moma manja Aisaknon Keinan emba togon moma bolin aon laligoroti, Iisoonon ii iima moma

* 28:4: Jen 17.4-8

kotoro. ⁹ Ii moma kotonj manja jaanonj sokombaatiwaaajonj asia Aabrahambaa meria Ismaelonj komuro iwaa mirinonj kema borata Malahat, Nebaiotwaa naanja ii mero embauruta karoonj koloogi. Kianj.

Jeikobnonj Siwewaa doya gaanonj iiro.

¹⁰ Jeikobnonj Beerseba gomanj mesaonj Haran gomanonj kemambaajonj keno. ¹¹ Kema laligonj balonj monjonj keuma weenj jaaya kemerotiwaaajonj ama iikanonj jamo ragiti, iikanonja monj menwanj qembonja qenj gomantiinanonj gaonj ero. ¹² * Gaonj enj iikanonj gaonj kuku monj kokaenj iiro: Do mombaa kitia namononj kuugi kema qaga ii Siwenonj uma kuunj nano Anutuwaa gajobauruta yonononj iikanonj riinj uma kamaanj anji.

¹³ * Kaenj anji Ponjonj iwaa kosianonj nama qaa kokaenj ijoro: “Niinonj Ponj, asaga Aabrahambaa Anutuya ano manja Aisakwaa Anutuya koloojenj. Balonj koi ejani, niinonj ii gii ano goo gbiliuruga onoo bunaga qenj onomanja. ¹⁴ * Goo gbiliuruga yonononj koloonj seisei anji janngogianonj namowaa sububunj kaanja koloowaa. Kaenj kolooro juma deema balonj weenj koukoutanonj ano kemekemetanonj, Saut ano Noot lee lee, eu ano emu iikanonj baagenj sokoma kema laligowu. Goojonj ama goo gbiliuruga yonoononja mombaajonj ama noo kotumotuenanonj mono namowaa kanageso tuunj kuuya yonoo qagianonj uro oyanboyanj mokoloowuya. ¹⁵ Moba, niinonj giwo laligonj

* **28:12:** Jon 1.51 * **28:13:** Jen 13.14-15 * **28:14:** Jen 12.3; 22.18

daen daen kema kan laligowagati, iikawaa so mono sopa somonjon goma laligon uma guambe balon kokanon mombo eleema kawaga. Niinon gii mende gomesaon qaa jen somonjon gombeti, iikawaa so ambe hona koloodaborowaa.”

¹⁶ Kaen ijoro Jeikobnon gaon uutanonga uuta tooro moma waama kokaen jero: “Ponjon mono onanon balon koi kanon laligojato, niinon ii wala mende mojena.” ¹⁷ Kaen jero jenenja ororo qaa kokaen jero: “Balon koi mono kowoga ano keemomoyawo kolooja. Koi kanon mono onanon Anutuwaanon dun raraya ano Siwewaa naguya kolooja.”

¹⁸ Kaen jen goman ano umugawodeen waama jamo qembonja qen eroti, ii men waama jawo toon onon kuun qaganon kele apuya maama moriro. ¹⁹ Morin goman iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Wala taon iikawaa qata ii Luz qama laligogi. ²⁰ Jeikobnon balon iikawaa qata donogoga Betel qama qaa kokaen jen somonjon jojopon qanon jen kotiuro: “Oo Anutu, giinon niwo laligon kana koi kemañati, iikanon nii galen koma noma nembanenena ano selenaa esuya mokolon nona ²¹ saanon luae qaganon mannaa mirinon mombo eleema kemañati een, niinon mono goo uuainga ten koma laligowe giinon noo Pon Anutuna koloon laligowa.

²² Jamo koi men waama jawo toon onon ku-ujenji, iikanon mono goo dun raraga ero iwoi kuuya togon noma laligowagi, niinon ii onanon mendeembe tuun 10 koloogi iikanonja motomotoon men leun goma laligomanja.” Kian.

29

Jeikobnonḡ Labambaa mirinonḡ keuro.

¹ Jeikobnonḡ kaenḡ jenḡ mesaonḡ kana toroqenḡ kema weenḡ koukoutaa kanageso yonḡoo balononḡ keuro. ² Kanonḡ keuma balonḡ korianonḡ apu ronḡ monḡ iiro. Miri toya yonḡononḡ lama tuunḡgia unḡuama iikanonḡ apu onḡoma laligogi. Kambanḡ kanonḡ apu ronḡ kawaa kosianonḡ lama tuunḡ ka-roonḡ egi apu ronḡ qaa ootanonḡ jamo somata ii mende metanḡgi. ³ Lama galenḡ yonḡononḡ wala lama tuunḡgia kuuya iikanonḡ menḡ kululuunḡ onḡoma jamo ii apu ronḡ qaa ootanonḡga gbililingogi kenogo lamaurugia apu onḡonḡgi negi jamo ii mombo dunḡanonḡ komakegi.

⁴ Jeikobnonḡ lama galenḡ ii kokaenḡ qisinḡ onḡono: “Eja alauruna, onḡo dakaya?” Qisinḡ onḡono “Nono Harambaaonḡa,” kaenḡ meleema mugi.

⁵ Meleema mugi kokaenḡ qisinḡ onḡono: “Onḡo Naahorwaa esia Laban moma muju me qaago?” Qisinḡ onḡono “Saanonḡ moma mujonḡ,” jegi.

⁶ Jegi kokaenḡ qisinḡ onḡoma jero: “Ii saanonḡ laligoja me qaago?”

Kaenḡ jero kokaenḡ ijogi: “Ii saanonḡ laligoja. Iiba, iwaa borata Reizelnonḡ mono endu lama unḡuama kaja.”

⁷ Kaenḡ ijogi Jeikobnonḡ jero: “Iibu, weenḡ somata ero lama ii gomantiinḡaajonḡ kululuunḡ onḡombombaa kambanḡanonḡ mende torija. Kawaa-jonḡ saanonḡ lamagia apu onḡonḡgi negi mombo unḡuama laaligogianonḡ kema onḡoonḡgi nenegia newu.”

⁸ Kaen jero kokaen meleengi: “Kaen saanon mende ambona. Wala lama tuun kuuya kuluun onoma jamo ii apu ron qaa ootanon ga gbililingonin kenogo mono lamaurunana apu ononin newuya.”

⁹ Jeikobnon yonowo qaa kaen amin moma nangi ikanonadeen Reizelnon manaanon lama tuun unuama karo. Reizel iinon lama galen gawon men laligoro. ¹⁰ Karo Jeikobnon owayaa borata Reizel ano owayaanon lama tuun injiima apu ron qaa ootanon kema jamo ii metaama owaya Labambaanon lamauruta apu unuagi. ¹¹ Unuagidaboron Jeikobnon Reizel buuta kiton nen kanain kotakota gama saaro.

¹² Saama Reizelwaajon jero: “Nii goo mangaa tinitosaya koloojen. Nii Rebekawaa meriaga.” Kaen jero Reizelnon moma uulanawo bobogarin manaanon kema buzu ii jero moro. ¹³ Labanon naanaa meria Jeikobwaa buzuya moma ii uulanawo mokoloomambaajon keno. Kema mokolon iima suunon angomun buuta kiton nen wama mirianon uri. Uma iwoi kuuya kolooroti, Jeikobnon iikawaa sunduya jero moro. ¹⁴ Ii moma kokaen jero: “Saanon, giinon neenaa sakitina koloojan.” Kaen jero koin motoongowaa so iwo rama laligoro. Kian.

Jeikobnon Lea ano Reizel embawoitaga orono.

¹⁵ Kaen laligoro Labanon Jeikob kokaen ijoro: “Gii tinitosana laligojanwaajon tawaga qaa een welen qen nombabo. Ii mende sokombaa. Kawaaajon tawaga dawi mewagiwaajon mojan,

ii saanon jena momaŋa.” ¹⁶ Labambaa bora-woita woi laligori. Somataa qata Lea. Kogaa qata Reizel. ¹⁷ Leawaa jaayanon iima-ainŋainawo kolooro, Reizel seliaa kaitania ano jaasewana ii kuuya iima-ainŋainawo totoon kolooro.

¹⁸ Jeikobwaa uunaŋa ii Reizelwaanon erotiwaajon ama qaa kokaen jero: “Niinon boraga kanagenŋa Reizel memambaajon saanon yambu 7 welen qen goma laligomaŋa.”

¹⁹ Kaen jero kokaen ijoro: “Ii eja morota mon mube mende sokombaboto, gii gombe sokom-baa. Kawaajon saanon niwo koi laligowa.”

²⁰ Kaen jero Reizel memambaajon yambu 7 welen qen muŋ laligoro. Uunaŋanon Reizelwaajon erotiwaajon ama yambu iikawaajon moro ween afaŋa tani kolooro. Kiaŋ.

²¹ Yambu 7 tegoro Jeikobnon owaya Laban kokaen ijoro: “Noo gawon meme kambananon mono tegojiwaajon saanon embana Reizel nona iwo en laligomaŋa.” ²² Labanon qaa ii moma miri toya kuuya horon kululuun onoma lomban ano nen korisoro anŋi. ²³ Ii anŋi tegoro goman tiiro Labanon borata Lea wama kema Jeikob muro miri uutanon uma motoon eri.

²⁴ Labanon welen embia qata Zilpa ii borata Leawaa welenqeqeyaga laligowaatiwaajon muro.

²⁵ Motoon eri goman ano Jeikobnon embia iima moro Reizel qaagoto, ii Lea kolooro yooyaanon kema kokaen jen muro: “Gii mono naa terega ama nonjanate? Nii Reizel memambaajon welen qen goma laligoweto, gii mono naambaajon tiligon nonjan?”

26 Ii moma meleema kokaen ijoro: “Goman kokanon data een laligoro koganon eja mewaatiwaa nanamemeņa ii nonoonon mende eja. 27 Kawaajon saanon maran korisoro ii Leawo sonda motoongowaa so laligon aisoona tegoro koga kaanagadeen gomaņa. Ii mewaatiwaaajon mono kaanagadeen yambu 7 toroqen welen qen noma laligowa.”

28 Kaen ijoro uumotoongo ama Leawo maran korisoro kaban ii sonda motoongowaa so laligoro tegoro Labanon borata Reizel kaanagadeen embia koloowaatiwaaajon muro. 29 Labanon welen embia qata Bilha ii borata Reizelwaa welenqeqeyaga laligowaatiwaaajon muro. 30 Jeikobnon Reizel ii kaanagadeen embiaga mero. Uunaananon Reizelwaaajon erotiwaajon ama Reizel ii Lea uugun jopagon mun laligoro. Kawaajon yambu 7 toroqen Laban welen qen mun laligoro. Kian.

Jeikobwaa merauruta koloogi.

31 Jeikobwaa uutanon Leawaajon mamaga mende ero zizi togoro Ponon iiro mende sokono Lea koro ambaatiwaaajon ilaan muroto, koga Reizelnon aruņa laligoro. 32 Leanon korowo koloon laligon mera ejaga men qaa kokaen jero, “Ponon tapekokorona iiro lonanon saanon kanain jopagon noma laligowaa.” Kaen jen qata iikawaa so Ruuben qaro. (Ruuben = Tapekokorona iiro.) 33 Kanagen mombo koro ama mera eja mon men qaa kokaen jero: “Lonanon melaada jopagon nono Ponon ii moma mera koi

kaanagadeen nonja.” Kaen jen qata iikawaa so Simeon qaro. (Simeon = Gejianonj moro.)

³⁴ Kawaa gematanonj mombo koro ama mera eja monj menj qaa kokaen jero: “Nii merauruta karoonj lonaajonj onjonjeniwaajonj iinonj mono kanainj uuta niwo somongowaa.” Kaen jen qata iikawaa so Liwai qaro. (Liwai = Uuta somongowaa.) ³⁵ Kawaa gematanonj dunanonj mombo koro ama mera eja monj menj qaa kokaen jero: “Nii kambanj kokaamba Ponj mepeseejen.” Kawaaajonj qata iikawaa so Juuda (mepemepesee) qaro. Kawaa gematanonj mera mombo mende mero. Kianj.

30

¹ Reizelonj arunja laligonj Jeikobwaaajonj merabora monj mende menj iyanjaa kania kaen iima data Lea gema qenj uutanonj motoqoto moma Jeikobwaaajonj qaa kokaen jero: “Gii mono mera mokoloowa. Ii mende mokoloona niinonj mono laligomambaajonj amamaanj komumana.”

² Kaen jero Jeikobnonj irinja soono uuduuduu moma munj kokaen ijoro: “Nii mono mera no-maenj mokoloowenaga? Anutunonj gii mera mewagatiwaaajonj somongonj goma laligojanto, niinonj Anutuga qaago.”

³ Kaen jero Reizelonj kokaen ijoro: “Noo welenj embana Bilha ii koi. Saanonj iwo ena noo mera monj mewaa. Iinonj nemunj kono niinonj kaanagadeen iwaanonga merabora mokolonj onjoma nemungia koloonj laligomana.” ⁴ Kaen jen welenj embia Bilha muro embiaga menj iwo ero.

⁵ Ero Bilhanonj koro ama Jeikobwaa meria mero.

⁶ Meria mero Reizelnoŋ kokaen jero: “Anutunon gosin nono sokombe qamakooli qaana moma mera ejaga nonja.” Kawaajon qata Dan qaro. (Dan = Gosin nono sokonjen.) ⁷ Reizelwaa welen embia Bilhanon mombo koro ama Jeikobwaa meria moŋ mero woi kolooro.

⁸ Kaen mero Reizelnoŋ kokaen jero: “Danawo mamaga aonoron haamo anjen.” Kaen jen iikawaa so mera qata Naftali (Aonorowe) qaro. ⁹ Leanon mombo koro mende ama ii iima kawaa-jon iyanaa welen embia qata Zilpa men Jeikob muro embiaga kolooro. ¹⁰ Embiaga koloon Jeikobwaa mera ejaga mero. ¹¹ Mero Leanon “Simbawonawo!” jen qata Gad (simbawonawo) qaro. ¹² Zilpa, Leawaa welen embia kanon Jeikobwaa meria moŋ mombo mero woi kolooro.

¹³ Kaen kolooro Leanon qaa kokaen jero: “Ninon keraqeeango somata mojen. Emba yononon mono noojon oyanboyan qama laligowuya.” Kaen jen iikawaa so mera qata Aser qaro. (Aser = Oyanboyan qabu.) ¹⁴ Wiitnon masu qero koto kambananon somana moŋnon Ruubenon seleengen kema balon korianon asagbalen hamo * mokolooro. Hamo ii mokolon men kan nemanja Lea muro. Muro Reizelnoŋ data kokaen ijoro: “Goo meraganon hamo men kaji, iikawaa tosaanja mono nona nemanja.”

¹⁵ Kaen ijoro Leanon kokaen jero: “Giinon lona nuana sokombaatiwaajon romongoweto, gii mono meranaanon asagbalen hamo koi ii

* **30:14:** Asagbalen: Emba yononon asagbalen hamo nen afaanon koro ambombaajon angiti, iikaan moma laarigi.

kaanjadideen nuamambaajon mojan. Ii mende sokonja.” Kaen jero Reizelnon kokaen ijoro: “Saanon! Meragaanon hamo ii nombaati een, mono saanon Jeikobwo gomantiina koi ewao.”

¹⁶ Kaen jero Jeikobnon mare iikanon gawon mesaon karo Leanon kema mokoloon mun kokaen ijoro: “Niinon meranaanon asagbalej hamo kanon mono goo sewanga mejenja. Kawaa-jon mono niwo ewota.” Kaen ijoro Jeikobnon gomantiina iikanon iwo eri.

¹⁷ Iwo eri Anutunon Leawaanon qaa qamakoolia moro koro ama Jeikobwaa meria 5:ya mero.

¹⁸ Ii menj qaa kokaen jero: “Niinon welen embana ii lona muwetiwaajon Anutunon iikawaa tawaya koi nonja.” Kaen jen iikawaa so qata Aiskar (tawa) qaro.

¹⁹ Kawaa gematanon Leanon mombo koro ama Jeikobwaa meria 6:ya mero.

²⁰ Ii menj qaa kokaen jero: “Anutunon kalen awaa soro nonja. Lona Jeikobwaa merauruta 6 mewetiwaajon iinon mono pondan niwo laligon qabuna noma laligowaa.” Kaen jen iikawaa so mera qata Zebulun qaro. (Zebulun = qabuna)

²¹ Kamban tosia tegoro Leanon bora menj qata Daina qaro.

²² Anutunon mombo Reizel kaanagadeen romongon mun qaa qamakoolia moma koro ambiwaajon ilaan muro. ²³ Ilaan muro koro ama mera mon menj qaa kokaen jero: “Anutunon gamuna metogoja.”

²⁴ Kaen jen toroqen kokaen jero: “Ponnon mono merana mon toroqen nombaa.” Kaen jen

iikawaa so mera qata Joosef (= Toroqen nombaa.) qaro. Kian.

Jeikobwaanonj lama tuunanonj seiro.

²⁵ Reizelnonj meria Joosef mero iikawaa gematanonj Jeikobnonj Laban kokaen ijoro: “Nii neenaa gomanj mirinanonj kemambaajonj mojenj. Kawaaajonj saanonj wasinj nona eleema kemaŋa. ²⁶ Emba meraanuruna koi yonoojonj ama goo welenŋa qen laligoweti, mono ii nona motoonj kembonŋa. Nii gawonj somata totoonj menj laligoweti, ii geenŋo saanonj mojanj.”

²⁷ Kaen ijoro Labanonj kokaen jero: “Gii moma qeangonj nonjanj eenj, mono saanonj koi laligowa. Pononj goojonj ama nii kotuegonj noma laligoroti, nii unju qewe qaa kaen kolooro mojenj.”

²⁸ Kaen jenj toroqenj kokaen jero: “Mono gawonŋaa tawayaa janŋoya jena sewanŋa ii saanonj gomaŋa.” ²⁹ Kaen jero Jeikobnonj kokaen ijoro: “Nii goo welenj nomaenj qen laligonj goo gomanonj miriwaa oro tuunŋa tuunŋa galenj koma onombe somariigiti, ii geenŋo saanonj mojanj. ³⁰ Wala nii koi mende kawe iikanonj oro iwoiga mamaga mende enj gonoto, iikanonj mono nii kawe kambanj kanonj sein jaasoonŋo koloaju. Nii daengenj daengenj kema kaweti, iikanonj Pononj kotuegonj gono laligona. Kaen laligonato, nii mono naa kambanonj saanonj neenaa kanagesouruna nanŋonj onjomambaajonj ama gawonj iwoi kanainj mewenaga?”

³¹ Kaen ijoro Labanonj kokaen qisiro: “Nii mono naama gombenaga?” Kaen qisiro Jeikobnonj meleema kokaen jero: “Iwoi monj mende

nombato, iwoi motoonngo koigadeen noojon am-bagati een, nii saanon toroqen goonon lama tuunja tuunja ii kalan koma jaagalen men onoma laligomaña. ³² Nii saanon goonon lama ano meme tuunja kuuya ii kete injiima gosimaña. Ii gosin lama meria baron kuuya ano meme (nonin) donja titogiawo ano teregia diriwen, sojotinjiri me korombongi ii kuuya mendeema iyangia men kululuun onomba. Iyononon saanon gawon men laligowetiwaa tawana koloowu. ³³ Kanagen gawonaa tawana, lama ano meme ii injiima gosi-mambaajon kawagati, kambañ iikanon uuna dindinaa kania ii afaangon kokaen mokoloowa: Meme (nonin) titogia qaa ano diriwen, sojotinjiri me korombongia qaa ii kuuya ano lama baronja qaago kuuya noo tuunanon nambuti, ii niinon yongoro mejen, kaen moma kotowa.”

³⁴ Kaen jero Labanon kokaen meleeno: “Nii saanon uumotoonngo anjen. Qaa jejanj iikaan kana ii ewaa.” ³⁵ Kaen meleema weemboria iikanondeen Labanon meme (nonin) ejia teregia jirinjooron ano diriwen sojotinjiri me korombongia ano meme embia kuuya teregia titogiawo ano diriwen sojotinjiri me korombongi me sele jugianon iwoi taanja raroti, ii kuuya ano lama meria baron kuuya ii gosin metogon onoma anaa merauruta yonoo borogianon ama onono. ³⁶ Labanon ii ama onooma yonowo Jeikobwaanon lama ano meme tuun ii unuama weemboria karonj kekembaa so kema kanon laligogi. Koriganon kaen laligogi Jeikobnon toroqen Labambaanon lama ano meme tuunja tuunja

ii galeŋ koma oŋoma laligoro.

³⁷ Kaen laligon komoŋ, wakato ano gou gere iikawaa boria gbiligbili kotoŋ meŋ selegia jinjoro-roŋ kombolatiro biiwianoŋ taaliro jirinjooroŋ kolooro. †

³⁸ Kaen kolooro gere borogia koombolatia ii meŋ oro yoŋoo apu juugia kuuya kanon ano apu newombaajoŋ kagi wosogianondeeŋ ero. Kaen ero lama ano meme tuuŋ yoŋonoŋ ejiانوŋ unuualeembutiwaa aiŋ geriawo moma apu newombaajoŋ kaŋ mokoloŋ iigi. ³⁹ Kaen iima meme eja yoŋonoŋ gere boria iikawaa kosogianoŋ embia unuualeeŋgi. Kaen unuualeeŋgi koro ama laligogitiwaaajoŋ meraboraaurugia kaweŋtetere, titogiawo ano diriweŋ, soŋojinjiri me korombonŋi ii oŋoma laligogi.

⁴⁰ Kaen laligogi Jeikobnoŋ lama ano meme (noniŋ) meria kaanŋia ii gosiŋ mendeema oŋoma aŋa aŋa tuuŋgia so oŋonoto, oro somata ii areŋgoŋ oŋono jaagia Labambaanoŋ oro baroŋ ano teregia titogiawo yoŋoonoŋ baageŋ uuŋ naŋgi. Kaen ama aŋaajoŋ lama ano meme (noniŋ) tuuŋa tuuŋa metogoŋ mokoloŋ oŋono. Ii mokoloŋ somoŋgoŋ oŋono Labambaa lama tuuŋanoŋ mende kema toroqeoŋ oŋoŋgi.

⁴¹ Oro embia kotakota yoŋonoŋ ejiانوŋ unuualeembutiwaa aiŋ geriawo mogi Jeikobnoŋ kambaŋ so iikanonŋ gere boria ii apu juunoŋ ano.

† **30:37:** Gere boria: ii sopawaajoŋ mende ano. Kaanagadeeŋ tiriqoonjoŋ me jenanoŋ amambaajoŋ qaago. Anutunoŋ ŋaa yaweŋ ano oweŋ jenanoŋ ambambaajoŋ mende jeroto, Jeikobwaa uutanoŋ dingoro teŋ koma laligorotiwaajoŋ toomoriambaa kania kaen kuma muro.

Kawaajon oro ejia yononon kan ii wosogianon mokolon iima kosianon kanon embia ii unualeema laligogi.

⁴² Kaen laligogito, oro embianon esungia kamaanqeqeta koloogiti een, iinon gere boria ii iyonoo wosogianon mende ama laligoro. Kaen ama laligoro oro esungia kamakamaata yononon Labambaa tuunanon toroqegi esungia kotakota yononon Jeikobwaa tuunanon kema toroqegi. ⁴³ Jeikobnon kaen ama kindinbiri eja qaqaibunayawo kolon toomorian mokoloo. Lama ano meme tuun mamaga bun qen aon welenqeqe ejemba unuano kamel ano dongi tuuna tuuna asugin seigi togia koloo. Kian.

31

Jeikobnon Laban mesaon olon koma keno.

¹ Labambaa meraurutanon qaa kokaen jegi Jeikobwaa gejianon kemero moro: “Mannananon iwoi bun qen laligoroti, Jeikobnon ii kuuya kalugon konjoratin angon kono. Mannaaa esuhinaya galen koma iikawanon hinaya kuuya ii iyanajon mokolon kindinbiri kolooja.”

² Qaa ii moro ano looyaa jaasewana iima kokaen moma asariro: “Labanon wala ala awaa kolon noma laligon kouroto, kaana mende toroqen ama laligoja.”

³ Kaen moma asariro Ponon Jeikob kokaen ijoro: “Gii mono eleema manasauruga yonoo balonon kema tinitosauruga yonowo laligowa. Kema laligona niinon giwo nama laligomanja.”

⁴ Jeikobnon qaa ii moma Reizel ano Lea yoroonon qaa ano keno balon korianon lama tuunja tuunja galej koma ononoti, iikanon kari. ⁵ Kari kokaen irijoro: “Niinon mangaraa jaasewana iima kokaen moma asarijen: Iinon wala ala awaa ama noma laligon kouroto, iikaana mombo mende ama laligoja. Manaa Anutuyanon mono kilen niwo nama laligon kouro. ⁶ Nii ku-usuna kuuya kululuun iikawaa so mangara welen qen mun laligon koubeti, oro ii saanon mojado.

⁷ “Kaen laligoweto, iinon anjomokolon qaganon ama noma laligon gawonaa tawaya ii somana 10:baa so utequte ama laligoro. Kaen ama noma laligoroto, Ponon anjon koma muro tiwitiwilaa mon mende ama nono laligowe. ⁸ Kamban monon kokaen jero, ‘Lama ano meme (nonin) titogiawo koloowuti, ii mono goo gawon tawaga koloowu.’ Kaen jero oro tuun kuuya yononon meraboraangia titogiawo onongi. Kamban monon kokaen jero, ‘Lama ano meme (nonin) kawentetere koloowuti, ii mono goo gawon tawaga koloowu.’ Kaen jero oro tuun kuuya yononon meraboraangia kawentetere onongi. ⁹ Anutunon kaen ano asugiro mangaraa tuunanonga oro konjoratin unuama nono seigi.

¹⁰ “Oro ejianon embia unualeema laligogiti, kamban iikanon gaon iima jaana unu waama iibe meme (nonin) ejianon embia unualeema nangiti, iyonoo selegia ii kawentetere, titogiawo ano diriwon, sonojinjiri me korombongi kuuya koloogi.

¹¹ Nii gaon iibe kanon Anutuwa gajoba monon

noojon 'Jeikob!' qaro. Kaen qaro 'Koi nanjen,' jen meleembe. ¹² Meleembe kokaen toroqen nijoro: 'Labanon iwoi kuuya ama gomakeji, niinon ii iima mojen. Kawaajon saanon jaaga otaama uun iiba: Meme (nonin) ejia kuuya embia unualeema nanjuti, iyonoo selegianon kawentetere, titogiawo ano diriwen, sojotinjiri me korombongi kolooja. ¹³ * Niinon Betel kanon asugin gombe jamo dangunu mon kuun kele morin niwo qaa somongon jojopan qaanon jen kotiina. Niinon Anutu ii ano goojon qaa kokaen jejen: Gii mono keteda koi waama kantri koi mesaon geengaa kolokoloo gomanqanon mombo eleema kema.'"

¹⁴ Jeikobnon qaaya kaen jero Reizel ano Lea yoronon kokaen meleema mun ijori: "Mannaraa mirinon borosamowaa bakaya mon ii noroonon mende toroqen raja. ¹⁵ Iinon eja norono sewanaranon karo ii anajongadeen men gilidabororo. Kawaajon noro mono waba tani ama norono laligon kouri. ¹⁶ Kawaajon Anutunon mannaraa tuunqona esuhina ilawoila konjoratin wano seiroti, ii kuuya mono onqanon anana ano meraboraurunana ananaa bunaga kolooja. Kawaajon Anutunon jen koton gonoti, giinon mono ii kuuya ten koma otaawa."

¹⁷ Kaen ijori waama men mozozongon men embamerauruta kobibiin onono kamel qagianon ugi.

¹⁸ Miriwaa oro tuunq kuuya konjoma onono wala kenji. Esuhina iwoiya kuuya Mesopotemia (Padan Aram) balanon laligon

* **31:13:** Jen 28.18-22

mokolooro seiroti, ii korebore kololooŋ manja Aisakwaanonj kembombaaŋonj Keinan balononj baagenj kenji. ¹⁹ Kambanjan kanonj Labanonj lama jugia motomambaaŋonj keno Reizelnonj manjaa mirinonj donlopionj bubuga yongoro mero. ²⁰ Yongoro mero Jeikobnonj toroqen looya Aram eja Laban ii kokaen tiligonj muro: Kembombaa qaaya ii mende jero moroto, mono oloŋ mesaonj kenji. ²¹ Kaen oloŋ kenji kamel yonononj ilawoilaya kuuya menj bosinji. Kema Yufreitis apu gowoya kotonj Gilead balonj baanawo iikanonj baagenj kenji. Kianj.

Labanonj Jeikob otaanj keno.

²² Kengito, weemboria karoona kolooro kanonj qaa kokaen jegi Labanonj moro, “Jeikobnonj mono togonj oloŋ koma keno.” ²³ Ii moma waama tinitosa ejauruta unjuama weemboria 7:baa so onjotaan kema kema Gilead balonj baanawo kanonj mokolooŋ onjongi. ²⁴ Onjongiti, goman-tiina iikanona Anutunonj Aram eja Laban ii gaononj asuginj qaa kokaen ijoro: “Gii Jeikob-waaŋonj kotumotue me qasumasuaa qaa monj jewabotiwaajonj mono moma kotonj galenj menj aowa.” ²⁵ Unjuangi Jeikobnonj opo sel kuuna Gilead balonj baanawononj mororonjonj kuuro Laban ano ejauruta yonononj kaanagadeen opo sel kuungia iikanonj kuunj egi.

²⁶ Enj waama qegia Jeikobwaanonj kema kokaen jero moro: “Gii mono naa terega ama nona? Gii tiligonj nonjanj. Kere yonononj manja qen emba yongoro horonjkejuti, mono iikawaa tani noo borawoina oloŋ uruama koi kana. ²⁷ Gii

naambaajon angomokolon ama noma uulanawo olon koma nomesaon kana? Gii mono naambaajon qaa mon mende jena mobe lan kana? Ii mobenagati een, nii saanon rii gbawe ambe koman koma gita kulele qegi korisoro qaganon onoombe kawuyaga.

²⁸ “Ii mobenagati een, mono saanon esauruna ano borawoina buugia kiton nen yeizozogia jewenaga. Gii mono uuga qaawaa tere kaanja anjana. ²⁹ Niinon ku-usunawo kan saanon tiwilaan gombenagato, gomantiinja ewe mangaa Anutuyanon qaa kokaen nijojaa: ‘Gii Jeikobwaajon kotumotue me qasumasuaa qaa mon jewabotiwaajon mono moma koton galen men aowa.’ ³⁰ Kawaajon mesaowa, geengaa mangaa goman mirinon eleemambaa uuainga somata moma laligongo mesaodaboron kananon kan laligojan. Kawaajon saanon kembato, noonon donlopionuruna ii mono naambaajon yongoro men kana?”

³¹ Labanon kaen ijoro Jeikobnon kokaen meleema muro: “Giinon borawoiga manjaqege ku-usun qaganon nuambabotiwaajon romonjon keena moma olon koma kani. ³² Kaninto, monnon donlopion bubuga mero mokoloowagi, ii saanon qena komuwaa. Ilawoila kuuya men laligojeni, ii saanon tinitosaurunara yonoo jaanon iima gosin nama goonon iwoiga mon mokolon iima ii saanon mewa.” Jeikobnon kaen ijoroto, embia Reizelnon donlopion ii yongoro meroti, loyanon ii mende morotiwaajon ii hanqan qen jero.

³³ Kaen jero qegia Jeikobwaa opo sel kuunjanon uma qengama mongama Leawaa opo sel kuunjanon uma toroqen welen embawoi yoroo opo sel kuunjaranon uma qengama mongama iwoi mon mende mokoloro. Leawaanon kuun mesaon kawaa gematanon Reizelwaa kuunjanon uro. ³⁴ Uroto, Reizelnon donlopion bubuga ii men gesonon mouma kamel qaganon dun rarawaa uutanon ama qaganon uma qelanjin raro. Kaen raro mananon opo kuunaa uuta kuuya qengamoto, ii mende mokoloro. ³⁵ Reizelnon manja kokaen ijoro: “Somatana, nii koinon niiro rajeniwaajon ama goo jaasewanjanon saanon mende waamanja. Kawaaajon uuduudu mende moma nomba.” Kaen ijoro miriwaa donlopion bubuga iikawaajon monjanoto, ii mende mokoloro.

³⁶ Mende mokoloro nama Jeikobnon irina soono temboma Laban kokaen jen qisin muro: “Niinon naa kanaga ama songiwe? Mono naa sili bologa ama gombetiwaajon kakasililinon tiwowasanon tigon nonjan? ³⁷ Noo esuhinana kuuya qengan daborongo mono naa iwoiga mon mokoloona goo miri uuta bunaga kolonaga? Ii saanon men koi kan tinitosaurunara yonoo jaagianon ana iigi batunaranon qaa lombo enagati, ii gosin jen tegon mindigon norombuya.

³⁸ “Niinon giwo yambu 20 laligon waabe. Kamban iikawaa uutanon gawonga mewe goonon lama ano meme (nonin) yononon mende jangon qaongito, awaagadeen kolon seisei ama laligogi. Kaanagadeen lama ejia mon goo oro tuunonja mende qen newe. ³⁹ Kamban tosaanon oro

kawalianon lama qeŋ kitomitooroti, ii mende meŋ kaŋ goma laligoweto, iikawaa kitia ii neenaa tuuŋŋona meŋ kitianon ama laligowe. Lamaga gomantiinanon me asasaganon yonŋoro meŋ laligowuyagati, kileŋ iikawaa kitia amambaajon jeŋkooto ana ii otaan laligowe.

⁴⁰ “Weeŋ biiwianon goman gerianon nooro gomantiinanon memetotonanon nuro sanŋona moma laligowe. Kambaŋ mamaga gaon gbiligibili laligowe. ⁴¹ Yambu 20:waa so iikaan goo gomanon laligon waabe tegoja. Yambu 14 ii borawoiga oromambaajon welen qeŋ goma laligowe. Iikawaa gematanon yambu 6 ii lama bulmakao mokoloomambaajon goonon gawon meŋ laligowe. Kaen laligoweto, giinon gawon memewaa tawana ii somanŋa 10:baa so utequte ama laligona.

⁴² “Asana Aabahambaa Anutuya amana Aisaknon waeya meŋ mepeseenkeji, iinon gemananon aworo koloon mende kotinŋon nonagi een, giinon mono bobora wasin nona kawenaga. Kaen ama nonagato, Anutunon noonon siimbobolo kakasililin iiro gawon boronanon seleqeŋe ama meŋ laligoweti, ii iima kete gomantiinanon noo qaana gosin jeŋ tegoro mojan.” Kian.

Jeikob ano Laban yoronon soomonŋo ani.

⁴³ Jeikobnon kaen jero Labanon kokaen meleema muro: “Emba woi koi mono noo borawoinaga. Yoro meraboraurugara ii noononŋa. Lama bulmakao tuuŋa tuuŋa koi ii noononŋa. Iwoi kuuya koi iijanŋi, ii

kuuya noo bunagadeen kolooja. Kaento, mesaowa niinon kete borawoina koi ano meraboraaurugara ononiti, yononon kembutiwaa qaagia jegi ii gewagomambaajon moma bimoojen. ⁴⁴ Kawaajon saanon kan gou koma aon batunaranon soomongo ambo. Ii qendeembotiwaajon romongon noroma dangunu kaanja batunaranon ewaa.”

⁴⁵ Kaen jero Jeikobnon jamo men men kuuro moroalimban dangunu kaanja sodogara koloon nano. ⁴⁶ Iikanon nano Jeikobnon tinitosauruta yonoojon jamo men kululuuwutiwaajon jero. Kaen jero jamo men qanon qanon ama kululuugi uro iikawaa kosianon nene lomban oon negi. ⁴⁷ Labanon jamo tuun kawaa qata Jegar Sahaduta qaro Jeikobnon qata Galed qaro. *

⁴⁸ Kaen qama looyanon qegia Jeikob kokaen ijoro: “Jamo tuun koi mono kete anaraa batunaranon moroalimban dangununaraga ewaa.” Kawaajon Jeikobnon iikawaa qata Galed qaro. ⁴⁹ Labanon qaa toroqen kokaen jero: “Ponon deema laligowoti, kamban iikanon batunaranon jaayanon niriima riin galen men noroma laligowaa.” Kawaa so balon iikawaa qata mon Mizpa qaro. (Mizpa = Galen meme miri koriga.)

⁵⁰ Labanon qaa ii toroqen kokaen ijoro: “Giinon borawoina horon ureen aon ama oromba me toroqen emba tosaanja onombagati een, mono qaa koi moma laligowa: Balon eja monnon kosonaranon mende laligon niriiro Anutunon mono kilen

* **31:47:** Dangunu jamo tuun: ii Hibruu qaanon Galed ano Arameik qaanon Jegar Sahaduta.

saanonj niriima batunaranonj soomongo ejiwaa qaaya ii nanjonj jen laligowaa.”

⁵¹ Kaen jionj mombo toroqenj kokaen jero: “Qe-gana moba, jamo tuunj koi ano toonj koi kuu-jeni, iikanonj mono anaraa batunaranonj dangunu kaanja rama ubao. ⁵² Jamo tuunj koi mono dangununara koloonj rama ubaa ano toonj koi ii kaanagadeen dangununara koloonj rama ubaa. Iikanonj soomongonaraajonj kokaen romongonj noroma rama ubao: Niinonj menj bolinj gomambaajonj moma jamo tuunj koi mende uugun goononj kamaņa. Giinonj kaanjadeen menj bolinj nomambaajonj moma jamo tuunj ano toonj koi mende uruugunj noononj kawa. ⁵³ Aabraham, Naahor ano yoroo manğaraa bengia Anutu iinonj mono qaa batunaranonj kolooro ii gosinj jen tegonj norombaa.” Labanonj kaen ijoro Jeikobnonj qaa ii somongonj Anutuwaa qanonj jojopanj qaanonj jen kotiiro. Manja Aisaknonj Anutu iikawaa waeya menj mepeseen laligoro.

⁵⁴ Jeikobnonj kaen ama balonj baananonj oro qen iikanonj siimolonj oonj tinitosauruta horonj onono lombanonj kagi. Kanj nene nenj gomantiinanonj rii oronj baananonj kanonj egi. ⁵⁵ Egi gomanj asariro Labanonj umugawodeen waama esauruta ano borawoita buugia kitonj nenj kotuegonj onoma yeizozogia jero. Ii jen onomesaonj eleema gomanjanonj keno. Kianj.

32

*Jeikobnonj
joronqoronj ano.*

Iisoowo

aitonğowowaajonj

¹ Looyanon kenon Jeikobnon kaanagadeen kananon kenon Anutuwaa gajobauruta tosonian mokoloon mugi. ² Mokoloon mugi injiima kokaen jero: "Ti Anutuwaanon manjageqe tuun kolooju." Kawaa so goman iikawaa qata Mahanaim (manjageqe tuun woi) qaro.

³ Jeikobnon kananon kema laligon qele ejauruta tosaan wala wasin onono Edom kantrinion balon qata Seir kanon data Iisoo iibombaajon kengi. ⁴ Wasin onoma kokaen jen koton onono: "Ono mono kema da ponna Iisoo kokaen jegi moba: 'Somatana moba, nii welen ejaga Jeikob. Nii owanara Labambo laligon kouma laligodaboron kamban kokaamba ii mesaon kajen. ⁵ Iikanon laligon bulmakao, dongi, lama, meme (nonin) tuuna tuuna ano welenqege ejemba mokoloon unuama kananon kajen. Oo eja ponna, niinon goo jaanon kiankoomu mokoloomambaaajon moma qaa buzuna koi wala ambe goonon kaja.' "

⁶ Kaen jen koton onono kema eleema kan kokaen jegi moro: "Nono daga Iisoowaanon kenin. Iinon mono ejauruta 400 unuama kananon kan giwo aitongowombaaajon jojorin laligoju." ⁷ Kaen jegi moma awawalin konjilin somata moro. Kaen moma nama kanagesouruta iwo kagiti, ii ano lama meme tuuna tuuna, bulmakao tuuna tuuna ano kameluruta ii mendeema onono tuun woi koloogi. ⁸ Kokaen romongon kaen ano: "Iisoonon kan manja qen tuun mon unun tiwilaawaati een, tuun mon yononon mono saanon olon koma kembuyaga."

⁹ Kaen romonjon kokaen jen qama kooliro: “Oo Anutu, asana Abraham ano manna Aisak yoroo bengara, gii saanon moma nomba. Pon, gii geengo qaa kokaen nijona mobe: ‘Gii mono waama geengaa balonon eleema geengaa tinitosauruga yonoonon kemba. Endu kena niinon toomorian gombe laligowa.’ Kaen nijona mobe.

¹⁰ Wala eenanon neenaa taa gbarunanondeen men Jordan apu gowoya koi koton kembeto, saanon koloon sein kete eleema tuun woi koloon koi kajen. Nii welen ejaga kamaanqeqeta koloon laligoweto, giinon kilen qaaga pondan otaan kiankoomuga kuuya qendeema noma laligona. Nii kamakamaata koloon uujopaga ii bunja qen aomambaa so mende koloon laligowe.

¹¹ “Dana Iisoonon kananon kan neena, nemun ano meraboraurunana nono nunun tiwilaan nonombabotiwaajon nii keena mojen. Kawaajon giinon mono ilaan nonoma iwaa bori-anonga metogon nonomba. ¹² * Gii geengo qaa kokaen nijona: ‘Niinon toomorian goma gbiliuruga koloonseisei onombe jangogianon somariiro kowewaa sakasiña ejiwaa so koloowu. Ii kelemalelen ewaatiwaajon ama weenweengoyaa so qaago. Qaa ii onanon.’”

¹³ Kaen qama koolin gomantiina ii balon iikanon ero. Engo oro tuuna tuuna yonoononga data Iisoo kalen mumambaaajon oro kokaen gosin mendeema onoma anjatitiga onoono: ¹⁴ Meme (nonin) embia 200, ejia 20, lama embia 200, ejia

* **32:12:** Jen 22.17

20, ¹⁵ kamel 30 meraboraurugia ajunon, bulmakao embia 40, ejia 10, dongi embia 20, ejia 10.

¹⁶ Tuun kaen kaen gosin mendeema tuun ana ana ii welenqeuruta yonoo borogianon ama onoma kokaen injoro: “Ono saanon wala kema oro tuuna tuuna koi yonoo batugianon tirin koton unuama awanjon kembu.”

¹⁷ Kaen injon tuun mutuya kembutiwaa galena kokaen jen koton muro: “Kananon kengi dana Iisoonon mokolon onoma kokaen qisin gombaa: ‘Gii morowaa welenqeqe ejaga koloojan? Gii dakanon kema jen kajan? Oro baganon kajuti, ii morowaanon?’ ¹⁸ Kaen qisin gono kokaen jewa: ‘Ii welen ejaga Jeikobwaanoga. Ii somataya Iisoo kalen mumambaajon ano kaju. Ano mono gemanananon kananon kaja.’”

¹⁹ Kaen jen koton mun oro tuun 2:ya, tuun 3:na ano oro tuun tosia kuuya yonoo galengia gemagianon kagiti, ii kaanagadeen jen koton onono mogi: “Ono dana Iisoo mokoloowuti, mono qaa tania iikayadeen jegi mobaa.” ²⁰ Kaen jen koton onoma kokaen romongoro: “Niinon batogon uuta men kamaan ala kalen mumambaajon oro tuuna tuuna wasin onombe wala kembu. Dananon ii injiima uuta bonjon kono olomoonaga. Uuta olomoro saanon neeno iwaa jaasewanon onon keube singisonogona mesaon ala men nonaga.” Kaen romongon torogon kokaen jegi mobaatiwaajon jero: “Goo welen ejaga Jeikobnon mono gemanananon sosoda kaja.”

²¹ Kaen jen kalena onono wala kananon kengito, ano gomantiina ii opo kuunon ramanon jen iikanon raro. Kian.

Jeikobnon Siwe gajobawo aon orori.

²² Gomantiina kanon Jeikobnon waama emba-woita, welen embawoita ano merauruta 11 ii unuano kema Jabok apu sakasiña qeleqeleeya ii kotowombaaon angi. ²³ Unuano apu koton kema esuhina iwoiya kuuya bunaya eroti, ii kaanagadeen men kendaborogi.

²⁴ * Kendaborogito, Jeikobnon anodeen apu leegen kanon mombo raro. Anodeen raro eja monnon karo iwo gomantiinanon aon oron nani goman ano. ²⁵ Eja iikanon haamo ama mumbaajon amamaan iima kawaajon Jeikob ii kupu siitanon qero. Qero motoon aon oron laligori iikanon Jeikobwaa kupu siitanon suno. ²⁶ Siitanon suno eja iikanon kokaen ijoro: “Goman amambaajon anjiwaaon mono saanon nomesaona kemaña.” Kaen ijoroto,

Jeikobnon kokaen meleema muro:
 “Nii mende kotuegon nombagi een, nii mono mende gomesaowe kembaga.”

²⁷ Kaen meleema muro “Gii qaga moro?” jen qisin muro “Jeikob,” jero.

²⁸ * Kaen jero qaa kokaen ijoro: “Gii Anutu ano ejemba nonowo aon oron laligon haamo ama nonona. Kawaajon goo qaga mono toroqen Jeikob qaagoto, Israel qabu.” (Israel = Anutuwo aonororo.)

²⁹ * Kaen ijoro kokaen jero: “Gii saanon qaga qana momaña.” Kaen jeroto, gajobanon kokaen

* **32:24:** Hoos 12.3-4 * **32:28:** Jen 35.10 * **32:29:** Pon 13.17-18

meleema muro: “Gii nomaembaajon noo qanaajon qisijan?” Kaen meleema mun iikanon nama kotuegon muro.

³⁰ Kotuegon muro Jeikobnon kokaen jero: “Nii Anutuwo jaasewan qen aon jaaya tororo iijento, kilen niima kobooro jaawo laligojen.” Kaen jen kawaajon balon iikawaa qata Penuel qaro. (Penuel = Anutuwaa jaasewana) ³¹ Ween jaayanon kouro Jeikobnon Penuel goman ii mesaon uugun kan kupu siita sunotiwaajon ama riin korinkorin keno. ³² Eja kanon Jeikobwaa kupu sii toroqeqetaa tokotokoyanon qerotiwaajon ama Israel kanatuuru yononon kamban kokaamba kaanagadeen oro nen kanon kupu sii toroqeqetaa tokotokoya ii togon mende nenkeju. Kian.

33

Jeikobnon Iisoowo aitongori.

¹ Jeikobnon jaaya uun waama Iisoonon ejauruta 400 yonowo motoon kananon kagiti, ii injiuro. Kawaajon meraborauruta mendeema onoma Lea, Reizel ano welen embawoita yonoo borogianon onono.

² Kaen ama onoma kokaen arengon onono: Welen embawoita yoronon meraboraurugara unuama wala kenji. Yonoo gemagianon Leanon meraborauruta yonowo kenji Reizel ano meria Joosef yoronon daandaan keni.

³ Sumana kaen arengon onoma ano yonoo wosogianon wala kema simin kuma namonon usugon waaro indina 7 kolooro kema dataa

jaasewananon keuro. ⁴ Keuroto, Iisoonon koga iimambaaon uulanawo bobogarin kan suunon mun borianon aroyanon giliro kemero buuta kiton nero urusaan aori. ⁵ Iisoonon jaaya uun waama Jeikobwaa embamerauruta injiima koga qisin muro: “Koi daen yononon giwo kaju?” Qisin muro kokaen meleeno: “Anutunon kalen moriana qaganon merabora koi welen eja nii nonota kajan.”

⁶ Kaen meleeno welen embawoita yoronon meraboraurugara yonowo kosere kouma simin kuma namonon usugogi. ⁷ Kawaa gematanon Lea ano meraborauruta yononon kaanjadeen kosere kouma simin kuma namonon usugogi. Tetegoyanon Joosef ano Reizel yoronon kosere kouma simin kuma namonon usugori.

⁸ Kaen angi Iisoonon kokaen qisin muro: “Eja ano oro tuun kuuya kanaanon mokolon ononjeni, ii kania naata wasin onona kajuya?” Kaen qisin muro kokaen ijoro: “Oo eja ponna, niinon ii goo jaaganon kiankoomu mokoloomambaaon ama wasin onombe.”

⁹ Kaen jeroto, Iisoonon qaa kokaen ijoro: “Oo kona, ii noonon mamaga sonanon raju. Kawaaon ii saanon toroqen geengaa buna kolon ewaa.”

¹⁰ Kaen ijoro Jeikobnon kokaen jero: “Kaen qaago. Giinon niimanaan ama ala awaa men nona goo jaasewanga iibe Anutuwaa jaasewana kaana kolooja. Kawaaon nii goo jaaganon kiankoomu mokoloojeni een, mono kalena koi saanon buna qen aowa. ¹¹ Anutunon kalen

morian qendeema nono laligon koube iwoi kuuya amamaankejeni, ii kuuya saanon en nonja. Kawaajon keraqeeango kalena men kagiti, ii saanon mewa.” Kaen ijon kaparan koma nanoti-waajon Iisoonon keraqeeango kalena ii buna qen aoro.

¹² Buna qen aon kokaen jero: “Mono saanon toroqen kembona. Niinon koipugia koloowe on saanon niwo kagi kembona.”

¹³ Kaen jeroto, Jeikobnon kokaen ijoro: “Eja ponna, moba. Meraborauruna yononon esungia kamakamaata kolooju ano lama nemuna ano bulmakao nemuna meraboragia aju onomakejuti, niinon ii kalan koma onomakejen. Kaen kolooro ii kana kembuwaajon weemboria motoongowaa so molan kota onotaawonagati een, yononon mono esungia kamaaro korebore komuwuyaga.

¹⁴ Kawaajon eja ponna, gii saanon wala kena welen ejaga niinon sosooda gemaganon gotaan kamaqa. Oro onotaawe wosonanon wala kembuti ano meraborauruna esungiaa so osononon kan kan era Seir gomanon somatana goonon koubona.”

¹⁵ Kaen ijoro Iisoonon kokaen jero: “Kaen kolooro nii saanon ejauruna tosaana onomesaowe giwo onon kawu.” Kaen jero Jeikobnon kokaen qisiro: “Gii mono naambaajon kaen anaga? Oo eja ponna, nii goo jaanon kiankoomu mokoloowe mono sokoma nono tegoja.”

¹⁶ Kaen jero Iisoonon weemboria iikanonadeen eleema kema Seir gomanonon keuro.

¹⁷ Jeikobnon Sukot gomanon kema iikanon ana

miria oson orouruta yonoojon kuunja kuunja mero. Kawaajon gomanj miri iikawaa qata Sukot (Halihali) qamakeju. Kianj.

¹⁸ Jeikobnonj tani kaananonj Mesopotemia (Padan Aram) balonj mesaoro. Mesaonj kanj Keinan balombaa taonj qata Sekem kanonj awaagadeenj kouro. Kouma opo sel kuunja taonj kosianonj balonj korianonj mororongonj kuunj ragi.

¹⁹* Opo sel kuunja balonj korianonj kuuroti, iinonj gomanj kitia ii Sekembaa manja Hamor iwaa merauruta yonoononga silwa kota 100 kanonj sewanja mero. ²⁰ Sewanja menj kanonj jiwowonj alata monj menj qata “El, Israelwaa benj Anutuya,” kaenj qaroro. (El = benj)

34

Sekem yonononj Daina menj bolinj mugj.

¹ Leanonj Jeikobwaa borata Daina meroti, iinonj kambañ monjonj Keinan emba saranj injiimambaajonj keno. ² Keno balonj iikawaa eja ponja Hamor iinonj Hiwi kanagesowaa ejaga laligoro. Iwaa meria Sekem iinonj Daina iima iikanondeenj iimanaañnaañ moma horonj menj kileenj muro. ³ Sekemnonj wombota Jeikobwaa borata Dainawaajonj pororogonj somonjonj uukalenanonj jopagonj munj kele qaayanonj jenj tutugonj munj laligoro. ⁴ Tutugonj munj laligonj manja Hamor kokaenj ijoro: “Ama, gii saanonj emba saranj koi noo embanaga koloowaatiwaajonj qaa gawonj mewa.”

* **33:19:** Joos 24.32; Jon 4.5

⁵ Kamban kanon Jeikobwaa meraanuruta yononon balon korianon kema miriwaa orourugia galen koma onoma laligogi Sekemnon Daina men kileero manan Jeikobnon borataa buzu qaa ii kaen moro. Ii moroto, ii mesanjon merauruta mirinon koubutiwaajon qaaya bogoro mamboma raro. ⁶ Mamboma raro Sekembaa manan Hamor iinon qaa gawon memambaajon Jeikobwaanon karo. ⁷ Kan raro Jeikobwaa meraurutanon balon korianonga kougi. Kouma iikanondeen iwoi asugirotiwaa sunduya ii kokaen mogi: Sekemnon Jeikobwaa borata men kileero Israel kanatuuru batugianon sili gamuyawo kolooro. Sili ii mende aanan so kolooro. Ii moma uugianon kobooro wosobiri moma goronjoo so anji.

⁸ Goronjoo so mokoloogito, Hamornon kokaen injjoro: “Merana Sekembaa uuwombotaa naan anji onoo naamboragiaajon mokotaan raja. Kawaa-jon saanon jen tegogi Dainanon iwaa embia koloonaga. ⁹ Saanon nonowo naamboraurunana utequte ama aonin kema karo laligowon. Kaen saanon qenaqena koloon laligowon. ¹⁰ Kaen ama saanon nonoo batunananon rama laligowu. Nono balonana koi ii mende anjon kombonato, onon saanon iikanon lan kema kan anjiaan so balon kitia kitia bunan qen aon mirigia men nonowo angunen-qangunen ama laligowon.”

¹¹ Kaen jero Sekemnon Dainawaa mannaanuruta ii kokaen injjoro: “Niinon onoo jaanon kiankoomu mokoloomambaajon moma qisin ononjen. Kawaa-jon ii me woiwaa qisin nombuti, nii saanon ii onoman. ¹² Emba sewan

ano kalen men kan onomanati, iikawaa jangoya ii saanon aingiaa so men ubu. Ii me woiwaa qisin nombuyagati, niinon ii saanon onomanja. Qaana kota koi: Ononon mono jen tegon naamboragia nonji noo embanaga koloowaa.”

¹³ Sekemnon naangia Daina men kileerotiwaajon ama Jeikobwaa merauruta yononon osonkakale qaganon Sekem ano manja Hamor meleema oroma ¹⁴ qaa kokaen jegi mori: “Eja mombaa selianon Anutuwaa aiweseya mende kotogiti, nono naamboranana eja iikaanja saanon mende mubonja. Kaen anin gamugamu qanananon ubabo. Kawaajon nono ii mubombaajon amamaajon. ¹⁵ Onjo sili motoonjo kokaen anji nono uumotoonjo ambonja: Wala Anutuwaa aiweseya ii ejaurugia kuuya onoo selegianon kotogi tegoro nono laligojoni kaanja koloowuti een, mono naamboranana saanon onombonja. ¹⁶ Kaen anji saanon onowo naamboraurunana utequte ama aonin kema karo laligowonja. Kaen saanon onoo batugianon rama kanageso tuun motoonjo koloon laligowonja. ¹⁷ Kaen laligowonato, Anutuwaa aiweseya selegianon kotowombaajon uumotoonjo mende ambuti een, nono mono naamboranana wama mongen kembonja.”

¹⁸ Qaa kaen jegi Hamor ano meria Sekem yoronon qaa kaanja kawaajon mori sokono.

¹⁹ Kaen mori eja gbaworo Sekemnon manja sumanjuruta yonoo batugianon tosaanja unjuugun qabunja somata men laligoro. Iwaa uunaanon Jeikobwaa borataajon mamaga erotiwaajon ama

qaa jegiti, ii otaamambaajon isinabisina mende ama kambañ mende qeñ koriro uro.

²⁰ Kaen kolooro Hamor ano meria Sekem yoronon Sekem taombaa eja alauruta yoñowo qaa jewombaajon taombaa nagu kosianon ajoa-joroo sombenjianon kema kokaen jeri: ²¹ “Eja koi yoñonon ananawo ala awaa meñ aonkeju. Kawaajon anana saanon jen tegonin yoñonon ananaa balonon rama lansañ kema kañ mirigia meñ ananawo angunen-qangunen ama laligowonã. Yoñonon balon kitia mewuwaa-jon titinã mamaga eja. Anana saanon yoñowo naamboraurunana utequte ama aonin kema karo laligowonã. ²² Anana sili motoongo kokaen anin eja yoñonon ananawo laligowombaajon uumotoongo ambu: Anutuwaa aiweseya ii eja iyonoo selegianon kotogi eji, iikawaa so ii wala kuuya ananaa selenananon kañagadeen kotonin tegoro anana saanon yoñowo kanageso tuun motoongo koloon laligowonã.

²³ “Kaen anin yoñonon miriwaa oro tuungia ano esuhina iwoigia kuuya ii mono ananaa bunã koloowuya. Kawaajon qaa ninijogiti, ii saanon moma wambelaanin yoñonon ananaa batunananon rara dundungia mokoloon laligowu.”

²⁴ Kaen injjori taombaa kiropo naguyanon kañ ajoroogiti, iyononon kuuya Hamor ano meria Sekem yoroo qaawaajon uumotoongo ama jegi Anutuwaa aiweseya ii Sekem taombaa eja kuuya yoñoo selegianon kotodaborogi.

²⁵ Kotodaborogi weemboria 3:a kolooro kanon wijigiaa siimboboloya ii kañiadeen toroqen

moma rafi Jeikobwaa merawoita woi Simeon ano Liwai, Dainawaa naanwoita yoronon manjawaa soogara somata men taon iikanon sangabanga kema toogia mende moma rafi alanza manja qen eja kuuya japalelen unuri komudaborogi. ²⁶ Hamor ano meria Sekem ii kaanjadeen manjawaa soo somatanon ururi komuri. Komuri Sekembaa mirinonga naangara Daina ii horon kamaan wama keni.

²⁷ Kaen ani Jeikobwaa meraurutanon Sekemnon naangia men kileen murotiwaaon ama taonon sararagon kema eja qamogia injiima taombaa esuhina iwoiya luluuma qen yongoro megii.

²⁸ Lama, meme, bulmakao ano dongi tuunja tuunja ano ilawoilagia kuuya taon uutanon ano balon korianon egiti, ii kuuya kalugon medaborogi.

²⁹ Eshina iwoigia kuuya korama emba meraboraurugia kuuya unjuama mirigianon iwoigia tosaanja eroti, ii kololoon luluuma qen yongoro men togon kenji.

³⁰ Kaen anji Jeikobnon Simeon ano Liwai kokaen irijoro: “Oro kaen ani kakasililin somataa qaayanon mono noo qananon uro laligomanja. Balon kokawaa toya Keinan kanageso ano Periz kanageso yononon mono kazi moma noma laligowu. Nii onoo kanatuuruna nono afaananon laligojon. Kawaaon yononon manjaqeqe ejaurugia kululuun onoma qotogon nonoma manja qen nombuti een, yononon mono saanon japalelen nun nii ano kanatuuruna tiwilaan nonombuya.”

³¹ Jeikobnon kaen irijoroto, iyoronon qaa kokaen ijori: “Monon nonoo naanana kana so-

mata emba tani ama muroti, nono mono iikawaa ironja meleema onjonin sokonja.” Kianj.

35

Jeikobnon Jeikob keno Anutunon kotuegon muro.

¹ * Anutunon Jeikob qaa kokaen ijoro: “Gii mono waama Betel gomanon kema rara dun-dunga mokolon kanon Anutuwaajon siimolon alata mon mewa. Daga lisoowaajon olon koma kena Anutunon kamban iikanon asugin gonoti, mono iwaajon alata ii mewa.”

² Kaen ijoro Jeikobnon sumana ano ejemba kuuya iwo laligogiti, ii kokaen jen koton onono: “Ben donlopion iwoi towoya batugianon ejuti, ii mono qetegon giligi keno koma konjoratin men aon selegia songbama opo malekugia utegowu. ³ Nii konajilin uutanon laligon Anutu qama kooliwe meleema nono ano daen daen kema kan laligoweti, iinon iikanon niwo laligon kouro. Kawaajon onono kagi Betel gomanon kemonja. Nii iikanon Anutuwaajon siimolon alata mon memana.” ⁴ Kaen jen koton onono borogianon donlopion iwoi towoya kuuya egiti ano gejagianon mangu sulugiti, ii qetegon kololon Jeikob mugi. Mugi kema jujuu gere mon Sekem gomanon nanoti, iikawaa kanianon namonon oson ron kono.

⁵ Kaen ama waama kengi taona taona liligon ragiti, Anutunon kanatuurugia iyonoo uugia kuro sombugia kanjanawo moma elengia kamaaro Jeikob ano merauruta ii mende onotaagi. ⁶ Kaen

* **35:1:** Jen 28.11-17

kema laligon Jeikobnon ano kanatuuruya kuya iwo laligogiti, ii unuama Luz gomanon keugi. Luz qata mon Betel ii Keinan balonon eja. ⁷ Kanon keuma Jeikobnon siimolon alata mon mero. Dataajon olon koma kenoti, kamban iikanon Anutunon balon iikanon asugin muro. Kawaajon Jeikobnon goman miri iikawaa qata El Betel qaro. (El Betel = Betelwaa Benja) ⁸ Betel kanon laligogi Rebekawaa welen embia Debora ii komuro. Komuro Betel goman baatanon jujuu gere mombaa kanianon ron kongi. Jingen qama saagitiwaaajon ama jujuu gere iikawaa qata 'Jingen saawaa jujuu' kaen qagi.

⁹ Jeikobnon Mesopotemia (Padan Aram) balonona eleema karo Anutunon mombo asugin mun kotuegon muro. ¹⁰ * Kotuegon mun kokaen jero moro: "Goo qaga Jeikob (tiliqili eja) qamakejuto, iikaana toroqen mende qama laligowu. Kete kanain uma qaga mono Israel ewaa." Ponon kaen jen qata Israel qaro. (Israel = Anutuwo aon orori.)

¹¹ * Qata kaen qama toroqen Jeikob kokaen ijoro: "Nii Anutu ku-usun kuuyaa Toya koloojen. Gii saanon koloon seisei ana gbiliuruga yonoo jangogianon somariin ubaa. Goononga kanaturu mamaga koloon kanageso tuuna tuuna asugiwu. Gii kinja kinja yonoo bemunjalegiaga koloowaga. ¹² Niinon balon Abraham ano Aisak bunja qen orombeti, ii mono goo bunja qemaana ano goo gemaganon gbiliuruga yonoo bunjagia kaanagadeen koloowaatiwaaajon ii qemaana."

* **35:10:** Jen 32.28 * **35:11:** Jen 17.4-8

13 Anutunonj qaa kaen ijon Jeikob mesaonj gomanj miri iikanonja kanakeewanj uro. 14 * Anutunonj qaaya ijoro moroti, Jeikobnonj balonj iikanonj jamo monj menj waama toonj kuunj ii wain ooyanonj mamatewooya menj morinj iikawaa qaganonj oil gerewaa kelega maaro kemero. 15 Anutunonj qaa ijoroti, Jeikobnonj gomanj miri iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Kianj.

Reizelnonj komuro.

16 Kawaa gematanonj Jeikobnonj sumanjuruta unjuama Betel gomanj mesaonj kema laligonj Efrata gomanj dodowigi Reizelnonj mera meme kambanonj kanj kuuro masu jekania boorongia qero. 17 Masu qenjen-mamjenawo somata qeroti, kambanj iikanonj koipu embanonj qaa kokaen jero moro: “Oo Reizel, toroko mende moba. Gii mono kambanj kokaamba kaanagadeenj mera ejaga monj mombo mewaga.”

18 Kaen jero mera menj komumambaaonj ama tomoya menj kuuro enj qata iikawaaonj Benoni qaro. (Benoni = siimbobolonaa merana) Kaen qaroto, manjanonj qata Benjamin qaro. (Benjamin = Simbawonj merana)

19 Reizelnonj kaen komuro Efrata kana goraayanonj Betlehem kanonj ronj kongi. 20 Ronj kongi Jeikobnonj toonj jamo monj menj Reizelwaa qasirininonj kuuro. Reizelwaanonj toonj jamo ii kambanj kokaamba kaanagadeenj toroqen nanja.

21 Kaen kolooro Israelnonj gomanj ii mesaonj toroqen kema laligonj Eder miri * korigaa teegenj

* 35:14: Jen 28.18-19 * 35:21: Eder: = lama tuumbaa jaagalenj meme miri koriga

keuma opo sel kuŋa iikanon mororongon kuro. Kian. ²² Jeikobwaa sumanjuruta yononon balon iikanon rama laligon mutu meria Ruben iinon manaa embia sewana mende memeta Bilha iwaanon kema motoon eri manja Israelnon iikawaa buzuya moro. *

Jeikobwaa merauruta

1 Hist 2.1-2

²³ Jeikobwaa merauruta 12 ii kokaen: Leawaa merauruta Ruuben ii Jeikobwaa meria mutuya. Iwaa gematanon Simeon, Liwai, Juuda, Aiskar ano Sebulun. ²⁴ Reizelwaa merawoita qagara Joosef ano Benjamin. ²⁵ Bilha Reizelwaa welen embawaa merawoita ii Dan ano Naftali. ²⁶ Zilpa Leawaa welen embawaa merawoita ii Gad ano Aser. Jeikobwaa merauruta kaŋa ii Mesopotemia (Padan Aram) balonon koloogi. Kian.

Aisaknon komuro.

²⁷ * Jeikobnon kema laligon Kiriati Arba (qata mon Hebron) kawaa kosianon Mamre gomanon manja Aisakwaanon keuro. Asia Abraham ano manja Aisak yoronon wala balon iikanon waba koloon laligori. ²⁸ Manja Aisakwaa laaligo kambana ii yambu 180 kolooro komuro. ²⁹ Eja wana kolooro yambuyanon momogoro goron qen komun ambosakonuruta yonoonon toroqero. Merawoita Iisoo (Eesau) ano Jeikob yoronon qamoya ii ron koni. Kian.

* 35:22: Jen 49.4 * 35:27: Jen 13.18

36

Iisoowaa gbiliuruta

1 Hist 1.34-37

¹ Iisoo qata mon Edom iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen: ² * Iisoonon Keinan emba karoon ononoti, iyonoo qagia ii kokaen: Ada ii Hit eja Elon iwaa borataga, Oholibama ii Hiwi eja Zibeombaa meria Ana iwaa borataga. ³ * Basemat ii Ismaelwaa borata Nebaiotwaa naana.

⁴ Adanon Iisoowaa meria Elifaz mero Basematnon iwaa meria Reuel mero.

⁵ Oholibamanon Jeus, Jalam ano Kora onono. Iisoowaa merauruta kaen ii Keinan balonon koloogi.

⁶⁻⁷ Jeikob ano Iisoo yoroonon miriwaa oro tuuna tuuna mamaga egitiwajaan balon wabaga laligoriti, iikanon mende sokono. Esuhinagaranon somata toton kolooro motoon rama laligowombajaan amamaagi. (6) Kawaajon Iisoonon embauruta, meraborauruta ano kanagesouruta kuuya iwaa mirinon laligogiti, ii unuano. Ii unuama lama bulmakao tuuna tuuna, dongi kameluruta ano esuhina iwoiya kuuya Keinan balonon laligon mokoloroti, ii men koga Jeikob mesaon balon monon keno. ⁸ Iisoo qata mon Edom iinon kaen ama Seir balon baanayawo kanon kema laligogi.

⁹ Iisoonon Seir balon baanayawo kanon laligon Edom kanageso yonoo bemunjalegia kolooroti, iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen:

* **36:2:** Jen 26.34 * **36:3:** Jen 28.9

- 10 Iisoowaa merauruta yonoo qagia ii kokaen:
Embia Ada iwaa meria qata Elifaz. Embia
Basemat iwaa meria qata Reuel.
- 11 Elifazwaa merauruta 5 ii
Teman, Omar, Zefo, Gatam ano Kenaz.
- 12 Iisoowaa meria Elifaz iwaa embia se-
wanja mende memeta qata Timna iinon
Elifazwaa meria Amalek mero. Iisoowaa
embia Ada iwaa esa ejauruta ii kianj.
- 13 Reuelwaa merauruta 4 ii
Nahat, Zera, Sama ano Miza. Iisoowaa embia
Basematwaa esauruta eja ii kianj.
- 14 Iisoowaa embia Oholibama iinon Iisoowaa
merauruta
karoon ononoti, ii qagia Jeus, Jalamano Kora
qagi.
Oholibama ii Zibeombaa meria Ana iwaa
borata kolooro.
- 15 Iisoowaa gbiliuruta tuunja tuunja yonoo eja
pongia
ii kokaen: Iisoowaa meria mutuya Elifaz iwaa
merauruta
eja ponj koloogiti, ii qagia Teman, Omar, Zefo,
Kenaz, ¹⁶ Kora, Gatam ano Amalek. Eli-
fazwaa gbiliuruta eja ponj Edom balonon
koloogiti, ii kianj. Ii Iisoowaa embia Ada
iwaa esaurutaga koloogi.
- 17 Iisoowaa meria Reuel iwaa merauruta eja
ponj koloogiti,
ii qagia kokaen: Nahat, Zera, Sama ano Miza.
Reuelwaa gbiliuruta eja ponj Edom balonon
koloogiti, ii kianj. Ii Iisoowaa embia Base-
mat iwaa esaurutaga koloogi.
- 18 Iisoowaa embia Oholibama iwaa merauruta
eja ponj koloogiti,

ii qagia kokaen: Jeus, Jalamano Kora. Eja ponj ii Iisoowaa embia Oholibama, Anawaa borata iwaa merauruta koloogi.

¹⁹ Iisoo (Esau) qata monj Edom iwaa merauruta kianj ano yonoo kanagesourugia ano eja ponjgia ii kianj.

Seir kanagesowaa qa arenja

1 Hist 1.38-42

²⁰ Hoor kanagesowaa eja Seir iwaa merauruta wala Edom balononj laligogiti, iyonoo qagia ii kokaen:

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ²¹ Dison, Ezer ano Disan. Seirwaa merauruta ii wala Edom balononj Hoor kanageso yonoo eja ponjiaga laligogi Iisoononj kanagenj karo.

²² Lotambaa merawoita woi ii qagara Hori ano Heman. Lotambaa naanja qata Timna.

²³ Sobalwaa merauruta qagia ii kokaen:
Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ano Onam.

²⁴ Zibeon iwaa merawoita woi qagara Aiya ano Ana. Anawaa sunduya ii kokaen: Iinonj manja Zibeombaa dongia balonj qararanjkonjononj galej koma onono nene monjgama negi iikanonj apu jaaya jaaya geriawo mokolooro.

²⁵ Anawaa meraborawoita woi ii meria Dison ano borata Oholibama.

²⁶ Disombaa merauruta qagia ii kokaen:
Hemdan, Esban, Itran ano Keran.

²⁷ Ezerwaa merauruta qagia ii kokaen:
Bilhan, Zaawan ano Akan.

²⁸ Disambaa merawoita woi ii qagara Uuz ano Aran.

²⁹ Hoor kanagesoya kanagesoya yoᅇoo eja ponᅇurugia yoᅇoo qagia ii

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ³⁰ Dison, Ezer ano Diisan.

Hoor kanagesoya kanagesoya yoᅇoo eja ponᅇurugia ii areᅇgiaa so Seir balonoᅇ kaen laligogi. Kianᅇ.

Edom yoᅇoonoᅇ kiᅇ poᅇ areᅇ

1 Hist 1.43-54

³¹ Israel kanageso yoᅇoonoᅇ kiᅇ poᅇ moᅇ mende galeᅇ koma oᅇono walawala kambaᅇ kanoᅇ kiᅇ poᅇ kokaenanoᅇ Edom baloᅇ kanoᅇ galeᅇ koma oᅇoma laligogi: ³² Beorwaa meria Bela iinoᅇ Edom yoᅇoo kiᅇ poᅇgia kolooro. Iwaa sitiaa qata Dinhaba.

³³ Belanoᅇ komuro Bozra gomambaa eja qata Jobab, Zerawaa meria iinoᅇ Belawaa duᅇanoᅇ kiᅇ koloᅇ laligoro. ³⁴ Jobabnoᅇ komuro Teman balombaa eja qata Husam iinoᅇ duᅇanoᅇ kiᅇ koloᅇ laligoro. ³⁵ Husam komuro Hadad, Bedadwaa meria iinoᅇ duᅇanoᅇ kiᅇ koloᅇ laligoro. Hadadnoᅇ Moab balonoᅇ kema Midian eja yoᅇowo manja qeᅇ uᅇuᅇ haamo ano. Iwaa sitiaa qata ii Awit. ³⁶ Hadadnoᅇ komuro Masreka gomambaa eja qata Samla iinoᅇ duᅇanoᅇ kiᅇ koloᅇ laligoro.

³⁷ Samlanoᅇ komuro Saul iinoᅇ kitianoᅇ kiᅇ koloᅇ laligoro. Iwaanonoᅇ gomaᅇ miri Rehobot ii Yufreitis apu gowoyaa kosianoᅇ ero.

³⁸ Saulnoᅇ komuro Baalhanan, Akborwaa meria iinoᅇ Saulwaa kitianoᅇ kiᅇ koloᅇ laligoro.

³⁹ Akborwaa meria Baalhanan komuro Hadarnoᅇ

kitianonj kinj koloonj laligoro. Iwaa sitiaa qata ii Pau. Embiaa qata Mehetabel. Ii Matredwaa borata ano Mezahabwaa esiaga laligoro.

⁴⁰ Iisoowaa gbiliuruta yonoo eja ponj qa arengia ii isigiaa so ano gomanj miri balongiaa so kokaenj kolooro:

Timna, Alwa, Jetet, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenaz, Teman, Mibsar, ⁴³ Magdiel ano Iram. Eja ii Edom kanagesowaa eja ponjurugiaga laligogi qagiaa so gomanj miri balongiaa qagia qagi.

Edom qata monj iisoo iinonj wala balonj menj rama laligonj Edom kanagesowaa bemunjaleya kolooro. Kianj.

37

Joosef ano daremunuruta

¹ Aisaknonj Keinan balononj waba koloonj laligoro meria Jeikobnonj iikanonj toroqenj laligoro.

² Jeikobwaa gbiliuruta iyonoo sundugia kokaenj:

Joosefnonj eja gbaworo yambuya 17 kolooro daremunuruta, manaa embawoita sewangara mende memeta Bilha ano Zilpa yoroo merauruta yonowo lama ano meme (nonin) tuunja tuunja galej koma onoma laligogi. Kaenj laligonj daremunurutanonj sili angiti, iikawaa sunduya bologa bologa ii manja ijoro moma laligoro.

³ Jeikobnonj eja wana kolooro meria Joosefnonj kolooroti, iikawaajonj mananonj ii merauruta tosaanja kuuya unjuugunj uutanonj jopagonj munj laligoro. Kambanj monnonj maleku koriga iimaainjainjowo boria koriga ii menj Joosef muro.

⁴ Mananonj ii daremunuruta kuuya unjuugunj

uutanon jopagon mun laligoroti, iwaa daremunurutanon ii iima kanain kazi ama mun iwo ala-alawaa qaaya mon mende amin moma laligogi.

⁵ Gomantiina monnon Joosefnon gaon mon iima iikawaa sunduya ii daremunuruta injoro mogi. Ii mogi uugianon waaro kazi mamaga moma mun laligogi. ⁶ Sunduya ii kokaen jero mogi: “Mobu, nii gaon mon iijenj, ii kokaen: ⁷ Anana gawonon laligon wiit padi boranana somongowombaa tani anjon. Kaen anin noonon wiit padi borana iikanon waama konanano onoonon boran kanon mono noonon boran liligon sigon nanjuya.”

⁸ Kaen injoro moma daremunurutanon Joosef kokaen ijogi: “Gii nonoonon kin ponga koloonaga me? Gii onanon galen koma nonomambaaon mojan me?” Joosefnon gaona iima kawaa sunduya injoroti, iikawaajon yonoo uugianon mombo toroqen waaro kazi somata totoon moma mun laligogi.

⁹ Kawaa gematanon gaon mon mombo iima iikawaa sunduya daremunuruta kokaen injoro mogi: “Niinon gaon mon iibe iikanon ween, koin ano sengelao 11 kanon noonon usugogi.”

¹⁰ Sunduya ii manan ano daremunuruta injoro mogi mananon temboma kokaen jen muro: “Gii gaon tania kaana ii nomaembaajon iijana? Nii, nemunga ano daremunuruga nono mono nomaenanon goonon kan jaasewanganon simin kuma namonon usugowonaga?” ¹¹ *

* **37:11:** Apo 7.9

Kaen kolooro daremunurutanon uugianon motogoto moma mun laligogito, mananon qaa ii uu konojanon ano ero romonjon laligoro. Kian.

Joosef sewanja menj wama Iijipt balonon kenji.

¹² Kamban monjon Joosefwaa daremunuruta yononon mangiaanon lama tuunuruta galen koma onombombajaan Sekem goman kosianon kema laligogi. ¹³ Iikanon laligogi Israelnon Joosef kokaen ijoro: “Merana, goo daremunuruganon Sekem kosianon lama tuunana galen koma onoma laligojuti, ii mojan. Saanon koi kana wasin gombe yonoonon kemba.” Kaen ijoro “Saanon kemaņa,” jero.

¹⁴ Jero kokaen ijoro: “Gii mono kema daremunuruga ano lama tuunana injima nomaen laligojuti, iikawaa qaa sunduya ii menj eleema kan jena momaņa.” Kaen jero moro Hebron dondoonanonga wasin muro kema kema Sekem balonon keuro.

¹⁵ Sekem balonon keuma balon korianon kana mongama lanj kema laligoro eja monjon mokolon iima kokaen qisin muro: “Gii naa iwoiga mongama laligojan?”

¹⁶ Qisin muro kokaen meleeno: “Nii daremunuruna yonoojon monganjen. Yononon dakanon liligon lamaurugia galen koma ononjuti, ii saanon jena momaņa.”

¹⁷ Kaen meleeno kokaen jero: “Yononon mono goman koi mesaon kenji. Dotan gomanon kembombajaan jegi mobe.” Kaen jero moma daremunuruta yonoo kanagianon onotaan kema Dotan goman kosianon kema mokolon onono.

18 Mokoolon onoma kosogianon mende keuroto, sigensigen endu karo daremunanon ii iima ajoroon Joosef qewombaajon angonan anggi.

19 Angonan ama iyangiodeen kokaen amin mogi: “Iibu, gaon ii-ii eja iikanon mono endu kaja.

20 Ayo, mono kagi kema qenin komuro qamoya apu ronja monon gilinin kemero kokaen jewonja: ‘Oro kawalianon mono ii qero komuro.’ Gaonaa honanon nomaen koloowaati, ii mono iikawaa gematanon iibonja.”

21 Kaen amin mogi Ruubenon ii moma Joosef borogianonga metogon laaligoya somongomambaajon moma kokaen jero: “Ii mono mende qenin komuwaa.” 22 Toroqen kokaen jero mogi: “Saya mono mende maabu. Balon qararankonkonanon apu ron koi nanji, ii saanon iikanon giligi kemewaato, borogianon mono iwaa selianon mende oosirin qewu.” Ruubenon Joosef borogianonga metogon angon koma wama manjaanon eleema kembojon moma qaa kaen jero.

23 Kaen jero moma nangi Joosefnon daremunuruta yonoonon kouro. Kouro malekuya koriga iima-ainainawo boria koriga mouma karoti, ii lan horon menjujenjurangi. 24 Ii menjurama kogia qelanjij menj kema apu ronon giligi kemero. Apu ron ii apuya qaa gbamenaga nano.

25 Kaen ama nene newombaajon kamaan ragi. Kamaan rama jaagia uugi keno Ismael kanagesowaa komahooro eja tosianon Gilead goman mesaon kamelgia donon donon kuun onoma awanjo kagi injigi. Yononon kamel qagianon

daje rombo, sele morimoriwaa kelega ano marasinj gere tokoya qata mor bala ii angi bosima Iijipt kantrinonj kembombaaajonj kagi.

²⁶ Kaenj injiima Juudanonj daremunjuruta kokaenj injijoro: “Anana konana qeninj komuro sayaa qaaya kolatinj asangowonjati eenj, iikanonj mono nomaenj ilaanj nononaga? ²⁷ Iinonj ananaa konana koloonj ananaa sakitinana koloojiwaaajonj mono boronananonj selianonj mende oosirinj qewonjato, saanonj kagi kema Ismael eja yonononj ii sewanja mewutiwaaajonj onjombonja.” Kaenj injijoro daremunjurutanonj ii moma uumotoonjgo ama wambelaagi.

²⁸ * Kaenj angi Midian balombaa Ismael kangesowaa komahooro eja yonononj kanj kouma unjuuguwombaaajonj angi. Kaenj angi kogia Joosef ii apu ronjonga horogi kouro silwa kota 20:nonj sewanja mewutiwaaajonj onjongi. Onjongi Ismael eja yonononj ii sewanja menj wama Iijipt kantrinonj kenji.

²⁹ Kenji Ruubenonj monjenga eleema apu ronjnonj karo Joosef iikanonj mombo mende nano iima wosoya juno wosobiria qendeema malekuya menjurano. ³⁰ Malekuya menjurama kouruta yonoononj eleema kanj kokaenj injijoro: “Mera gba-worononj mono daengenj alinj sooja? Yei, mangaa siita! Iikawaa qaaya ananaa qananonj uro mono nomaenj ambenaga?”

³¹ Kaenj injijoro meme (noninj) ejia monj menj qegi komuro Joosefwaanonj maleku menj meme iikawaa sayanonj qendunjonj menj boligi. ³² Menj

* **37:28:** Apo 7.9

bolinj malekuya koriga iima-ainainawo boria koriga ii menj mirinonj kema manja qendeema kokaenj ijogi: “Nono koi mokoloojonj. Ii meraga Joosefwaanonga me qaago, ii saanonj iima gosiwa.”

³³ Kaenj jegi iima gosinj kokaenj jero: “Koi ii meranaanonj malekuga. Oro kawalia monjonj mono japalelej qero komuro gogoro. Onanonj, Joosef ii kitomitoro borombooronj kolooro.” ³⁴ Kaenj jenj amburerej ama wosobiria qendeema malekuya menjurama selia namononj menj bolinj meriaajonj kambañ koriga jinjenj qama saama laligoro.

³⁵ Kaenj laligoro meraborauruta kuuya yonononj kanj ulunkolej menj mubombaajonj angito, iinonj ii qetama togonj uukondungadeenj moma kokaenj jero: “Qaago! Niinonj mono jinjenj qama saama laligonj komunj koomu gomanonj meranaanonj kememaña.” Kaenj jenj Joosefwaajonj saama laligoro.

³⁶ Kaenj laligoro kambañ kanonj Midian balombaa komahooro eja yonononj Joosef wama Iijipt kantrinonj keuma sewanja mewutiwaajonj angij Faarao kimbaa jawiña monj qata Potifar, kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaga laligoro, iinonj ii sewanja mero welenqeqeya omayaa kolooro. Kianj.

38

Juuda ano Taamar

¹ Kambañ kanonj Juudanonj daremunuruta onomesaonj yagomanonj Adulam gomanonj kemenj eja monj qata Hira iwo rama laligoro.

² Kanonj laligonj Juudanonj Keinan eja monj qata

Sua iwaa borata iima embiaga mero motoon eri. ³ Motoon eri embianon koro ama mera men qata Er qaro. ⁴ Kaen gama mombo koro ama mera mon men qata Oonan qaro. ⁵ Kawaa baatanon mombo toroqen mera mon men iwaa qata Sela qaro. Mera ii Kezib gomanon laligon kanon mero.

⁶ Kaen laligogi Juudanon meria mutuya Er iwaajon emba mon qata Taamar muro embiaga kolooro. ⁷ Embiaga kolooroto, Juudawaa meria mutuya Er iinon Pombaa jaanon kilega meme koloon laligoroti, iikawaajon Ponon jen tegon muro komuro. ⁸ Komuro Juudanon meria Oon-ambaajon kokaen jero: “Gii saanon dagaanon malo men qambota koloojaniwaa kana qaaya otaan iwo en dagaajon gbili mekolooowa.”

⁹ Kaen jeroto, Oonanon gbili ii iwaa bunja mende koloowaati, kaen moma sili kokaen ama laligoro: Dataajon gbili mekoloowabotiwaajon iwaa emba maloyawo en laligoriti, kambaan iikanon kambaan so mera mekomekoloowaa sele apuya ii een namonon maama laligoro. ¹⁰ Sili kaan ama laligoroti, ii Pombaa jaanon kilegamon kolooro. Kawaajon Ponon ii kaanagadeen jen tegon muro komuro. ¹¹ Komuro Juudanon enaroya Taamar kokaen ijoro: “Gii mono manгаа miri gomanon eleema kema maloya laaligo laligona merana Selanon somariin somata koloongo gii gombaa.” Keeta kokaen romongon kaen ijoro: Selawaa dawoita komuri iinon iikawaa so laligon kaanagadeen komuwabo. Kaen romongon Taamar ijoro manгаа gomanon eleema kema kanon rama laligoro.

¹² Kanon rama laligoro kambañ koriga tegoro Suawaa borata, Juudawaa embia iinon komuro. Komuro jingen qama saama laligoro tegoro Judanon goman balon qata Timna kanon eja tosonian iyanaa lamauruta yonoo jugia motogiti, ii injimambaajon uro. Adulam gomambaa eja alia Hira iwo motoon iikanon uri. ¹³ Uri Taamar buzu qaa kokaen jegi moro: “Moba, goo eja enaroganon mono lamauruta yonoo jugia motomambaajon ama Timna goman balonon kenja.”

¹⁴ Kaen jegi moro. Juudawaa meria Selanon mono somariin somata kolooro kilen ii embia koloowaatiwaajon mende muro. Kawaajon Taamarnon malo laligomambaa malekuya qetegon wan kawosesenon wan jaaya esuun turun aoro. Kaen ama Timna kekembaa kananon kema taon qata Enaim kanon keuma kiropo nagu kosianon raro.

¹⁵ Raro Judanon kan iima jaasewana esurotiwaajon ii mende iima koton ii kana somata embaga kaen romongoro. ¹⁶ Enaroyaga raroti, ii mende moma kotorotiwaajon ama kana goraayanon iwaanon kema kokaen ijoro: “Saanon kana niinon giwo ewota.”

Kaen ijoro moma kokaen qisiro: “Niwo ewagatiwaa tawaya mono naa iwoiga nomba?”

¹⁷ Kaen qisiro kokaen ijoro: “Nii neenaa tuunonja meme meria gbaworoya mon ambe goonon kawaa.” Kaen ijoro kokaen qisiro:

“Ti wala mende kan kouro qaagaa hona koloowaatiwaa iwoi mon ii nomba me qaago?”

18 Kaen qisiro kokaen jero: “Noo qaanaa hona koloowaatiwaa iwoi mon ii mono naa iwoiga gombenaga?”

Kaen jero kokaen meleeno: “Mungen aasoganon qaga mokotaankejani, ii ano iikawaa kasa wota ano gbaruga boroganon men nanjani, mono ii nomba.” Kaen meleeno iwoi ii mun iwo ero koro ano. 19 Iwo en waama mirianon kema wan kawosesenɔ luluuma qetegon malo laligomambaa malekuya ii mombo mouma laligoro.

20 Kaen laligoro Juudanon kamban monon Adulam gomambaa eja alia Hira wasin kokaen ijoro: “Gii mono meme (nonin) meria gbaworoya men kema emba ii muna noo qaanaa hona koloowaatiwaa iwoi ii meleema gono men kawa.” Gawon kaen mewaatiwaajon Hira wasiro kenoto, Hiranon emba ii mende mokoloo. 21 Mende mokolon Enaim eja tosaana kokaen qisin onoma jero: “Siimolon jigowaa kana somata embanon Enaim kokaamba kana goraayanon raroti, ii dakanon?”

Kaen jero kokaen meleema ijogi: “Emba kaana mon ii kokanon mende laligoro.”

22 Kaen jegi Hiranon een eleema Juudawaanon kan ijoro: “Niinon kema emba ii mende iibe. Goman iikawaa toya yononon kaanagadeen qaa kokaen jegi mobe: ‘Siimolon jigowaa kana somata embia mon ii kokanon mende laligoro.’ ”

23 Kaen ijoro Juudanon kokaen jero: “Oo alana, mesaowa! Iinon iwoi ii saanon men laligowaa. Iwoi mon amboraga, mono jomoma norongi gamunon turun norombabo. Niinon meme meria

gbaworoya koi ii saanonj ambe kenoto, giinonj emba ii mende mokoloona.”

²⁴ Kaenj jero koinj karoombaa so tegoro tosonianj Juuda buzu qaa kokaenj ijogi moro: “Goo enaroga Taamarnonj mono serowilinj ama koro ama laligoja.”

Kaenj ijogi Juudanonj ii moma Mooseswaa kana qaawaa so jenkooto kokaenj ano: “Ii mono wama ororaanj gerenonj giligi kemenj jewaa.”

²⁵ Ii wama ororaanj kenji enaroyanonj Juudawaajonj qaa kokaenj ano keno: “Oo enarona, iwoi kokawaa toyanonj mono nono koro ama laligojenj. Kawaajonj mungenj aaso koi, iikawaa kasa wota ano gbaru koi mono iima gosinj toya mokoloowa.”

²⁶ Qaa kaenj ano keno moma anjaa iwoiyya ii iima gosinj kokaenj jero: “Iinonj qaa ii onja jeja. Niinonj ii merana Selawaa embia koloowaatiwaaajonj mende mube. Kawaajonj iinonj mono nii nuugunj emba dindiŋa koloonj qaa ii jeja.” Kaenj jenj emba iikawo mombo mende ero.

²⁷ Kanagenj merabora memambaa kambaananonj kanj kuuro mera gesoyaa uutanonj sunesune eja meria woi rari. ²⁸ Rari mera memambaaajonj ano monjonj boria suluro kamaaro. Kamaaro koipu embanonj ii iima moma kasa oso popolanj menj borianonj somonjonj kokaenj jero: “Iinonj wala asugija.”

²⁹ Kaenj jeroto, mera kanonj boria mombo hororo uro alianonj wala asugiro. Iinonj asugiro koipu embanonj kokaenj jero: “Oo mono iikaanŋa ama kanaga menjurama asugijanj.” Kaenj jero qata Perez qagi. (Perez = Kania menjuranja.)

³⁰ Kawaa gematanon aliaa borianon beweso kasa oso popolan eroti, iinon asugiro qata Zera qagi. (Zera = oso popolan) Kian.

39

Joosef ano Potifarwaa embia

¹ Kamban batuya kanon Ismael kanagesowaa komahooro eja yononon Joosef wama Iijipt kantrinson keuma sewana mewutiwaajon angi. Angi Iijipt eja mon qata Potifar, Faarao kimbaa jawina mon ano laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaga laligoroti, iinon ii sewana mero welenqeqeya omaya kolooro.

² * Kaen ama laligoro Ponon Joosefwo nano iwoi kuuya ama menj laligoroti, iikanon toomorian mokolooro. Iinon toya Iijipt eja iwaa mirinon laligoro. ³ Kaen laligoro Ponon Joosefwo nama kondoon muro iwoi kuuya borianon menj laligoroti, iikanon toomorianawo kolooro. Kaen kolooro toyanon ii iiro. ⁴ Toyanon ii iiro awaa sokono iwaa jaanon iima-ain mokolooro ijoro anaa laaligoyaa galenja kolooro. Potifarnon Joosef kuun muro miriaa iwoi kuuya galen kono esuhina bunaya kuuya iwaa boronon ano kalan koma laligoro. ⁵ Miriaa iwoiya ano esuhina bunaya ii kuuya Joosefnon galen kombaatiwaajon borianon ano laligoroti, Ponon kamban iikanonadeen kanain Iijipt eja iwaanon miri iwoiya ii Joosefwaajon ama kotuegon laligoro. Potifarwaa mirianon ano gawononon ilawoilaya kuuya eroti, ii kotumotue qaganon ero. ⁶ Kaen

* 39:2: Apo 7.9

ero Potifarnon ilawoilaya en muroti, ii kuuya Joosefwaa borianon andaboron nama anjo ii me woi iikawaa majakakaya mon mende moro. Iinon nene nemambaajon kaangadeen motoqoto mende moma siiseweweya qaa laligoro. Joosefwaa selia onjonbonjon somariiro kaitanianon iima-ainainawo ero laligoro.

⁷ Kaen laligoro kamban tosia tegoro Potifarwaa embianon Joosef iima iimanaaja moma kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.”

⁸ Kaen ijoroto, iinon ii togon toyaa embia kokaen ijoro: “Qaago! Moba, tona anjo mirianon ilawoila ejiwaa majakakaya mende momakejato, esuhina bunaya kuuya ii mono niinon galej koma laligomambaajon noo boronanon andabororota eja.

⁹ Kaen ero miri kokawaa uutanon ii ano nii noroo ku-usunaranon mono ororon eja. Gii inon iwaa embia koloojanjiaajon gii anjon koma nonoto, iwoi tosia mon ii noojon mende anjon kono. Kawaaajon nii nomaembaajon ama nanamemen bologa toton kaaja ii ama iikanon Anutu qotogon singisongo ambenaga? Awawi toton” ¹⁰ Kaen ijoro moma qaa kaaja ii weemboria so Joosef ijon laligoroto, iinon kilen ii qotogon kema iwaa dun eenon kema iwo ewotiwaaajon mende wambelaaro. Kaen iwo motoon laligowotiwaaajon kaangadeen togoro.

¹¹ Kaen togon laligoro weemboria monjon miriwaa welenqequeuruta yonoononga monjon miri uutanon mende laligoro Joosefnon gawona jejeta memambaajon miri uutanon uro. ¹² Uro

emba iikanon Joosefwaa malekuyanon qelanjin menj kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.” Kaen ijoroto, Joosefnon malekuya ii iwaa borianon mesaon olon koma qiqigon kema sombenon seleenjen kamaaro. ¹³ Malekuya iwaa borianon mesaon olon koma sombenon kamaaroti, emba iikanon ii iiro.

¹⁴ Ii iima miriwaa welenqequeuruta onoono kagi ii kokaen injoro: “Mobu, lonanon Hibruu eja ii wama mirinananon karoti, iinon mono gonngiso gongegee ama nonoma laligoja. Iinon niwo ewojon noonon koujato, niinon qama gigilaajen. ¹⁵ Qama gigilaawe moma malekuya noo wosonanon mesaon olon koma qiqigon kema seleenjen kemeja.”

¹⁶ Kaen injon Joosefwaanon maleku kosianon ano ero Joosefwaa toyanon eleema kawaati-waajon mamboma raro karo. ¹⁷ Karo sundu ii kaanagadeen ijoro: “Hibruu welenqeque eja ii wana ananaa mirinon karoti, iinon mono niwo gonngole amambaajon noonon koujaa. ¹⁸ Koujaato, niinon qa gigilaawe malekuya noo wosonanon mesaon olon koma qiqigon kema seleenjen kemeja.”

¹⁹ Kaen ijoro Joosefwaa toya ii embianon sundu kaen jero moro kokaen ijoro: “Goo welenqegeganon mono kaen ama nonja.” Kaen ijoro irinon soono uuta gere jero. ²⁰ Uuta gere jero jenj kotooro Joosef menj Faarao kimbaa kapuare mirinon eja galen koma onoma laligogiti, mono kapuare miri iikanon onngi kemenen enj laligoro.

21 * Joosefnon kapuare miri iikanon laligoroto, Ponon Joosefwo nama kotuegon kiankoomu mun laligoro kapuare miriwaa galeŋ wananon ii iima iwaajon iima-ainain moro. 22 Iima-ainain morotiwaajon eja kuuya kapuare mirinon ragiti, ii Joosefnon galeŋ koma onombaatiwaajon iwaa boronon onoono. Iwoi kuuya kanon ama men laligogiti, ii Joosefnon jen koton ononotiwaa so otaan ama men laligogi.

23 Ponon Joosefwo nama kotuegon mun kon-dooro iwoi kuuya ama men laligoroti, ii toomorianawo asugin ero. Kawaajon kapuare miriwaa galeŋ wananon Joosef iwoi kuuya nomaen galeŋ koma jen koton onoma laligoroti, iikawaa majakakaya mon mende toton moma laligoro. Kian.

40

Joosefnon eja woi yoroo gaongaraa kania jero.

1 Kamban tosia tegoro Iijiptwaa kin ponaa wain apu qambiwaa galeŋ ano bered onoombaa galeŋa yoronon somatagara Iijiptwaa kin qotogon kana songiri. 2 Kaen ani Faarao kinon jawina woi, wain oo qambiwaa galeŋa wana ano bered onoombaa galeŋa wana iyorojon irina soono. 3 Irina soono jen koto ro uruama kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaa kapuare mirinon iwaa borianon oroongi kemeri. Joosefnon kapuare miri iikanonadeen laligoro. 4 Sikiriti yonoo kawali galengianon Joosef jen koton muro ii welen qen oroma laligoro. Kaen

* 39:21: Apo 7.9

laligoro kamban tosaana toroqen kapuare mirinon en waama laligogi.

⁵ Kaen en waama laligogi Iijipt kimbaa wain apu qambiwa galeña ano bered oonjoombaa galeña yoronon gomantiina motoonngo iikanonadeen gaongara iyaña iyaña iiri. Gaongaraa kania ii ana ana. ⁶ Ii iiri Joosefnon umugawodeen yoroonon uma iriuro uukamakamaa ama bosoleen rari.

⁷ Kaen rari Faarao kimbaa jawinwoita iyoronon Joosefwaa somatayaa kapuare mirinon iwo motoon rariti, ii kokaen qisin orono: “Oro kete no maembaajon jaasewangara wosobiri jaajaa uun rajao?”

⁸ Qisin orono kokaen meleema ijori: “Noro gaonara ana ana iijotato, iikawaa kanagara ii moronon jero moboraga?” Kaen ijori Joosefnon kokaen jero: “Anutunon mono gaon kanagia jejetaa Toya koloojato, saanon kilen gaongara nijori momana.”

⁹ Kaen jero wain apu qambiwa galen wananon gaona iiroti, iikawaa sunduya ii Joosef kokaen qero moro: “Nii gaonaa uutanon wain apu gere mon ii noo wosonanon nano iijen. ¹⁰ Wain apu gerewaa boria karon nanngi kanain sota juma kouma kuuji, kamban iikanonadeen juraya kouma tuno kangenja kangenja asugin momogogi honaa kota osajuya. ¹¹ Osaagi nii Faarao kimbaa qambia boronanon men nama honaa kota men mejejaawe apuya Faarao kimbaa qambinon kero kimbaa borianon anjena.”

¹² Kaen qero moma Joosefnon kokaen ijoro: “Gaongaa kania ii kokaen: Gere boria karonon ii mono weemboria karoombaa sareya kolooja. ¹³ Weemboria karonon tegoro Faarao kinonon goo wanja metaama isama goma mombo gawonganon goombaa. Gii wala iwaanon wain apu qambiwaa galenaga laligonon qambi Faarao kimbaa borianon ama laligonati, iikawaa so mono mombo ama laligowaga.

¹⁴ Kaen laligowagato, siiseweweya qaa laligowagati, kambaan iikanon mono nii romononon kiankoomu noma sunduna Faarao kin ijona moba. Kaen ama ilaen nona kapuare miri koi mesaon kamaabenaga. ¹⁵ Moba, nii Hibruu kanagesowaa balononga esunmumu qaganon yongoro nuangi kan kokaamba kaanagadeen iwoi bologa mon kapuare miri koikawaa dutanon noongitiwaa so ii mende ambe.”

¹⁶ Joosefnon kaen jero moro bered onjoombaa galen wananon aliaa gaonaa kania awaa jen asariroti, ii iima kokaen jero moro: “Niinon kaanagadeen gaon iibe iikanon bered konde karonon noo wananon qindiin kajeja. ¹⁷ Niinon kawe konde qaganon eu raji, iikanon bered iwoi naangiawo kania kania Faarao kimbaajon ejato, koonja koonja yononon kouma konde qindiin kajejati, iikanonadeen ii nedaborojuya.”

¹⁸ Kaen jero moma Joosefnon kokaen meleema ijoro: “Gaongaa kania ii kokaen: Konde karonon ii weemboria karoombaa sareyaga. ¹⁹ Weemboria karonon tegoro Faarao kinonon jen kotooro wasanon guun qetoon goma wanja ano qamoga metaama

gere talonawononj mondongi koonja koonja yonononj kouma busuga nedaborowuya.”

²⁰ Kaenj meleema jero weemboria karoonj tegoro Faarao kimbaa kolokoloo kambanjonj kanj kuuro jawinjuruta kuuya ii nene lomban onj onjono. Ii onj onjooma wain apu qambiwaawaa galenjanj wana ano bered onjoombaa galenjanj wana iyoroo wanjara ii jawinjuruta yonoo jaanonj metaano.

²¹ Wain apu qambiwaawaa galenjanonj wala gawonja menj laligoroti, ii toroqenj mewaatiwaajonj kuunj muro mombo toroqenj qambi ii Faarao kimbaa borianonj ama laligoro.

²² Kaenj laligoroto, kinjonj bered onjoombaa galenjanj wanaa qaaya jenj tegoro Joosefnonj gaongaraa kania jero moritiwaa so ii wasanonj uunj qetoonj wana ano qamoya ii metaama mondongi nano. ²³ Iikawaa gematanonj wain apu qambiwaawaa galenjanj wana iinonj Joosef mende romonjonj muroto, ii duduunj qemasolgenj laligoro. Kianj.

41

Kinjonj gaonj iiro Joosefnonj kanagara jenj asariro.

¹ Yambu woi tegoro Faarao kinjonj gaonj monj kokaenj iiro: Iinonj Nail apu gowoyaa goraayanonj nano ²bulmakao donja 7 awaa soroya kele busugiawo ii apu gowoya iikanonja kouma bowololoo batugianonj nama tembanj kegbanj negi. ³ Iyonoo gemagianonj bulmakao tosaanja 7 sii gbaranjiagadeenj kaitanigia kaapironja ii

apu gowoya iikanonja kouma bulmakao mutuya iyonoo kosogianonj kema apu gowoyaa goraayanonj nanji. ⁴ Bulmakao kaapiroja sii gbaranjiagadeen iyonononj bulmakao donja awaa soroya kele busugiawo 7 ii gogon ononji. Faarao kinonj gaonj ii iima iikanondeen uuta tooro moma waaro. ⁵ Waama gaonjaajonj mombo moma kemenj kema enj gaonj monj kokaenj iiro: Wiit dumunj kota gowoya motoongowaa batuyanonj honja kota somasomata kanjenggiawo 7 awaa totonj ii tonjbama giliro kamaanj nanji.

⁶ Iyonoo gemagianonj honja kanjenggiawo 7 ii mombo tonjbama giliro kamaanj nanji balonj qararanjonkonnaa haamo gerianonj onjoro soolinj gipeya (auta) koloogi. ⁷ Honja boloboolo kanjenggiawo yonononj honja kanjenggiawo kogia somasomata kuukuuya ii gogon ononji. Faarao kinonj iikanondeen uuta tooro moma poranj ama waama moro honja qaagoto, ii gaonja kolooro. ⁸ * Gomanj asariro Faarao kinonj gaonjaajonj motoqoto moma Iijipt kantriwaa tiriqoonjonj ano momakooto eja kuuya horonj onono iwaa jaasewanonj kougi. Kougi gaonj iirotiwaa sunduya ii jero mogito, kuuya yonononj gaonja kanagara ii Faarao kimbaajonj jen asariwombaajonj amamaagi.

⁹ Amamaagi wain apu qambiwa galenjanonj nama Faarao kinj kokaenj ijoro: “Oo kinj, nii kana songiweti, iikawaa qaayanonj keteda koi uunanonj kouro romonjojen. ¹⁰ Kambanj monjonj Faarao kinonj jawinwoita noroojonj ama irinja

* **41:8:** Dan 2.2

soono noma laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galeŋaa kapuare mirinoŋ noono rabe. Nii ano bered oonjoombaa galeŋ waŋa ii niwo iyaŋaa kapuare mirianoŋ noroono rari.

¹¹ “Iikanonŋ rama laligonŋ norononŋ gomantiinŋa motoonŋo iikanonŋadeenŋ gaonŋnara aŋa aŋa iiri. Gaonaraa kania ii iyaŋa iyaŋa. ¹² Gaonara iiri Hibruu eja gbaworo monŋonŋ iikanonŋ norowo laligoro. Iinonŋ sikiriti yonoo kawali galeŋaa welenqeŋeya laligoro noro gaonara ii ijori. Iinonŋ gaonaraa kanagara ii iyaŋa iyaŋa jeŋ asariŋ norono. ¹³ Kanagara jero moritiwaa so honŋa mono tororo kokaenŋ asugiro: Niinonŋ gawona wala meŋ laligoweti, Faarao kinŋonŋ nii gawonŋ iikanonŋ mombo noonoto, alana bered oonjoombaa galeŋaa qaaya jeŋ tegoro wasanonŋ idonŋ qetonŋ waŋa ano qamoya ii metaama mondonŋi nano.”

¹⁴ Kaenŋ jero Faarao kinŋonŋ moma Joosefnonŋ jaasewanonŋ koubaatiwaajonŋ jeŋ kotonŋ tosaanŋa wasiŋ onŋono kema kapuare miriwaa dutanonŋa uulanŋawo wama kagi. Kagi jero waŋ juya motogi opoqiisi malekuya utegonŋ Faarao kimbaa jaasewanonŋ kouro. ¹⁵ Kouro Faarao kinŋonŋ Joosef kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ gaonŋ monŋ iibe ku-uyanonŋ iikawaa kania jewombaajonŋ amamaa-juto, monŋonŋ goo kanaga kokaenŋ nijoro mojenŋ: ‘Monŋonŋ gaonŋa gijoro moma giinonŋ iikawaa kania saanonŋ jeŋ asariŋkejanŋ.’”

¹⁶ Kaenŋ jero Joosefnonŋ Faarao kinŋ kokaenŋ meleema muro: “Oo Faarao kinŋ, niinonŋ qaagoto, Anutunonŋ mono gaonŋaa kania jeŋ asariŋ qaa awaa gono uuganonŋ qeaŋgowaa.”

¹⁷ Kaen meleema muro Faarao kinonon kokaen jero: “Nii gaon iijenji, iikawaa utanon neeno Nail apu gowoyaa goraayanon nanjen. ¹⁸ Kanon nambe bulmakao donɔ 7 awaa soroya busugia omakelegagiawo ii apu gowoya iikanonɔ kouma bowololoo batugianon nama temban kegban nejuya. ¹⁹ Iyonoo gemagianon bulmakao tosaɔna 7 sii gbaranɔgiagadeen kaitanigia kaapiroɔna toton ii apu gowoya iikanonɔ koujuya. Niinon bulmakao bologa toton kaɔna ii kamban monon Iijipt balon kuuya kokanon mende injibe. ²⁰ Bulmakao sii gbaranɔgiagadeen kaitanigia kaapiroɔna iyononon bulmakao donɔ busugia omakelegagiawo 7 wala koujuti, ii gogon ononju.

²¹ “Ii gogon ononjuto, ii kilen kaitanigianon gogon ononjutiwaa so utequte mende kolooro injijento, wala kaitanigianon kaapiroɔna toton kouma nanjuyati, iyononon kaanɔjadeen toroqen nanjuya. Nii gaon kaen iima uuna tooro poran ama waajenɔ. ²² Waama mombo en gaon mon kokaen iijenɔ: Wiit dumun kota gowoya motoongowaa batuyanon honɔ kota somasomata kanɔgenɔgiawo 7 awaa toton ii tonɔgbama giliro kamaan nanjuya.

²³ “Iyonoo gemagianon honɔ kanɔgenɔgiawo tosaɔna 7 ii unjuta juma kouma tonɔgbama giliro kamaan nanɔi namo qararanɔkonɔna haamo gerianon ii onoro soolin melaada ano gipeya (auta) koloojuya. ²⁴ Honɔ boloboolo gipeya kanɔgenɔgiawo ii honɔ kanɔgenɔgiawo awaa soroya ii gogon ononjuya. Niinon gaon woi ii iima tiriqoonon ejauruna injijento, kuuya yononon

iikawaa kanagara jen asarin nombombaa amamaaju.”

²⁵ Faarao kinjon kaen jero Joosefnon qaa kokaen ijoro: “Oo Faarao kin, goonon gaonwoi iikawaa kanagara ii motoonngo koloojao. Anutunon iwoi kanagen amambaaon moji, iinon ii Faarao kin gii gisaanja. ²⁶ Bulmakao donja 7 awaa soroya ii yambu 7:baa sareya kolooju. Wiit dumun kota honja kanngengiawo awaa totoon 7 ii kaanagadeen yambu 7:baa sareyaga. Kanagara ii ororon ano motoonngo koloojao.

²⁷ “Bulmakao sii gbaranngiagadeen kaitanigia kaapironja 7 kanagen koujuti, ii yambu 7:baa sareyaga kolooju. Wiit dumun kota honja kanngengiawo 7 balon qararankonkonjaa haamo gerianon ongoro soolin gipeya (auta) koloojuti, ii bodi laaligowaa yambu 7 iikawaa sareyaga kolooju. ²⁸ Anutunon iwoi kanagen amambaaon moji, iinon ii gi gisaama qendeenja. Faarao kimbaaon qaa keteda koi kaen jejenji, ii mono iikawaajon ama jejen. ²⁹ Oo kin, yambu 7:baa so nene morian somata qatawo asugin Iijipt balon kuuya sokoma ewaa.

³⁰ “Ii ewaato, yambu 7 iikawaa gemagianon bodiwaa yambu 7 koloon tiwitiwilaa somata kondoro Iijipt kantrinon boliwaa. Iikanon asugiro nene morian wala Iijipt balonon eroti, ii balon so yononon duduudaborowuya. ³¹ Bodi ii kotakota totoon ewaatiwaajon ama goman so ejemba yononon nene moriambaa yambuya 7 wala Iijipt balonon eroti, iikawaa qaaya ii mombo mende romonjon laligowuya. ³² Anutunon gaon

kania motoonjo ii ambeja woi gono iijanji, ii kania kokaembaajon: Anutunon qaa ii mono somonjon jen kotiin anota raja. Ii jen kotiin anoti, kawaajon iikanon mono uulanawo asugiwaa.

³³ “Kawaajon Faarao kin gii saanon momakooto eja mon qaa tororo gosinkeji, ii meweengon kuuna Iijipt kantri koi galen koma laligowaa.

³⁴ Kaanjadeen kia wana wana kuun onona goman sokoma galengiaga laligowu. Yononon nene moriambaa yambuya 7 iikaanaa uugianon nene hongiwawo Iijipt balonon asugiwuti, iikawaajon jero mendeengi bakagia 5 koloogi yonoononga motoonjo motoonjo men gawmambaa kowinon men kululuun laligowu.

³⁵ “Yononon nama mono jenkooto angi yambu awaa 7 koloowuti, iikaanaa uugianon nene hongia korebore men kululuun gosin laligowu. Kaen ama wiit dumun kota ii Faarao kimbaa kowi miria miria kanon men kululuun laligowu. Ii taon so gawmambaa kowi miria miria kanon men kululuun galen koma laligogi kanagembaa neneyaga ewaa.

³⁶ Nene kaen men kululuun laligowuti, ii mono gawmambaa kowi miri so galen kongi mawosusunon ero kanagen bodiwaa yambu 7 Iijipt balon so koloowaati, kamban iikanon ii saanon men mendeema nen laligowuya. Kaen angi kantriwaa kanatuuru nononon bodi iikawaa kambananon nenewaa mende komun gororongwonja.” Kianj.

Faarao kinjon Joosef Iijiptwaa eja ponja kuuro.

³⁷ Joosefnon qaa kaen jero Faarao kin ano jawinjuruta kuuya yononon aren iikawaajon mogi sokono aina mogi.

³⁸ Kaen mogi Faarao kinnon jawinjuruta kokaen injjoro: “Eja kokawaa uutanon ben yonoo unyanon nano laligoji, nono ii kaana eja mon saanon mende mokoloowona.”

³⁹ Kaen injjoro mogi Joosef kokaen ijoro: “Anu-tunon qaa aren kuuya koi gisaanji, iikawaajon gii kaana momakooto eja qaa tororo gosinagati, ii mon mende laligoja. ⁴⁰ * Kawaajon gii mono naa jinron mirinaa galena wana kolon laligowa. Giinon noo kanagesouruna kuuya jen koton onona yononon mono goonon qaa ten koma qaa-gaa baatanon laligowu. Niinon jinron dun raronon ramakejeni, iikayadeen romonon kawaajon ama gii guugun somataga kolon laligomana.”

⁴¹ Kaen ijon toronon kokaen ijoro: “Moba, niinon gii lijipt kantri kuuya kokawaa eja pongia laligowagatiwaaajon kuun gonjen.” ⁴² * Kaen ijon boro susuyaa jenen kanon aaso mungen kaana qata mokotaan laligoroti, ii qetegon Joosefwaa boro susuyanon mouro. Opoqiisi maleku iima-ainainawo opo taananon memeta ii mouma mun soron goulon memeta mon ii men Joosefwaa aroyanon kono kemero.

⁴³ Kaen ama hoos kare qabo soroya ana kareyaa qerewena ii iwaajon jen tegoro iikanon uro hoosnon horogi kema kan laligoro. Kaen kema laligoro kimbaa sikiriti manjaqeqe eja

* **41:40:** Apo 7.10 * **41:42:** Dan 5.29

monnon wala qele kema goda qeñ mubombaa-
jon kokaen qaro qagi laligoro: “Geja! Mono
kesaambu!” Kaen ama mun Iijipt kantri kuuyaa
eja ponga kuun muro. ⁴⁴ Faarao kinnon Joosef
kokaen ijoro: “Niinon Faarao kin kolojento,
Iijipt kantri kuuya kokaamba monnon mon mono
goo jega qotogon boria me kania mende metaam-
baa.”

⁴⁵ Kaen ijon Joosefwaa qata gbilia (Iijipt
qaanon) Zafenat-Panea qaro. Kaen qama
Heliopolis taombaa jigo gawon galen qata
Potifera iwaa borata Asenat ii embiaga
koloowaatiwaajon muro. Kaen kantriwaa eja
ponga koloon Iijipt kantri iimambaaajon kema
liligoro. ⁴⁶ Joosefnon yambuya 30 kolooro kanon
Faarao Iijiptwaa kin iwaa jinKaren gawon
kanain mero. Ii men Faarao kimbaa sitia mesaon
Iijipt uutanon sokoma liligon laligoro.

⁴⁷ Nene moriambaa yambuya 7 iikawaa kam-
bananon balongianon nene honombonon qaa
asugin onono. ⁴⁸ Nene moriambaa yambuya 7
kan kuugiti, iikawaa kambananon Joosefnon jen
kotoro nene kania kania Iijipt balonon asugigiti,
ii men kululuun taongia so kema gawmambaaajon
angi. Namo koria taon so liligon rama kengiti,
iikanon nene honon asugigi ii men taongia so kema
qenjaaro kowi mirigianon angi. ⁴⁹ Joosefnon jen
kotoro wiit padia ano dumun kota tosia ii qen-
jaaro kowi mirigianon honon qaa men kululuun
angi. Ii sakasin kowe goraayanon ejiwaa so uma
nano. Nene morian kelemalelen asugin toroqen
erotiwaajon nene tarugia ii toroqen weenon
bimbimgogi bimooro amamaan mesaogi.

⁵⁰ Bodi kambaŋaŋonj mende kaŋ kuuro walawala kanonj embia Asenatnonj Joosefwaa merawoita woi orono. Asenat ii Heliopolis taombaa jigo gawonj galenj qata Potifera iwaa borataga. ⁵¹ Meria mutuya kolooro Joosefnonj qaa kokaen jero: “Anutunonj ilaanj nono kakasililinj majakakana kuuya ano amanaa gomambaa iwoiya kuuya ii duduunj laligojenj, iikawaajonj.” Kaen jenj meriaa qata Manase (Duduujenj.) qaro. ⁵² Meria kanagenj kolooro Joosefnonj qaa kokaen jero: “Nii siimbobolonaa balononj laligowe Anutunonj koloŋseisei nonji, iikawaajonj.” Kaen jenj qata Efraim qaro. (Efraim = Koloŋseisei nonja.)

⁵³ Nene morianj somataa yambuya 7 Iijipt balonj sokoma kaŋ kuugiti, ii enj kougi tegoro. ⁵⁴* Yambu 7 ii tegoro Joosefnonj qaa jerotiwaa so bodiwaa yambuya 7 ii kanainj kaŋ kuugi. Bodi ii balonj tosia kuuya sokoma koloŋj eroto, Iijipt balononj nene ii gomanj so kowigianonj ero. ⁵⁵* Iijipt kanageso korebore yonononj kanainj bodi moma Faarao kimbaa qama nene onjombaatiwaaajonj welenji. Welenji moma Faarao kinonj ii kuuya kokaen injijoro: “Onjo mono Joosefwaanonj kenji iwoi ii me ii ambutiwaa jenj kotonj onjombaati, ii mono tenj koma otaanj amakebu.”

⁵⁶ Bodinonj kantri kuuya sokoma enj Iijiptwaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanonj toroqenj mamaga bimooro. Kaenj kolooro Joosefnonj jenj kotooro qenjaaro kowi miria miria iyonoo nagugia horonj nene ii Iijipt yonononj sewanja mewutiwaaajonj

* **41:54:** Apo 7.11 * **41:55:** Jon 2.5

angji. ⁵⁷ Bodi ii balonj kuuya sokoma bimoon eroti-waajonj ejembanonj gomanj so kanonja Iijipt kanj Joosefwaanonj kouma nene sewanja menj laligogi. Kianj.

42

Joosefwaa dauruta Iijipt balononj kenji.

¹ Iijipt kanonj nene eroti, qaa ii Keinan balonj kanonj jegi tuno Jeikobnonj moma merauruta kokaenjinjoro: “Onjo mono naambaajonj silemale ama kuru jaa aima laligoju? ² * Iijipt kanonj wiit dumunj kota eji, niinonj qaa kaenj mobe. Anana mende komunj laaligo toroqenj laligowombaa onjo mono waama Iijipt kemenj kanonj nene tosia sewanja menj kagi nenj laligowonja.”

³ Kaenjinjoro moma Joosefwaa dauruta 10 ii mirigia mesaonj nene sewanja mewombaajonj Iijipt balononj kembombaa angji. ⁴ Mangia Jeikobnonj Joosefwaa koga Benjamimbaa qaganonj tiwitiwilaa monj ubabotiwaajonj toroko moro. Kawaajonj ii dauruta yonjowo mende wasinj muro kenji.

⁵ Keinan balononj bodi ii kaanjiadeen eroti-waajonj Israelwaa merauruta yonjononj Keinan eja tosanonj kengiti, iyonjoo batugianonj wiit dumunj kota sewanja mewombaajonj motoonj kenji.

⁶ Kengito, Joosefnonj Iijipt kantriwaa eja pongia rama laligoro. Iinonj wiit dumunj kota ii kanagesoya kuuya yonjononj sewanja mewutiwaajonj ano iwaanonj kouma laligogi. Kawaajonj dauruta kagiti, iyonjononj kouma iikanonjadeen iwaa

* 42:2: Apo 7.12

batanon simin kuma namonon usugogi. ⁷ Kaen usugogi Joosefnon dauruta injiima moma koton ononoto, iyanaa kania kolatin onoma waba eja tani ama onoma horon ureen onoma qaa geriawo jen kokaen qisin onono: “Ono mono dakaya naambaajona kajuya?” Qisin onono kokaen meleengi: “Nono Keinan balononga nene sewana mewombaajon kajan.”

⁸ Kaen meleengi Joosefnon dauruta injiima moma koton ononoto, yononon ii mende moma koton mugi. ⁹ * Mende moma koton mugi Joosefnon eenanon gaona yonoojon iiroti, ii moyanon kouro romongon son jaa susugia moton kokaen injoro: “Yei, mangaa siita! Ono kike kakasililin ejaga kolooju. Nono kantrinana dakanon baagen looloria ero aworo (defence) ama manja qewombaajon bimoojoni, ononon ii iima gosin mobombaajon koi kajuya!”

¹⁰ Kaen injoro kokaen meleengi: “Oo eja ponana, kaen qaago. Welenqequeuruga nono nene sewana mewombaajon kajona. ¹¹ Nono kore eja motoongowaa merauruta koloojon. Nono eja dindina laligon qolomolon mende jenkejon. Goo welenqequeuruga nononon balon iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga mende koloojon.”

¹² Kaen meleengi totoronkota “Qaago totoon!” gama kokaen toroqero: “Nono kantrinana dakanon baagen aworo (defence) ama manja qewombaa bimoojoni, ononon ii iima gosin mobombaajon koi kajuya!”

* **42:9:** Jen 37.5-10

13 Ii moma kokaen meleengi: “Welenqequeuruga nono Keinan balombaa eja motoongowaa meraurutaga, daremun 12 koloojon. Konana konoganon kaman kokaamba mannanawo mirinon raro monon mende toroqen laligoja.”

14 Kaen meleengi kokaen jen onono: “Kaen koloorogo onon onanon goman iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga koloojuti, ii mono injodaborowe tegoja.

15 Kaen laligojutiwaajon niinon kokaen angotete men onoman: Faarao kinon jaawo laligoji, niinon qaa hon toontoona iikawaa so jojopan qaa kokaen jen kotijen: Kogia konoganon koi mende kawaati een, onon mono balon koi mende mesaon kembuya. 16 Onon qaa hona jeju me qaago, niinon ii angotete memambaajon kokaen jejen: Onon mono batugianonga mon wasigi kema kogia konoga wano koi kawao. Tosaana onon mono koi mamboma kapuare mirinon rama laligowu. Kaen mende ambuti een, onon onanon balon iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga kolooju. Faarao kinon jaawo laligoji een, niinon qaa hona toon iikawaa so jojopan qaa ii jen kotijen.”

17 Kaen jen onoma jero kapuare mirianon ononngi weemboria karombaa so ragi.

18 Weemboria karoon koloorogo Joosefnon kan qaa kokaen injoro: “Jaagiawo toroqen laligowombaajon mobuti een, onon mono iwoi jemanati, ii анги niinon saanon laaligogia somongoman. Niinon kaanagadeen onon kaana Anutuwaa jeta uugumambotiwaajon keena momakejen. Kawaaajon onon mono kokaen ambu:

19 Ono eja dindiņa qolomolongiã qaa laligojuti eenj, daremunj onoononjã mono moņnonj kapuare mirinonj toroqenj raro tosaanã onjo saanonj wiit dumunj kota meņ gomangianonj eleema kembu. Iikanonj kema mirigianonj kanagesourugia bodi qaganonj laligojuti, ii nene onjombu. ²⁰ Ono mono kaenj kema kogia konoga wama noononj kawu. Kagi qaagiaa honanonj kaenj asugiro iima moma kotonj mende unjuwe komuwuya.” Qaa kaenj injijoro mono iikawaa so anji.

²¹ Yoņnononj Hibruu qaagianonj batugianonj qaa kokaenj aminj mogi: “Nono konana sili ama muninji, iikawaa ironã kileganonj mono onjanonj qanananonj uja. Iinonj laaligoya somonjonj kiankoomu mubombaajonj welema kuunj nonono kakasililinã somata iininto, iwaa qaaya moma ii tondu mende otaaninã. Kawaajonj kakasililinã lombotawo koi kanonj ananaã qanananonj uja.”

²² * Kaenj aminj mogi Ruubenonj kokaenj jero: “Nii kambanã kanonj kokaenj injijowe: ‘Ono eja gbaworo ii mono sili bologa mende ama mubu.’ Kaenj injijoweto, onjo noononj qaa ii qewagonj silemale anji. Mobu, kambanã kokaamba iwaa sayaa ironjanonj mono qanananonj uro kakasililinã mojonã.”

²³ Kaenj aminj mogi Joosefnonj yoņowo Iijipt qaanonj qaa jero moņnonj meleeno. Kawaajonj yoņnononj qaagia jegi saanonj moma asariroti, ii daurutanonj mende moma kotogi. ²⁴ Joosefnonj qaagia moma asarinã eleema saaro. Saama mombo eleema injiima yoņowo qaa jero. Yoņowo

* **42:22:** Jen 37.21-22

qaa jenjo Simeon batugianonŋa meŋ jero yoŋoo jaagianon somonŋogi. Kianŋ.

Joosefwaa dauruta Keinan balonon eleenŋi.

²⁵ Joosefnon jenkooto kokaen ano: “Welenqeŋe onŋo mono eja iyonoo taru gesogianon wiit padi mougi qaa ootanon kouro motomotoon yoŋoonon monen esugia ii totogianon aŋa aŋa tarugianon moubu ano kana kekembaa nene samonŋa ii kaanjadeen onombu.” Kaen jen koton onono iikawaa so otaan anŋi. ²⁶ Kaen otaan anŋi wiit padi tarugia ii donŋi qagianon somonŋon mesaon kenŋi. ²⁷ Kema kema gaon ewombaajon miri monon keuma daremun yoŋoononŋa monon donŋia wagimambaajon ama taru kasia isama monen esuya ii taru qaa ootanon nene qaganon raro iiro. ²⁸ Ii iima daremunŋa kokaen injoro: “Hei! Ibu, noonon monen koi mono meleema tarunanon mougi rajaa.” Kaen moma wosogia juno aarun tililingon aima aon kokaen jegi: “Anutunon koi mono naa iwoiga ama nononja aan?”

²⁹ Kema kema Keinan balonon manŋia Jeikobwaanon keuma iwoi koloon ononoti, iikawaa sunduya ii kuuya kokaen ijogi moro: ³⁰ “Kantri iikawaa eja ponŋa iinon horon ureen qaa molankota jen goman iimagoosiwaa manjajeŋe ejaga koloowonagati, iikawaa tani kaanŋa ama nonono.

³¹ “Kaen ama nononoto, nono ii kokaen ijoniŋ: ‘Nono eja dindiŋa qolomolonana qaa laligon balon iima gosiwombaajon ama mende kajon. Qaago totoon!’ ³² Nono eja motoonŋowaa meraurutaga, daremun 12 koloon laligojon. Monon

mende toroqen laligoro konana konoganon kamban kokaamba Keinan balonon mannanawo mirinon raja.’

³³ “Kaen ijoniñ balon iikawaa eja ponanon nonoojon qaa kokaen jero: ‘Ono eja dindiña me qolonmolongoya laligojuti, ii kokaen gosin onoma momaña: Onoononga daremungia mon ii mono mesaogi niwo koi raro tosaña onjo saanon wiit padi men eleema kembu. Kema mirigianon kanagesourugia bodi laligojuti, ii nene onombu.

³⁴ Ono goman iimagoosiwaa manjaqeçe ejaga qaagoto, eja dindiña qolomolonia qaa laligojuti, ii kokaen gosin onoma momaña: Ono mono kema kogia beju ii wama noonon kawu. Kaen kagi daremungia meleema onombe saanon balon kokanon angunen-qangunen ama laligowu.’ ”

³⁵ Kaen jen taru gesogianonga nene kowigianon maagi moneñ esugia monengiawo ii tarugianon motomotoon totogianon raro mokoloogi. Moneñ esugia mokoloon iima ii ano mangia motoon aarun lalananiñ toroko mogi.

³⁶ Kaen mogi mangia Jeikobnon kokaen injjoro: “Ono merauruna korebore nuambombaajon moju: Joosefnon mende laligoja. Simeon ananawo mende laligoja. Benjamin ii kañiadeen nuama wama kembombaajon jeju. Siimbobolo kuuya kanon mono noo qananon uja.”

³⁷ Kaen injjoro moma Ruubenon manja qaa kokaen ijoro: “Nii Benjamin mende wama eleema kan gomanati een, gii saanon neenaa merawoina woi ii uruna komuwao. Benjamin ii saanon noo boronanon ana ii mono galen koma kema laligon wama eleema kan gomaña.”

38 Kaen ijoroto, Jeikobnon meleema jero: “Merawoina konoga woi iyoroononga datanon komuro koganon motoongo laligoja. Ono kananon kembombaajon mobuti, iikanon tiwitiwilaa monon iwaa qaganon ubaati een, onjo mono kondoogi wosobiri uutanon mono noo qananon uro komuŋ waŋ juna lanŋonawonon koomu gomanon kememaŋa. Kawaajon noo merananon mono nomesaon onjowo mende kembaa.” Kiaŋ.

43

Joosefwaa daremunuruta eleema Iijipt kenŋi.

1 Keinan balanon bodi lombotawo ii toroqen ero. 2 Jeikobwaa kanagesourutanon wiit padi Iijipt kantrinonŋa meŋ kagiti, ii kuuya nedaborogi qaono mangianon merauruta kokaen injjoro: “Onjo mono mombo eleema kema nenenana tosaŋa sewaŋa mewu.”

3 Kaen injjoro Juudanon kokaen jero: “Eja pon iinon kaparaŋ koma nonoo galeŋ meme qaa kotakota kokaen jero: ‘Kogianon onjowo mende kawaati een, onjo mono noo jaasewananon mombo koubombaajon amamaawu.’ 4 Kawaajon giinon konana wasina nonowo kawaati een, nononon saanon gomesaon nenenana sewaŋa mewombaajon kembonŋa. 5 Eja iikanon qaa kokaen ninijoro: ‘Kogianon onjowo mende kawaati een, onjo mono noo jaasewananon mombo koubombaajon amamaawuya.’ Kawaajon giinon Benjamin anŋon kombagati een, nono mende kembonŋa.”

⁶ Juudanon kaen jero Israelnon kokaen jero: “Ono mono naambaajon kogia mon laligojiwaa qaaya eja ii ijogi morotiwaaajon nii uulombo somata nonju?”

⁷ Kaen jero kokaen meleema jegi: “Eja iikanon anana ano kanagesourunana ananaajon tororo qiqisi kania kania nonoma kokaen ninijoro, ‘Manjianon jaawo laligoja me qaago? Daremungia mon laligoja me qaago?’ Kaen jerotiwaaajon qiqisiya ii nononon onanondeen jen meleenin. Iinon kanagen konana wama kawutiwaaajon jenagati, ii mono walawala kamban kanon nomaen mobonaga?”

⁸ Kaen jegi Juudanon manja Israel kokaen ijoro: “Kawaajon eja gbaworo ii mono noo boronanon ama wasina motoon kembonja. Kaen ana afaangon uulanawo gomesaon kananon kenin nono, gii ano embameraaurunana anana mende komun gororongowonja. ⁹ Benjamimbaa laaligoyaa doweya iikawaa qaaya mono noo boronon ero eleema kan gomambaajon jen kotiijen. Niinon ii mende wama eleema koi kan goo jaasewanganon mende oomanati een, iikawaa ironanon mono noo qananon uro goo jaanon bosima laligowe namonon laaligona tegowaa. ¹⁰ Kamban koriga ezelobezelo ama mende mambombonagati een, nononon mono endu kema eleema koi kanin ambenja woi koloonaga.”

¹¹ Kaen jero amagia Israelnon kokaen jero mogi: “Kaen kolooji een, ono mono kokaen ambu: Goman kokawaa toomorianja awaa tooton tosia koi kaanja ii men taru gesogianon

mouma kema eja ii kalen mubu: Sele mori-moriwaa kelega tosia, moron apuya, dane riki, marasin gere tokoya qata mor gipi, komon, gou ano seu wakato iikawaa hongia. ¹² Silwa monen walaga taru gesogiaa qaa oogianon mougi men kagiti, ii ano iikawaa so qaganon toroqen ama mindirigi jangoyanon somariin 2:waa so kolooro ii men eleema kema mubu. Tosianon koposo ama ii gesogianon angi me nomaen? ¹³ Kogia kaanagadeen wama uulanawo waama eja iikanon mombo eleema kenji. ¹⁴ Anutu kusun kuuyaa Toyanon mono eja iikawaa jaanon kiankoomuya onono inon daremungia mon ano Benjamin ii onowo mirinon koi eleema kawuti-waajon wambelaawaa. Noo meraurunanon komuntiwilaa ambuti een, niinon mono een totoon laligomanja.”

¹⁵ Kaen injjoro kalen iwoi ii men silwa monen men kagiti, iikawaa so qaganon toroqen ama mindirigi jangoyanon somariin 2:waa so kolooro. Ii men Benjamin motoon wama waama uulanawo Iijipt kema Joosefwaa jaanon keugi. ¹⁶ Keugi Joosefnon Benjamin ii yonoo batugianon iima iikanondeen miriaa galenja kokaen jen koton muro: “Gii mono eja koi unuama neenaa mirinon kema onoono rabu. Ragi kema oro mon qen on weembaa neneya mozozongona yononon saanon niwo motoon nene newonja.” ¹⁷ Joosefwaa miriaa galenjon jen koton murotiwaa so eja ii unuano Joosefwaa mirianon kenji.

¹⁸ Unuano Joosefwaa mirianon kema jenengia ororo toroko moma kokaen romonjon batugianon jegi: “Wala kaniin monenana meleema

taru gesonananon mougi men kenini, iikawaajon yononon mono nunuama kan koi nonoongi rajon. Yononon mono qelanjin nunun ureen haamo ama nonoma nonoongi welenqeuruta omaya koloonin dongiurunana kalugon angon koma onombubo.”¹⁹ Kaen jen nama Joosefwaa miriwaa galenja iwaanon uma kenji miri naguyanon nano iwaajon qaa kokaen jegi: ²⁰ “Oo somatanana, nono kamba mutuya nene sewanja mewombaa-jon koi kani. ²¹ Kan nene sewanja men mombo eleema kema kananon miri mononon kema ewombaa-jon rama taru gesonanaa kasia isama monenana totonananon ii kore gesonana anja anja qaa oogianon nene qaganon raro iinin. Kawaajon monen ii kete mombo meleema men kajon. ²² Silwa monen ii moronon taru gesonananon meleema mombo anoti, ii nono mende mojon. Nononon ii ano silwa monen tosaanja ii qaganon torokuun nene sewanja mombo mewombaa-jon gesonananon mouma men kajon.”

²³ Kaen jegi miri galenjon kokaen jero: “Majakaka mende mobu. Onoangiaa ano mangiaa Anutugianon mono mombaa uuta kuuro silwa monen ii taru gesogianon mouro mokoloogi. Niinon onoonon silwa monen ii medaborowe. Kawaajon keegia mende moma mono uubonjon rabu.” Kaen jen Simeon wama yonoonon kari.

²⁴ Kari motoon unuama Joosefwaa mirinon ugi kanagia songbambutiwaajon apu onono ano dongigia loloo gbojoja nenegia unuagi. ²⁵ Yononon weembaa neneya Joosefwaa mirinon motoon newutiwaa qaaya mogi. Kawaajon Joosefnon ween biiwianon mirianon

koubaatiwaajon mamboma kalen iwoigia ii asuganon arenjon ragi. ²⁶ Ragi Joosefnon mirinon karo kalen iwoigia men kan mirianon ugiti, ii mun batanon simin kuma namonon usugogi. ²⁷ Usugon waagi jolongia injion nomaen laligojuti, qisin onoma kokaen injoro: “Mangia eja wanaajon nijogiti, iinon nomaen laligoja? Toroqen jaawo laligoja me qaago?”

²⁸ Kaen jero kokaen meleengi: “Goo welenqeqega, nonoo amanananon saanon laligoja. Mono toroqen jaawo laligoja.” Kaen meleema goda qen mun simin kuma namonon usugogi.

²⁹ Kaen anji jaaya uuro kema karo koga Benjamin, iyanaa nemunaa meria ii iima kokaen qisin onono: “Kogia konogaajon nijogiti, iinon koi kolooja me nomaen?” Qisin onoma toroqen kokaen ijoro: “Merana, Anutunon mono kiankoomu gono laligowa.”

³⁰ Kaen ijon koga iima wosoya pororogoro jaaya kalilingoro saamambaajon moma iikanondeen alanzan eleema onomesaon uulanawo miri uuta oloja monon uma anodeen rama saaro.

³¹ Saadaboron jaanja songbama miri uuta oloja ii mesaon kan tororo mokosinon nama iyanja galen koma aon nembanene kombutiwaajon jero.

³² Iijipt yononon Hibruu ejemba yonowo motoon nene newombaajon mogi arokuukuuyawo koloojiwaajon ii amamaankeju. Kawaaajon Joosefwaa neneya ii iyanja koma mugi raro daremunuruta yonoo ii iyanja koma onongi ragi Iijipt ejemba iwo nene newombaajon kan ragiti, iyonoo nenegia ii

iyaŋa koŋgi ragi. ³³ Joosefnoŋ jero daremunuruta ii koloogitiwaa so arenŋoŋ oŋoŋgi mutuyanonŋ jaageqeyanonŋ raro bejugianonŋ konoganonŋ raro Joosefnoŋ jaasewanŋ qeŋ oŋoma raro. Kaenŋ rama iyaŋgia aima kotonŋ aonŋ waliŋŋoŋ ragi.

³⁴ Kaenŋ ragi Joosefnoŋ jero iyaŋaa nene dunŋnoŋa nene tosaŋa mendeema meŋ kaŋ koma oŋoŋgi koga Benjamimbaaŋonŋ ambeŋa 5:waa so toroqenŋ koŋgi nero. Kaenŋ neŋ Joosefwo jejelombaŋ ama afaaŋkota apu kotiga neŋ korisoro qaganonŋ ragi. Kiaŋ.

44

Joosefnoŋ daremunuruta qambi waa angobato meŋ oŋono.

¹ Kawaa gematanonŋ Joosefnoŋ miriaa galeŋa jeŋ kotonŋ muŋ kokaenŋ jero: “Gii mono eja iyoŋoo taru gesogianonŋ wiit padi ii elaawutiwaa so mouna qaa oogianonŋ koubu. Kaanjiadeenŋ motomotoonŋ yoŋoononŋ moneŋ esugia ii aŋa aŋa toto qeŋ taru gesogiaa qaa oogianonŋ amba.

² Kogia konoga iwaa taru gesoyaa qaa ootanonŋ neenaanonŋ qambi silwanonŋ memeta ii mono wiit padiwaa moneŋa meŋ karoti, iikawo amba.” Kaenŋ jeŋ kotonŋ muro iikawaa so ano.

³ Gomaŋ asariro umugawodeenŋ eja ii wasinŋ oŋoŋgi donŋgigia unuama kananonŋ keŋgi. ⁴ Kema siti mesaonŋ koriganonŋ mende keŋgi Joosefnoŋ miriaa galeŋa kokaenŋ jeŋ kotonŋ muro: “Gii mono uulaŋawo waama eja ii oŋotaŋ kema mokolonŋ injiima kokaenŋ qisinŋ oŋomba: ‘Eja Poŋnoŋ awaa ama oŋono oŋo mono naambaajonŋ

iikawaa kitia kilegamon meleema mun kaju?
⁵ Noo somatananon qambia qaan nenkeji ano qambia iikanon unju qen qaa aasangoyaa kania mokolonkeji, onjo qambi ii mono naambaajon yongoro men kaju? Onjo mono sili ii bologa totoon anju!’ ”

⁶ Joosefnon miriaa galenja kaen jen koton muro kema mokolon onoma qaaya ii jerotiwaa so ijoro. ⁷ Injoro moma kokaen meleengi: “Somatanananon qaa tania kaanja ii mono naambaajon jeja? Goo welenqequeuruga nononon sili bologa kaanja ii mende totoon anjon. Ii yamagen! ⁸ Moba, nono taru gesonanaa qaa oogianon silwa monej esu mokolooniji, ii kaanagadeen Keinan balononja men kan gonin. Nono mono naambaajon silwa me goul ii somatagaa mirinonga yongoro mewonaga? ⁹ Welenqequeuruga nonoononga mombaa taru gesoyanon silwa qambi ii mokoloowagati een, iinon mono koomuwaa bunaga kolooro tosaanja nononon somatanana, goo welenqeque omayaa koloon laligowonja.”

¹⁰ Kaen meleengi kokaen jero: “Iikaanja kanon awaa. Jejutiwaa so ii saanon ambonja. Mombaa taru gesononja silwa qambi ii mokoloomanati, iinon mono noo welenqeqena omayaa koloowaato, tosaanja onjo selegianon qaa mon mende ero saanon onjoangiodeen mirigianon kumbu.”
¹¹ Kaen jero moma kuuyanon gesogia anja anja uulanawo qetegon men kamaan namonon ama qaa oogiaa kasia isangi. ¹² Aisngi Joosefwaa miriaa galenjon dagia mutuyaa

taru gesoyanonga kanainj qengama mongama kema kema ko bejugia Benjamimbaa taru gesoyanon tetegoyanon iima qambi ii iikanon mokoloo. ¹³ Ii mokoloo yononon uugia kouma eligoro wosobirigia qendeema malekugia menjujenjurangi. Kaen ama esuhinagia donji qagianon ama mombo eleema sitinon kenji.

¹⁴ Juuda ano daremunuruta yononon eleema Joosefwaa mirinon kenji iinon kaanjadeen mirinon raro. Raro batanon keuma siminj kuma namonon usugogi. ¹⁵ Usugogi Joosefnon kokaen injjoro: “Ono mono naa siliga anjuya? Eja nii kaananon mono saanon unju menj iwoi yongoro megi ii mokoloonkejenj, ono ii mende moju me?”

¹⁶ Kaen jero Juudanon kokaen meleeno: “Oo somatanana, nono mono naa qaaga gijowonaga? Nono qaawaajon monganjon. Nononon iwoi bologa mende aninj, ii qendeema gombonatiwaa so qaago. Anutunon mono welenqequeuruga, nonoo kopoulosaa qaaya injisaanota asuganon eja. Kawaajon mombaa taru gesoyanonga qambi ii mokolooji ano tosaanon nononon kaanagadeen eja ponnanaa welenqequeuruta omaye koloon laligowon.”

¹⁷ Kaen meleenoto, Joosefnon kokaen jero: “Niinon iwoi kaana ii mende ama onoman. Ii awawi toton! Eja morowaa taru gesoyanon qambi ii mokolooji, iinondeen mono noo welenqeqena koloon laligowaato, tosaanon ono saanon luaenon eleema mangiaanon kembu.”

Juudanon Benjamimbaajon Joosef welema muro.

18 Kaen jero Juudanon Joosefwaa batanon kema qaa kokaen jero: “Oo eja poɲna, saanon wambelaana welenqeqega niinon qaa tosia eja poɲna goojon jewenaga. Giinon Faarao kin aɲawo ororon koloojanto, kilen welenqeqega nii kazi mende ama nomba. 19 Eja poɲna giinon welenqeqeuruga nono wala kanin kokaen qisin nonona: ‘Onoo manɲia ano daremunɲia mon laligojao me qaago?’

20 “Kaen qisin nonona nononon eja poɲna goojon kokaen meleenin: ‘Nonoo manɲana eja waɲa koloon konana eja gbaworoga mon mirinon rajao. Konana kanon manɲananon eja waɲa kolooro kambaɲ kanon kolooro. Nemunɲanon mera woi orono datanon komuro aɲodeen laligoja. Iinon mono manɲaa wombo (komunjua) meriaga kolooja.’ 21 Kaen meleenin giinon welenqeqeuruga qaa kokaen ninijona, ‘Ono mono kogia wama noonon koi kagi ii saanon neenaa jaanon uun iimaɲa.’

22 “Kaen ninijona nononon eja poɲnana goojon kokaen meleenin: ‘Eja gbaworo ii maɲa mesaomambaajon amamaawaa. Maɲa mesaonagi een, maɲanon mono komunaga.’ 23 Kaen meleeninto, giinon welenqeqeuruga nonoojon qaa kokaen jen kotona: ‘Kogia konoganon onowo koi mende kawaati een, ono mono noo jaasewananon mombo mende asugiwuya.’

24 “Kaen jen kotona mirinananon eleema kema noo maɲna, goo welenqeqega eja poɲna goonon qaa ii ijonin. 25 Ii ijonin moma manɲananon kangaen kokaen jero: ‘Ono mono mombo Iijipt kema ananaajon nene tosaɲa sewaɲa meɲ kawu.’

²⁶ “Kaen jeroto, nono kokaen jenin, ‘Nononon nononodeen kembombaajon amamaawonja. Konana konoganon nonowo motoon kambaati-waajon jewagi een, mono saanon kembonja. Konana bejuya mende wama kembonjati een, nononon mono eja pon iikawaa jaasewananon asugiwombaajon amamaawonja.’

²⁷ “Kaen jenin noo manja goo welenqeqega iinon kokaen jero: ‘Embana Reizelnon merawoina woi orono. Ii onjongan saanon moju. ²⁸ Datanon nomesaon kema sooro kokaen jewe, “Oro kawalianon mono kitoqitoro komuro me nomaen?” Kamban iikanondeen kanain ii mende iibe. ²⁹ Kete koga koi kaanagadeen nuama kenji kananon tiwitiwilaa monjon iwaa qaganon unagati een, onj mono kondoogi wosobiri uutanon noo qananon uro konajilin moma komun wan juna lanjonawonon koomu gomanon kemema.’”

³⁰ Juudanon toroqen qaa kokaen jero: “Oo eja ponjana, niinon konana eja gbaworo ii mende wama kema manja, goo welenqeqega iwaa mirinon keubenagi een, amanananon mono tiwilaawabo. Iinon mono uuta kuuya meria bejuya iwaanon somongoro laaligogara motoondeen laligonkejao. ³¹ Kawaaajon eja gbaworo ii mende wama kenin mannananon ii iima mono koomu mokoloowabo. Goo welenqeqeuruga nononon kaen asugiro nono mono kondooinj wosobiri uutanon amanana, goo welenqeqega iwaa qaganon uro komun wan juya lanjonawonon koomu gomanon kemebaa. ³² Goo welenqeqega

niinon eja gbaworonon mende tiwilaawaati-waa qaaya ii maɲnaajon jen somonjon kokaen ijowe: ‘Ii mende wama goonon eleema ka-manɲati een, iikawaa qaa lombotanon mono goo jaanon noo qananon uma ero namonon laaligona kaen laligon umaɲa.’ ³³ Kawaajon gii saanon jen tegona niinon eja gbaworo iwaa kitianon eja ponna goo welenqeqega omaya koloon koi laligowe iinon dauruta yonowo eleema mirigianon kumbu.

³⁴ “Eja gbaworo kanon niwo mende kawaati een, niinon mono nomaen ama maɲnaanon kembernaga? Wosobiri uutanon maɲnaa qaganon unagati, niinon mono ii iimambaajon togon kotiijen. Kawaajon ii mono mende somonjowa.”

45

Joosefnon iyanɲaa kania injisaano.

¹ * Juudanon kaen jero ejemba liligon onoma nama injigiti, Joosefnon kuuya iyonoo jaagianon toroqen kania kolatin aɲa galen koma aomambaajon bimoon amamaaro. Kawaajon Joosefnon kokaen silama qaro: “Ono mono kore nomesaon deembu.” Kaen qaro deengi Iijipt eja monjon kosogianon mende nano Joosefnon iyanɲaa kania ii daremunuruta ii kokaen injisaano: ² Iinon amburereɲ meɲ otombeen qama saaro Iijipt ejemba seleeɲgen laligogiti, iyononon ii moma Faarao kimbaa jinɲaron mirianon kema buzu qaaya ii jegi mogi.

* **45:1:** Apo 7.13

³ Joosefnon saama nama daremunuruta ii kokaen injjoro: “Nii Joosef! Amananon kaanjadeen jaawo laligoja me qaago?” Kaen injjoro mogito, daremunurutanon uugia kouma gojono aarun tililingon jaayanon een nama qaa mon mende romongon meleema mubombaajon amamaagi. ⁴ Amamaan nanngi Joosefnon kokaen injjoro: “Ono mono noo kosonanon koi kawu.” Kaen injjoro kagi kokaen injjoro: “Nii Joosef, onoo daremungia sewana mewutiwaajon anngi Iijipt kaweti, ii mono niinon.

⁵ “Mono uunon konjjilin mende mobu. Anutunon ongo komuwubotiwaajon nii wala wasin nono walawala koi kaweta ongonon kaju. Nii sewana mewutiwaajon ama nonggi koi kaweti, iikawaajon mono ongoangiaajon irinsoonsoon mende moma aowu. ⁶ Bodi koi kanon mono yambu woiwaa so namo sokoma eja. Ii torogon mombo yambu 5:waa so ewaa. Kamban iikawaa uutanon balon qen koomo mende ama nene hona mende mokolonon men kululuun laligowona.

⁷ “Anutunon mono kana damubiribriawo otaan onoo laaligogiaa sewana somongoro torogon jaawo laligon gbili mokolonon onoma namo qaganon laligowutiwaajon moja. Kawaajon ama nii wala wasin nono walawala koi kaweta ongo kaju. ⁸ Kawaajon ongonon mende wasin nonggi tanitani koloojato, Anutunon mono ongonon wasin nono koi kawu. Iinon kuun nono Faarao kimbaa jawina mutuya koloonon jinjonon mirianon naa gawon menkejuti, kuuya iyonoo somatagiaga koloojen. Kaen koloowe Anutunon

Iijipt kantri kuuya koi ii noo boronanon aota eja pongiaga koloojen.

⁹ * “Ono mono kete koi waama uulanawo amanaanon eleema kema qaa kokaen jegi mobaa: ‘Goo meraga Joosefnon qaa kokaen jeja: Anutunon nii kuun noma Iijipt kantri kuuya ii noo boronanon aota eja pongiaga koloojen. Kawaajon giinon mono kamban mende qen koriwato, uulanawo noonon kawa. ¹⁰ Koi kan saanon rara dundunga Goosen balanon meagon neenaa kosonanon laligowaga. Gii ano esameraanuruga, goonon lama bulmakao tuun a tuun ano ilawoila kuuya bunaga eji, ii mono men kololon kawu.

¹¹ “Bodi koi kanon mono mombo toroqen yambu 5:waa so en ubaa. Kamban iikawaa uutanon gii, mirigaa sumanuruga me tinitosauruga tosaan yonoononga monon bodi laligon newaa mojqojoron ama komun gororongwabo. Kawaajon mono Goosen balanon kan laligon naa iwoiwaajon amamaawuti, niinon ii onoma laligomanan.’ Amananaajon qaa ii mono kaen jegi mobaa.

¹² “Nii neeno onanon koi nama onoojon qaa jejen, ii saanon onongan ia jaagianon niima kotoju ano kona Benjamin anjo kaanagadeen niima kotoja. ¹³ Kawaajon ono mono mannaanon kema Iijipt kantrion qabun somata kuuya nongita laligojen ano iwoi kuuya iigiti, iikawaa sunduya ii amana jegi mobaa. Ii moro mono uulanawo wama kamaan koi kawu.”

* [45:9: Apo 7.14](#)

¹⁴ Kaen injijon boria koga Benjamimbaa aroyanon giliro kemero saaro Benjaminon kaanjadeen angon mun saaro. ¹⁵ Toroqen boria dauruta kuuya yonoo arogianon giliro kemero sama buugia kiton nero. Iikawaa gematanon daremunurutanon iwo qaa amin mogi. ¹⁶ Joosefwaa daremunurutanon kagiti, iikawaa buzuyanon Faarao kimbaa jinkaron mirinon keno Faarao kin ano jawinuruta kuuya yononon ii moma keraqeeango mogi.

¹⁷ Kaen moma Faarao kinon Joosef kokaen ijoro: “Daremunuruga mono jena kokaen ambu: ‘Eshinagia mono dongi qagianon ama mombo eleema gomangianon Keinan balonon kembu. ¹⁸ Kema mangia ano sumanjurugia unuama eleema noonon kawu. Koi kagi niinon balon awaa totoon Iijipt kantri uutanonga meweengon onombe saanon iikawaa kelega mokolon nen korisoro ama laligowuya.’

¹⁹ “Kaanagadeen kokaen jen koton onona ambu: ‘Iijipt kokanonga mono hooswaa kareya kareya tosia menj kema embameraurugia iikanon onooma mangia wama motoon koi kawu. ²⁰ Mirigiaa iwoiya tosia Keinan balonon mesaowuti, iikawaa majakakaya mende ambu. Niinon iikawaa kitianon Iijipt kantri kuuya kokawaa iwoiya awaa totoon ii onombe bunagia koloowaa.’ ”

²¹ Faarao kinon kaen jero Israelwaa meraurutanon iikawaa so otaan angi. Joosefnon Faarao kimbaa jenkooto qaaya otaan hooswaa kareya tosia onono. Kaanagadeen kana kekembaa nene samon tosaan onono. ²² Ii onomago dauruta

motomotoon yonoo opo malekugia dologa togianon ononoto, koga Benjamimbaajon opo maleku dologa boro mon (faiw) mun monen silwa kota 300 muro. ²³ Manaaajon Iijipt kantriwaa iwoi awaa soroya jaasoongo men dongi ten yonoo qagianon ano kenngi. Kaanjiadeen dongi embia ten yonoo qagianon wiit dumun kota, bered ano nene tosia manaa kana samonja ano bosima kenngi. ²⁴ Kenngi Joosefnon daremunuruta wasin onono kembombaajon angi qaa kokaen injijoro: “Ono kananon kema angowowo mono mende ambu.”

²⁵ Kaen injijoro Iijipt mesaon kema Keinan balonon mangia Jeikobwaanon keugi. ²⁶ Keuma mangia qaa sundu kokaen ijogi: “Joosefnon toroqen jaawo laligoja. Iijipt kantri kuuya ii iwaa borianon ero eja pongiaga koloon laligoja.” Kaen ijogi qaa ii mende moma laarirotiwaaajon uuta toroqen olomoro raro.

²⁷ Kaen raroto, Joosefnon qaa kuuya jeroti, ii jegi moro ano hooswaa kare tosia ii wama Iijipt kemaatiwaaajon ano karoti, mangia Jeikobnon ii iima nama uu selianon qeleeno geregere ano.

²⁸ Geregere ama kokaen jero: “Oo, ii onanon! Ii moma kotiijen. Merana Joosefnon mono toroqen jaawo laligoja. Niinon mono kema ii iimago kanagen saanon komumanja.” Kian.

46

Jeikobnon kanatuuru-uruta yonowo Iijipt kenngi.

¹ Israelnon esuhina iwoiya kuuya kopepereen men waama keno. Kema Beerseba gomanon

keuma nama kanon manja Aisakwaa Pon Anutuyaajon siimolon ooro.

² Ii oon gomantiina ero jaaya meleeno unja iima iikanon Anutunon Israel qaa ijon qata “Jeikob, Jeikob!” qaro

“Nii koi,” jen meleeno.

³ Meleeno kokaen ijoro: “Nii Anutu, goo mangaa bensakona. Gii Iijipt kememambaa-
jon toroko mende moba. Niinon iikanon kotuegon gombe kanagesoga tuunleembe somata koloowuya. ⁴ Niinon giwo Iijipt kemema-
ano kaanagadeen gbiliuruga iikanona unuambe mombo eleema koi kawuya. Giinon komuna Joosef iyanaa borianon mono goo jaa juga kuno kamaawaa.”

⁵ Kawaa gematanon Jeikobnon Beerseba go-
man mesaowona jero Israelwaa meraurutanon mangia ano embameraurgia ii chojooon onongi hoos karenon ugi. Faarao kinon hoos kare iikanon unuama kawutiwaajon jen tegon anota men kenji. ⁶ * Eshinagia ano miri orogia kuuya Keinan balonon laligon bunja qen men laligogiti, ii kaanjadeen motoon men kenji. Jeikob ano gbiliuruta kuuya yononon kaen Iijipt kenji. ⁷ Gbiliuruta kuuya, esameraanuruta eja ano emba ii kuuya unuama Iijipt kenji.

⁸ Israel qata mon Jeikob ano iwaa gbiliuruta Iijipt kengiti, iyonoo qagia ii kokaen:

Jeikobwaa meria mutuya Ruuben.

⁹ Ruubembaa merauruta qagia

* 46:6: Apo 7.15

Hanok, Palu, Hezron ano Karmi.

¹⁰ Simeombaa merauruta qagia

Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar ano Saul.
Saulwaa nemuᅇa ii Keinan emba moᅇ.

¹¹ Liwaiwaa merauruta qagia

Gerson, Kohat ano Merari.

¹² Juudawaa merauruta qagia

Er, Onan, Sela, Perez ano Zera. (Er ano Oonan
yoroᅇoᅇ Keinan baloᅇoᅇ komuri.)

Perezwaa merawoita ii

Hezron ano Eer.

¹³ Aiskarwaa merauruta qagia

Tola, Puwa, Jasub ano Simron.

¹⁴ Zebulumbaa merauruta qagia

Sered, Elon ano Jalel.

¹⁵ Jeikobwaa merauruta embia Leanᅇ
Mesopotemia (Padan Aram) baloᅇoᅇ oᅇoᅇoti,
iyonoᅇo qagia kian. Boragara Daina ii
kaaᅇagadeeᅇ mero. Jeikob ano Lea yoroᅇ
esameraanᅇurugara ii kaeᅇ weeᅇoᅇoᅇ mindirigi
33 kolooro.

¹⁶ Gadwaa merauruta qagia

Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eeri, Arodi ano
Areli.

¹⁷ Aserwaa merauruta qagia

Imna, Iswa, Iswi ano Beria.

Naanᅇiaa qata Sera.

Beriawaa merawoita qagara ii

Heber ano Malkiel.

¹⁸ Labanoᅇ emba qata Zilpa borata Leawaa
weloᅇ embaga laligowaawaajoᅇ muroti, iionoᅇ
Jeikobwaa merauruta kaeᅇ oᅇono. Jeikob ano

Zilpa yoroo esameraanurugara ii kaen weengon mindirigi 16 kolooro.

19 Jeikobwaa embia Reizelwaa merawoita ii Joosef ano Benjamin. 20 * Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinon kolooriti, ii qagara Manase ano Efraim. Nemungaraa qata Ase-nat ii Heliopolis (On) taombaa jigo gawon galej qata Potifera iwaa borataga.

21 Benjamimbaa merauruta qagia Bela, Beker, Asbel, Geera, Naaman, Eehi, Ros, Mupim, Hupim ano Ard.

22 Jeikobwaa merawoita Reizelnon oronoti, iy-ooroo qagara kian. Jeikob ano Reizel yoroo esameraanurugara kaen weengon mindirigi korebore 14 kolooro.

23 Dambaa meria qata Husim.

24 Naftaliwaa merauruta qagia Jaziel, Guni, Jezer ano Silem.

25 Labanon emba qata Bilha borata Reizelwaa welen embaga laligowaatiwaajon muroti, iinon Jeikobwaa merauruta kaen onono. Jeikob ano Bilha yoroo esameraanurugara ii kaen weengon mindirigi korebore 7 kolooro.

26 Jeikobwaa esameraanuruta dindiņa toon iwo Iijipt kengiti, iyonoo jangogia weengon mindirigi korebore kanatuuru 66 koloogi. Meraanuruta yonoo embagia ii jango iikanon mende toro-qegi. 27 * Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinon

* 46:20: Jen 41.50-52 * 46:27: Apo 7.14

koloriti, ii woi. Jeikobwaa kanatuuruuruta Iijipt kenngiti, iyonoo jangogia ii kaen weengon mindirigi 70 kolooro. Kian.

Jeikobnon kanagesouruta yonowo Iijipt keugi.

²⁸ Kananon kema laligon Jeikobnon Juuda wala wasin kokaen ijoro: “Gii mono Joosefwaanon kema Goosen balonon kekembaa kaniaajon qisin muba.” Kaen ijoro kema karo Goosen prowinsnon keugi. ²⁹ Joosefnon keugitiwaa buzuya moma jero hoos karenon somongon mozozongogi qaganon uma manja Israelwo aitongowowaajon Goosen balonon keno. Kema iima iwaa jaanon keuma boria aroyanon giliro kemero angon mun kamba koriga qaqateteya menj urusaan qero. ³⁰ Israelnon Joosef kokaen ijoro: “Giinon toroqen jaawo laligojani, ii neeno giijenja kamba kokaamba saanon jojorin komuma.”

³¹ Kaen ijoro Joosefnon daremunuruta ano manaa kanagesoya kokaen injoro mogi: “Ninon mono Faarao kimbaanon uma qaa kokaen ijomanja: ‘Daremunuruna ano manaa kanagesoya Keinan balonon laligogiti, iyononon mono noonon kajuya. ³² Daremunuruna yononon lama bulmakao galengia koloon ii galen koma onoma laligojutiwaa kawombaajon ama lama tuungia, bulmakao tuungia ano esuhina ilawoilagia kuya ii unuama kajuya.’ ³³ Kawaaajon Faarao kinon onono jaasewanon keugi kokaen qisin onombaa: ‘Ono naa gawonga menkeju?’

³⁴ “Kaen qisin onono ono kokaen meleema mubu: ‘Welenqeuruga nononon mono

au asaurunana wala menj laligogitiwaa so meraanananonga lama bulmakao galenkonkon gawonja menj laligon kouma laligojon.’ Kaen meleema mugi iinon saanon Goosen prowinsnon rara dundungia meagowutiwaajon “Oon!” jero laligowuya. Iijipt ejemba yononon lama bulmakao galen konkon ejemba kuuya yonoojon mogi arokuukuugiawo koloonkeju.” Joosefnon qaaya kaen injjoro.

47

Joosefnon kimbaa jaanon kouro.

¹ Joosefnon kema Faarao kin kokaen ijoro: “Noo manj daremunuruna yononon lama bulmakao tuungia ano esuhina ilawoilagia kuuya menj Keinan balon mesaon kan kan kete koi Goosen balonon kouma laligoju.” ² Iinon daremunuruta yonoononga eja 5 unuama Faarao kimbaa jaanon uma nanji injiuro.

³ Injiima kokaen qisin onono: “Ono naa gawonnga menkeju?”

Kaen qisin onono kokaen meleema ijogi: “Welenqequeuruga nono manjurunananon wala laligogitiwaa so lama bulmakao galenkonkon gawonja menj laligon kouma laligojon.”

⁴ Kaen ijon toroqen kokaen jegi: “Keinan balonon bodi lombotawo ejiwaajon welenqequeuruga nono lama bulmakao tuunana yonoojon nene mende mokolonin. Kawaajon nono balon kokanon tatawaga laligowombaajon kajon. Kaen kolooro welenqequeuruga saanon

‘Oon!’ jenjo jen tegon nonona nono Goosen prowins kanonj rara dundunana meagowonja.”

⁵ Kaen jegi Faarao kinjon Joosef kokaen ijoro: “Manj daremunuruganonj goononj kaju. ⁶ Iijipt kantri koi asuganonj goo jaanonj ejiwaa-jonj saanonj manj daremunuruga balonj bakaya kelega awaa iikanonj onjona laligowu. Saanonj Goosen prowinsnonj laligowu. Batugianonj gawonj awaa soro meme eja tosaanja laligojuti, ii moma onjombagati eenj, saanonj noo miriwaa oro tuunja ii iyonoo borogianonj ama onjona galenj koma onjoma laligowu.”

⁷ Kaen ijoro Joosefnonj manja Jeikob Faarao kim-baa jaanonj wama karo iiro Faarao kinj ii kotuegonj muro. ⁸ Kotuegonj muro kokaen qisinj muro: “Goo yambuga dawi kolooja?”

⁹ Qisinj muro kokaen meleeno: “Noo yambuna 130:waa so namononj liligonj laligonj kouma laligojenj. Noo laaligonaa yambuya kuuya ii afaangoya ano osiqosigiawo kolooro. Manjurunanonj yambu seiseiya namononj liligonj laligogiti, noo yambu janjonanonj yonjooononj kawo so motoonjo mende kolooja.”

¹⁰ Kaen jenj Faarao kinj ii mombo kotuegonj munj jaasewanonja kamaanj keno. ¹¹ Joosefnonj manj daremunja ii Faarao kinjonj jenj kotorotiwaa so Iijipt kantrinonj onjoma Iijiptwaa balonj bakaya kelega awaa monj ii Rameses prowins (Goosen) kanonj onjono. ¹² Joosefnonj kaanagadeen manj daremunjuruta ano manja kanagesouruta kuuya ii nenegia embameraurugia laligogiti, janjogiaa so sogianonj onjoma laligoro.

Bodi kambaŋ lombotawo.

¹³ Bodi somata ii lombotawo ero nenenon balon so qaono Iijipt ano Keinan kantri iyoroo kanagesogaranon mono nenewaa komun jambedengon laligogi.

¹⁴ Kaen laligon Joosefwaanon kan wiit dumun kota sewanŋa megii iinon monen kuuya Iijipt ano Keinan kantri uutanon eroti, ii men kulluun Faarao kimbaa jinkaron miriwaa kowianon ano. ¹⁵ Iijipt kanageso ano Keinan kanageso yononon monen qaondabororo Iijipt kuuya yononon Joosefwaanon kan kokaen ijogi: “Mone-nananon qaondaborojiwaajon giinon mono nene nonomba. Nene mende nonombagati een, nono goo jaasewanŋanon komuwonŋa.”

¹⁶ Kaen ijogi Joosefnon kokaen jero: “Monenŋianon qaonjiwaajon ononon lama ano bulmakao ejuti, ii mono men kan nonŋi niinon nene onomanŋa.”

¹⁷ Kaen jero kema lama bulmakaogia unuama kan Joosef mugi. Yononon hoosgia, lamagia, memegia, bulmakaogia ano donŋigia ii unuama kan nenewaa sewanŋaga Joosef mun nene men laligogi. Lama bulmakaogia kuuya ii Joosef mugi iinon nene onoma iikaanŋa kanon yambu motoongowaa uutanon laaligogia nanŋoro mende komugi.

¹⁸ Mende komugi yambu kanon tegoro. Tegoro yambu gbilianon dunanon mombo iwaanon kan kokaen jegi: “Eja ponnana, monenana qaonjiwaajon kanaanana honŋa ii goo jaaganon saanon mende kolatiwonŋa. Nonoonon lama bulmakaonana ii kaanŋagadeen gonin goo bunŋaga

koloodaboroja. Nono ii kuuya eja poɲnana gii gondaboroniɲiwaajon nononana ano balonana iikayadeen en nononja. Kawaajon mono naa iwoi mon gombonaga? ¹⁹ Nono mono kania naambaajon goo jaanon tondu komuwonaga? Nono komuniɲ balonananon mono naambaajon een en gbanɲbarasiɲ bolinaga? Kawaajon mono nononana ano balonana sewanana men iikanon nembanene nonona nono saanon Faarao kimbaa welenqeqe omaya kolooniɲ balonananon kaanagadeen iwaa bunaga koloojaa. Nono toroqen jaawo laligon komuwombotiwaajon mono nene kota nonomba. Nonona balon gawon munin een mende en qanda kotiga koloojaa.”

²⁰ Bodi kotiga totoon iikanon Iijipt kanatuuru yonowo erotiwaajon yononon kuuya motomotoon gawon balongia koria ii sewanajon anɲi Joosefnon Iijipt balon kuuya ii sewan mero Faarao kimbaa bunaga koloodabororo.

²¹ Joosefnon Iijipt kanatuuru goman so kantriwaa jawo tetegoya uutanon laligogiti, ii kuuya unuano gawmambaa welenqeqe omaya koloon laligogi.

²² Faarao kinon jigo gawon galen yonoo footnait tawagia onono men iikanon laaligogia nanon laligogi. Kaen kolooro nenegiaajon mende bimooro balongia Joosefnon sewan mewaatiwaajon mende anɲi. Kawaajon jigo gawon galen yonoonon balon iikanon motoonɲo kin Faaraowaa bun mende kolooɲi.

²³ Joosefnon kanageso kokaen injjoro: “Mobu, niinon ononɲia ano balongia sewanɲia mewe tegoro Faarao kimbaa bunaga kolooja. Kawaajon niinon nene kota onombe ii saanon men

namonoŋ komowu. ²⁴ Komogi honja kolooro ii mono gosigi tuuŋ 5 koloogi kanonŋa motomotoonŋ ii Faarao kimbaajonŋ ama muŋ laligowuto, tuuŋ 4 ii mombo namonoŋ komowutiwaajonŋ ano nene-giaajonŋ ewaa. Ii onjoanŋia, embameraurugia ano tosaanŋa mirigianonŋ laligojuti, mono onoo nenega ewaa.”

²⁵ Kaenŋ injoro kokaenŋ jegi: “Giinonŋ nonoo laaligonana bodinonŋa metogona. Kawaaŋonŋ eja poŋnanaa jaanonŋ kiankoomu mokoloowonŋati eenŋ, nono saanonŋ Faarao kimbaa welenqeŋe omaya koloonŋ laligowonŋa.” ²⁶ Joosefnonŋ Iijipt yonoo balombaajonŋ jenkooto ano enŋ waama koi oojenŋi, kambaŋ kokaamba kaanŋagadeenŋ toro-ŋenŋ eja. Jenkooto ii kokaenŋ: Nene gawom-baa honŋia ii mono mendeenŋi tuuŋ 5 kolooro iikanonŋa motomotoonŋ ii Faarao kimbaa buŋaga koloowaatiwaajonŋ ama laligowu. Jigo gawonŋ galenŋ yonoononŋ balonŋ iikanonŋ motoonŋgo Faarao kimbaa buŋa mende koloogi.

Jeikobnonŋ qamoyaajonŋ Joosef qisiro Oonŋ jero.

²⁷ Israel yonononŋ Iijipt balombaa prowins qata Goosen kanonŋ rara dundungia menŋ balonŋ anŋonŋ koma laligogi. Kanonŋ laligonŋ koloonŋ seisei anŋi janŋogianonŋ mamaga somariiro. ²⁸ Jeikobnonŋ laaligoya yambu 17 ii Iijipt balononŋ laligoro. Laaligoya kuuyaa yambuya ii mindirinŋ 147 kolooro.

²⁹ * Israelwaa koomu kambaŋanonŋ dodowiro meria Joosef jero karo kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ goo jaanonŋ kewoonŋgo mokoloojenŋi eenŋ, giinonŋ mono

* **47:29:** Jen 49.29-32; 50.6

keteda koi uukalen qendeema qaa kokaen pondan otaan men yagomambaajon jen boroga noo tawonaa baatanon ama kokaen jen somongowa: Niinon komuwe qamona ii Iijipt balon kokanon mende ron komba. ³⁰ Niinon komun man asaanuruna yonowo haamo men emanati, kamban iikanon noo qamona ii mono Iijipt kantrionon men kema man asaana ron koma onongiti, iyonoo qasirigianon oson ron komba.” Kaen jero kokaen ijoro: “Jejaniwaa so ii saanon otaan amana.”

³¹ Kaen ijoro mananon kokaen jero: “Qaa ii mono jojopan qaanon jen kotiin nomba.” Kaen jero Joosefnon ii jojopan qaanon jen kotiiro Jeikobnon ii moma ligoŋ waŋa men kemen gbaruyaa kitianon ama laarin Anutuwaa waeya men mepeseero. Kiaŋ.

48

Jeikobnon Manase ano Efraim kotuegoŋ orono.

¹ Kamban tosia tegoro Jeikobnon ji mokolooro qaa ii Joosef ijogi moro. Ii moma merawoita woi Manase ano Efraim ii uruama manaanon keno.

² Keno tosianon Jeikob kokaen ijogi, “Meraga Joosefnon giimambaajon kaja.” Israelnon qaa ii moma ku-usuŋa eroti, ii kululuun ee duŋayanonwa waama raro. ³ *

Waama rama Joosef kokaen ijoro: “Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya iinon Keinan balombaa Luz goman kanon noonon asugin kotuegoŋ nono.

* **48:3:** Jen 28.13-14

⁴ Ii noma kokaen nijoro: ‘Niinon koloonseisei gombe gbiliuruga yonoo janngonianon mono somariin somariin uro giinon kanageso tuuna tuuna mamaga yonoo bemunjalegiaga koloowaga. Gbiliuruga kanagen koloon ubuti, niinon balon koi ii buna qen onombe iyonoo bunagiaga tetegoya qaa en ubaa.’

⁵ Anutunon kaen nijoro. Wala nii Iijipt balonon goonon mende kaweti, kaban iikanon embaganon merawoiga woi Iijipt kokanon oronoti, iyoronon mono noo buna koloowao. Manase ano Efraim yoronon mono Ruuben ano Simeon kaana noo buna koloowao. ⁶ Kaen koloori kanagen balon mosoma yorojon distrik woi orombu. Efraim ano Manase yoro bagaranon meraborauruga tosaana koloogiti, iyononon mono geengaa bunaga koloowuya. Yononon balon bakaya buna qen aowuti, ii mono Efraim ano Manase yoronon distrik woi iikawaa utanon egi yoronon wanjia koloori dawoigara yoro newo baogaranon laligowuya. ⁷ * Niinon Mesopotemia (Padan Aram) mesaon eleema Keinan balonon kan Efrata taon dodowiwe embana Reizelnon komuro wosobiri somata koloon nono. Komuro qamoya ii Efrat kekembaa kana goraayanon ron kombe. Efrat gomambaa qata mon ii Betlehem.”

⁸ Israelnon kaen jen Joosefwaa merawoita iri-ima kokaen qisin muro: “Mera woi koi ii moronon moronon?”

⁹ Qisin muro Joosefnon mana kokaen ijoro: “Noo merawoina Anutunon Iijipt kokanon

* **48:7:** Jen 35.16-19

nonoti, mono ii.” Kaen ijoro Israelnoŋ jero: “Niinoŋ kotuegoŋ oromambaajoŋ ii saanoŋ uruana noo kosonanoŋ kawao.” ¹⁰ Kaen ijoro Joosefnoŋ merawoita uruama kosianoŋ kagi boria giliro arogaranoŋ kemero buugara kitoŋ nero. Israelnoŋ eja waŋa kolooro jaaya umuŋ kono iwoi moŋ iima kotomambaajoŋ hanŋaŋ qeŋ amamaaro. ¹¹ Buugara kitoŋ neŋ Joosef kokaen ijoro: “Niinoŋ wala goo jaasewaŋga mombo giimambaajoŋ mende mamboma laligoweto, Anutunoŋ kana meleuro kete koi geeŋga ano merawoiga kaŋagadeen injijeŋ.”

¹² Kaen ijoro Joosefnoŋ merawoita maŋaa tawoyanoŋga uruama simiŋ kuma usugoŋ kemero.

¹³ Usugoŋ kemenj waama merawoita borogaranonoŋ meŋ uruano aŋaa maŋaa batanoŋ kari. Efraim ii boria dindiŋanoŋ meŋ Israelwaa boria qanianoŋ ama Manase ii boria qanianoŋ meŋ Israelwaa boria dindiŋanoŋ ano. ¹⁴ Kaen ama oronoto, Efraim koga kolooro asianoŋ kileŋ boria dindiŋanoŋ boraama iwaa waŋanoŋ ano. Manasenoŋ Joosefwaa meria mutuya kolooroto, asianoŋ kileŋ boria qanianoŋ iwaa waŋanoŋ ano. Kaen ama boria maripooŋ kaŋa ama kotoŋ waŋgaranoŋ ano. ¹⁵ Kaen ama rama Joosef kotuegoŋ muŋ kokaen jero:

“Asana Abraham ano maŋa Aisak yoronon

Anutuwaa jaanoŋ

kema kaŋ ama meŋ laligori.

Niinoŋ koloon laligoŋ koubeti, Anutunoŋ mono kambaŋ iikanonoŋ pondan kalan koma noma laligoŋ kouro.

16 Siwe gajobanonj nii bologa kuuya iikanonja metogonj anjonj koma noma laligoroti, iinonj mono eja gbaworo woi koi kotuegonj oroma laligowa.
 Ejembanonj yoroo qagara qagi iikanonj mono nii ano manj asana
 Aisak ano Abraham nonoo qabuñanana bosima laligowao.
 Yoroo kanagesogaranonj mono namo qaganonj hononja qaa seinj laligowuya.”

17 Kaenj jeroto, Joosefnonj manjononj boria dindinjononj Efraimbaa wanjononj ano ii iiro mende sokono kawaañonj moma bolinj manja boria dindinjononj menj Efraimbaa wanjononja metogonj Manasewaa wanjononj amambañonj ano.

18 Kaenj ama manja kokaenj ijoro: “Amana, kaenj mende mewa. Mera koi kanonj mutu merana kolooja. Kawaañonj boroga dindinjononj mono iwaa wanjononj amba.”

19 Kaenj ijoroto, manjononj ii amambañonj qetama Joosef kokaenj ijoro: “Merana, ii saanonj mojenj. Niinonj ii mojenj. Manasenonj kaanagadeenj waanawo kolooro iwaa gbiliurutanonj kaanagadeenj koloonj seisei ama kanageso somata koloowuyato, Efraimbaa qaqabuñayanonj mono Manasewaanonj qabuñu uugunj ewaa. Iwaa gbiliurutanonj mono koloonj seisei somata ama kanageso tuunja tuunja mamaga koloonj laligowuya.”

20 * Kaenj ijoro moro weemboria iikanonjadeenj kotuegonj oroma kokaenj jero:

* **48:20:** Hib 11.21

“Israel yoŋonoŋ mono oroo qagara qama kanage-
sogia

kotuegoŋ oŋoma kokaen jewuya:

Anutunoŋ mono oyaŋboyaŋ ama oŋonota

oŋonoŋ Efraim ano Manase kaan̄a koloowu.”

Kaen jen Manase ii Efraimbaa newo baatanon̄
ano.

²¹ Israelnon̄ kotuegoŋ oŋono tegoro Joosefwaa
qaa kokaen jero: “Moba, niinoŋ komumambaa-
joŋ anjento, Anutunoŋ oŋowo laligoŋ ubaa. Iinoŋ
mono unuano maŋ asaurugia yoŋoo balonon̄
eleema kembuya. ²² Iikanon̄ kema batugianon̄
balon̄ moŋoŋi niinoŋ goonon̄ balon̄ toroŋen̄
Sekem balon̄ kelegawo ii gonjen̄. Niinoŋ balon̄
bambaan̄a ii Amor kanageso yoŋowo manja qen̄
neenaa tiwo ano manjawaa soo somata iikanon̄
yoŋoonon̄ga mewe. Joosef gii daremun̄uruga
yoŋoo wan̄gia koloojan̄iwaajon̄ ii daremun̄uruga
yoŋoojon̄ qaagoto, goo bun̄aga jen̄ tegoweta
ewaa.” Kian̄.

49

Jeikobnon̄ merauruta kotuegoŋ oŋono.

¹ Kawaa gematanon̄ Jeikobnon̄ merauruta
oŋoono kagi qaa kokaen jero: “Oŋo mono horon̄
ajoroogi niinoŋ laaligogianon̄ kanagen̄ nomaen̄
koloowaati, iikawaa gejatootoo qaaya in̄isaama
jewe mobu:

² “Jeikobwaa merauruta, oŋo mono kan̄ ajoroon̄
amagia Israelwaanon̄ qaa geja ama mobu.

3 “Oo Ruuben, giinonj neenaa mutu meranaga koloojanj.

Giinonj noo ku-usuna ano emba mewe esunmumunaa honja mutuya koloona.

Qabunagaa akadamyua ano ku-usunja kanonj kouruga yonoononj unjuuguja.

4 Haamononj kowe siri qindiiro kalumalu kema kankeji,

goo uganonj mono iikawaa so waaro kalugonj lanj kema kankejanj.

Giinonj manja noo dunj eenanonj uma qembonanonj qenj embanawo ena

dunj kanonj mono anjonjorayawo koloonj tilooro.

Kawaajonj goo qabunagaa akadamyuanonj mono kouruga mende toroqenj unjuugunj ewaa.

5 “Simeon ano Liwai yorononj daremunwoiga koloojao.

Yoroo tiwo wasa gawonjgaranonj mono kike kakasililinj kondoonkeja.

6 Yorononj irinsoonsoonj qaganonj eja unjuri komugi

eenj totoonj ainajonj bulmakao ejia iyonoo kana boro iwoigia lanj ununj kotori meendangoya koloogi.

Kawaajonj yorononj qaa arenj somonjonkebaoti, niinonj iikawo uumotoonjo mende amake-manja.

Ajoajoroo ambaoti, niinonj iikanonj iyorowo mende toroqenj ramanja.

7 Uukazigaranon geriawo koloojiwajaan ii jen qasuaan oronjen.

Uduuduugaranon kanjanawo koloojiwajaan ii jen jororaan oronjen.

Niinon kanagesogara kondeema onombe yononon Jeikobwaa balon sokoma kembu.

Niinon mendeema onombe yononon Israel batugianon lan goonpora ama laligowu.

8 “Oo Juuda, goo daremunuruganon gii mepeseen goma laligowuya.

Goo boroganon mono kereuruga yonoo aro kokongianon rabaa.

Mangaa merauruta yononon mono goojon usugon simin kuma laligowu.

9 * Oo Juuda, giinon laion gbaworoya kaanja laligojan.

Oo merana, gii borojan men oro qen nen laligon iikanonadeen eleema kajan.

Iinon laion kaanja selia ama qetetereen laion embia kaanja kamaan koma enkeja.

Kuuyanon ii kawali koloon utun mondowombajaan keegia momakeju.

10 Ku-usumbaa aiweseya ii mononon Juuda yonoo borogianonga mende unuambaa.

Eja pombaa gbaruyanon kania batugaranon nano

mononon ii mende qetegowaa. Qaago!

Iyana ano gbiliuruta jinakaranon dunanon rama

* 49:9: Jan 24.9; Ais 5.5

laligon ugi kanagen monon asugiro kan-
ageso tuunja tuunja yononon iwaa jeta ten
koma laligowu.

11 Iinon dongia wain apu gere batuyanon so-
mongoro nambaa.

Dongia meria ii wain apu kasa batugaranon
gbadooro ewaa.

Iinon opoya ii wain ooyanon songbambaa.

Malekuya ii wain kotaa oo sayanon qesaama
qejaambaa.

12 Wain oo nero jaayanon wain oo apu kaanja
osaanj injan kombaa.

Aju tokoya nero jetanon aju ooya kaanja taali-
waa.

13 “Zebulun kanageso yononon kowe goraayanon
laligowu.

Yonoo gomanon wangoya wangoya
sulunkebu.

Balongiaa jawoya iikanon mono Saidon taon
baagen kema ewaa.

14 “Aiskar ii dongi siita koukouya iikawaa so
kolooja.

Dongi qaganon dun rarawaa gesoya woi
iikawaa batugaranon ama qeteteren
lokolin sologon enkebaa.

15 Lokolin sologon haamo menj ero dun miria ii
saanon sokono gomanon naanj toton
koloowaa.

Ii iima gemata iwoi lombotawo
angomambaaon usugon kemero

tosianon welenqege gawon mewaatiwajaan
kuun somongon munkebuya.

- 16 “Tosianon Dambaa kanagesouruta mendunjon
ononji
Dan iinon mono aworo (defence) nama qaa
dindinaajon manja qen laligowaa.
Dan tuun yononon Israelwaa tuun tosaanja
iikaanja koloon laligowuya.
- 17 Dan iinon qato mokolen kaanja kananon en
hooswaa gbakotanon kiro aarun lalanonin
giliro
qaganon rabaati, iinon mono tama
gemagama namonon kemebaa.
- 18 “Oo Pon, giinon nii kasa gbadononga metogon
angon koma nombaatiwajaan jaa rin mam-
bomakemaña.
- 19 Kike kakasililin tuun yononon Gad kanageso
unun onoon laligowuto, Gad yononon mono
meleema
kanagianon onotaan iyanjia unun onoon
laligowuya.
- 20 “Aserwaa balonon nene morian mamaga
asuginkebaa.
Kin yononon nene naangiawo nenkejuti, iinon
mono
nene kaanja ii balonanon komoro sein
iikanon tosaanja ilaan onoma laligowaa.
- 21 “Nembaronon anaa jaajaa naanaajon uu-
lanawo lansan goonpora amakeji,

Naftalinon mono iikawaa so koloon mer-
aboraanjuruta injiima-ainjaingiawo ii onjoma
laligowaa.

- 22 “Wain gere apu jaayaa kosianon komogi kota
mamaga kuun
boria giliro kema sopa qisigon seleengen ke-
makeji,
Joosefnon mono iikawaa so kolooja.
- 23 Iwaa kereurutanon tiwo jangbengia men
uugere qaganon
Joosefwaa tuun ii onjotaan injidon unun onoon
laligowu.
- 24 Kaen laligowuto, Jeikobwaa bena Anutu ku-
usunawo
iwaa borianon mono men kotiin muro iinon
tiwo tokoya mende mesaon boro siita som-
bana qaa qero laligowaa.
Anutunon mono uuwaa lama galena koloon
Israelwaa angonkonkon Toya kolooja.
- 25 Mangaa Anutuyanon mono ilaan goma
laligowaa.
Ben ku-usun kuuyaa Toyanon mono
kokaen kotuegon gono laligowa:
Kombaa kotumotueyanon mono kanakeewanja
goonon kamaaro
namo dusiita emuyaa apuyanon mono
goonon kouro
merabora ano oro mamaga mokoloon onjoma
laligowa.
- 26 Baana baana iyonoo kotumotuegianon
kambana kambana ejemba sokoma onono
laligon kougi.

Baan̄aa soroganon̄ yambu so nene gawongia men
lalogi

nene morian̄ asugiro laligon̄ kougito,
goo amagaa kotumotueyanon̄ mono ii kuuya
uuguwaa.

Kotumotue kaan̄a kaananon̄ mono Joosefwaa
wan̄aa qaganon̄ ubu.

Daremun̄ batugianon̄ pon̄ qerewen̄a jawin̄
tak-kootoya koloojiwaa laaligoyanon̄ ii ku-
uya mono en̄ ubu.

27 “Benjamin ii kasu kawalia kaan̄a kolooja.

Gomaamba so tiwojun̄ tigon̄ oro un̄un̄ nen̄
gogon̄ on̄omakeja.

Ween̄ asaganon̄ iwoi luluuma qen̄keji, ii go-
mantiin̄a so mendeemakeja.” Kian̄.

28 Israelwaa tuun̄ kuuya jangogia 12 ii kian̄.
Mangianon̄ kotuegon̄ on̄oma qaa kaan̄a kaan̄a
jero mogi. Kotumotuegia morota morota ii an̄a
an̄a mendeema kuuya kotuegon̄ on̄ono. Kian̄.

Jeikobnon̄ komuro.

29 Kotuegon̄ on̄oma nama qaa kokaen̄ jen̄ ko-
ton̄ on̄ono: “Anutunon̄ mono nuano niinon̄ isi
alauruna komugiti, iyon̄owo toroqemambaa an-
jen̄. Noo qamona ii mono man̄uruna yon̄oo
kooron̄gianon̄ kobaa Hit eja Efrombaa balon̄
korianon̄ eji, iikanon̄ ron̄ koma nombu. 30 *
Kobaa ii Keinan̄ balonon̄ Makpela balon̄ korianon̄
Mamre kosianon̄ eja. Aabrahamnon̄ balon̄ koria

* 49:30: Jen 23.3-20

kobaayawo ii isinanaa qasiria ewaatiwaajon Hit eja qata Efron iwaanonga sewana mero.

³¹ * Aabraham ano embia Saara ii kobaa iikanon ron koma orongi. Kaanagadeen Aisak ano embia Rebeka ii iikanon ron koma orongi. Niinon toroqen Lea iikanon ron kombe.

³² Aabrahamnon namo koria kobaayawo ii wala Hit yonoononga sewana merota eja.”

³³ * Jeikobnon merauruta qaa kaen jen koton onono tegoro kanawoita hororo dun eeyanon uro goron qen komuro Anutunon wano isi alauruta yonoonon toroqero. Kianj.

50

Jeikob ron kongi.

¹ Jeikobnon komuro Joosefnon lugun manja kepelaan mun ligoj kema aroyanon giliro kemero buuta kiton nero. ² Kawaa gematanon Joosefnon doktauruta jenkootoyaa baatanon laligogiti, ii manaa qamoya sele men kotikotii kelenganon moriwutiwaajon jen koton onono. Jen koton onono yononon Israelwaa qamoya kaen ama mugi. ³ Gawon ii men laligogi weemboria 40 kuuya tegoro. Qamogia kelenon morinkegi, iikawaa gawona ii kamban koriga kaen men laligonkegi. Iijipt kanatuuru yononon Jeikobwajon weemboria 70:waa so jinjen qama saama laligogi.

⁴ Saama jinjen koma wosobiri laligogitiwaa kambana iikanon tegoro Joosefnon Faarao kimbaa jinkaron mirinon gawon men laligogiti, ii

* **49:31:** Jen 25.9-10; 35.29 * **49:33:** Apo 7.15

qaa kokaen injjoro: “Niinon onoo jaagianon kiankoomu mokolooweti een, onjo mono noo jenanon men Faarao kin qaa kokaen jegi mobaa: ⁵ * Mannanon jaawo laligon qaa kokaen somonjon jojopon qaanon jen kotimambaajon jen koton nono: ‘Niinon komumambaajon anjen. Nii neenaajon jamo kobaa Keinan balonon osoweta nanji, noo qamona ii mono iikanon kema ron komba.’ Kawaajon saanon kete jen kotona nii iikanon kema mannaa qamoya ron komago mombo eleema kamaa.”

⁶ Kaen injjoro jegi Faarao kinjon ii moma kokaen jero, “Gii mangaaajon qaa somonjon jojopon qaanon jen kotiinati, iikawaa so saanon kema mangaa qamoya ron komba.”

⁷ Kaen jero Joosefnon manaa qamoya ron komambaajon uro. Faarao kimbaa jawinuruta qabunagiawo kuuya, jinaron miriaa ano Iijipt kantriwaa jotamemeuruta qabunagiawo ii kuuya iwo motoon kenji. ⁸ Joosefwaa miriwaa sumanuruta korebore, iwaa daremunuruta ano manaa kanagesouruta yononon kaanagadeen motoon kenji. Embameraurugia, lama, meme ano bulmakao tuuna tuuna iigadeen mono onomesaogi Goosen gomanon ragi. ⁹ Hooswaa kareya kareya ano eja hoos qagianon ragiti, ii kaanagadeen kenji. Kaen mindirin tuun somata totoon kenji.

¹⁰ Kema kema Jordan apu gowoya koton leegen toroqen kema Atad gomanon wiit dumun kotawaa hona ano kaawoya mendeema gosigiti,

* **50:5:** Jen 47.29-31

miri balon iikanon keuma jingen aro metaama qama silama saama bolin laligogi. Joosefnon manajon weemboria 7:baa so jingen qama saama laligoro. ¹¹ Atad gomanon jingen qama saagi balon toya Keinan kanageso yononon ii iima moma kokaen jegi, “Iijipt yononon mono jingen saawaa arenja uuta anju.” Kaen jegi miri balon iikawaa qata ii kanain Abel Mizraim * qagi. Ii Jordan apu gowoyaa ween koukoutaagen eja.

¹² Jeikobnon merauruta jen koton ononoti, yononon iikawaa so otaan ama mugi. ¹³ * Yononon qamoya anjon Keinan balonon kema Mamre kosianon Makpela balon korianon kobaa eji, iikanon kema ron konji. Aabrahamnon waladeen balon koria kobaayawo ii qasirigia ewaatiwaajon Hit eja Efron iwaanonga sewanja mero. ¹⁴ Joosefnon manaa qamoya ron kono tegoro anja, daremunuruta ano tosaan kuuya iwo manaa qamoya ron kombombaaajon kenjiti, iyononon mombo Iijipt balonon eleema kagi. Kian.

Joosefnon ironja mende meleemambaaajon mombo jero.

¹⁵ Joosefwaa daremunurutanon mangia komuro rama iima koton kokaen romongon jegi: “Joosef sili bologa kuuya ama muniji, iinon iikawaajon uuduuduu moma nonoma kamba kokaamba kanain ironja meleema nonombabo.”

¹⁶ Kaen jen Joosefwaa qaa kokaen anji keno, “Manganon komumambaa ama nonoojon qaa

* **50:11:** Abel = Jingen saawaa arenja. Mizraim = Iijipt. Hibruu qaa kaanja. * **50:13:** Apo 7.16

kokaen jen kotoro: ¹⁷ ‘Ono mono Joosefwaajon qaa kokaen jegi mobaa: Daremunuruganon sili bologa ama tiwilaan gombombaajon angiti, giinon mono iyonoo singisongogia ano kakasililingia ii mesaowa. Kawaajon giinon saanon mangaa Anutuyaa welenqeqeuruta nonoo singisongonana mesaowa.” Yononon qaa ii angi Joosefwaanon karo moma mono qama saaro.

¹⁸ Kawa gematanon Joosefwa daremunuruta iyangio kan balonon tama batanon usugon kamaan kokaen ijogi: “Moba, nono goo welenqeqeuruga omaya koloojon.”

¹⁹ Kaen ijogito, Joosefnon meleema kokaen jero: “Mono keegia mende mobu. Niinon Anutuwa kitianon mende nanjen. ²⁰ Onanon, ono sili bologanon tiwilaan nombombaajon kaparan koma angito, Anutunon ii meeleeno kitianon iwoi awaa asugiwaatiwaajon kaparan koma ano. Kaen ama kondoon kuun nono kanatuuru mamage onoo laaligogia somongowe iikawaa honanon kaman kokaamba asuganon kolooro iima kotojon. ²¹ Kawaajon mono keegia mende mobu. Niinon mono onoangia ano embameraurugia onoo laaligogia kuuya nanjon onoma laligomana.” Kaen jen kilenagiala irona ii mende meleemambaajon mombo jen kotiin gumbonjonjon ama onono. Kian.

Joosefnon komuro.

²² Joosefnon manaa kanagesouruta yonowo toroqen Iijipt balonon laligogi. Joosefnon laligon uro yambuya 110 kolooro komuro. ²³ Joosefnon

esa amboaanja Efraimbaanonja koloogi ii injiirō. Kaanagadeen Manasewaa meria Makir iwaa meraboraanja koloogi Joosefwaa tawoyanon onjoongi doongon onono.

²⁴ Kawaa gematanon Joosefnon daremunuruta yonoojon qaa kokaen injiirō, “Nii komumambaa-jon anjento, Anutunon mono kalan koma onono laligowuya. Iinon onjo balon kokainonga unuama balon Abraham, Aisak ano Jeikob yonoo bunaga koloowaatiwaajon jen tegon jojopon qanon jen kotiiroti, mono iikanon kema laligowu.”

²⁵ * Kaen injiirō Israelwaa meraurutanon qaa jen somongon jojopon qanon kokaen jen kotii-wutiwaajon jen koton onono: “Anutunon kalan koma onono laligogi niinon komuwe noo siina ii mono balon kokainonga anjon Keinan balonon kembu.” ²⁶ Kaen jen yambuya 110 kolooro komuro. Komuro Iijipt kanon qamoya ii sele men kotikotiiwaa keleganon morinj qamo bokisnon anji ero. Kian.

* **50:25:** Eks 13.19; Joos 24.32; Hib 11.22

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47